

#2

ΙΟΥΝΙΟΣ 15

basse classe

3-6

editorial

7-16

περί
σοσιαλδημοκρατίας

17-22

η πατριωτική
φυσιογνωμία
της σοσιαλδημοκρατίας
του μεσοπολέμου

23-31

κέυνς και πάλι

32-49

ουκρανία:
το μεγάλο άλημα
προς τα πίσω

51-64

περί "τζιχαντιστών"
και άλλων δαιμονίων

65-71

γλωσσάρι

*τυπώθηκε τον Ιούνιο 2015
σε 1200 αντίτυπα
και διακινείται χωρίς αντίτιμο,
με ελεύθερη οικονομική συνεισφορά*

**αναρχικές-οι από τις δυτικές συνοικίες
της Αθήνας και του Πειραιά**

anarxikoι_dytika@espiv.net

Editorial

«Σε αντίθεση με τη μεταπολεμική περίοδο και με αφετηρία το Νότο της Ευρώπης, σήμερα η νέα ριζοσπαστική Αριστερά μετατρέπεται σε εμβρυουλκό της κοινωνικής και πολιτικής αλλαγής, ελπίζοντας ότι θα ωθήσει και τη σοσιαλδημοκρατία σε απεγκλωβισμό από τη νεοφιλελεύθερη συναίνεση που έλκει τις ρίζες της από τη δεκαετία του ενενήντα»

A. Τσίπρας, «Το Βήμα», 16/11/14

«Ο Σύριζα είναι φορέας της ήπιας σοσιαλδημοκρατίας»
υπουργός Διοικητικής μεταρρύθμισης Γ. Κατρούγκαλος, Real Fm, 21/2/2015

«Δε βλέπω κανέναν ιδιαίτερο ριζοσπαστισμό εγώ, κ. Καψή. Αυτό που βλέπω είναι, σας επαναλαμβάνω, μετριοπαθής κεϋνσιανισμός»
βουλευτής Κ. Λαπαβίτσας, 13/2/2015

Δεν υπάρχουν καλύτερες συστάσεις για την πολιτική ταυτότητα του Σύριζα από αυτές που χρησιμοποιεί ο ίδιος για τον εαυτό του. Και δεν χρειάστηκαν ούτε 2 μήνες για το πέρασμα από τη «ριζοσπαστική Αριστερά» του Τσίπρα στην ήπια σοσιαλδημοκρατία και το μετριοπαθή κεϋνσιανισμό των επιτελικών του στελεχών. Εάν η κεντρική στρατηγική του Σύριζα είναι «ο απεγκλωβισμός της σοσιαλδημοκρατίας

από τη νεοφιλελεύθερη συναίνεση», τότε οι απενοχοποιημένες αναφορές σε «ηπιότητα και μετριοπάθεια» δείχνουν ξεκάθαρα -όχι μόνο τη μικρή απόσταση που έχει διανυθεί προς αυτή την κατεύθυνση αλλά και- τη ρητορική χρήση του σχήματος της «ριζοσπαστικής Αριστεράς» για μια παθητική υποκατάσταση της «νέας ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας». Με δεδομένη λοιπόν τη συγκεκριμένη ταυτότητα της κυβερνοαριστεράς, ως κεντρικής πολιτικής διαχείρισης ενός «ανθρώπινου» καπιταλισμού, εκείνο που ενδιαφέρει στο προκείμενο δεν είναι να επανεπιβεβαιώσουμε τον ιστορικό ρόλο της σοσιαλδημοκρατίας αλλά να παρακολουθήσουμε τόσο τις ιστορικές της μεταλλάξεις (για να κατανοήσουμε και τη σημερινή της μορφή) όσο και τη σχέση της με τις διαμεσολαβήσεις. Κι αν από καταβολής της, λίγο πριν και μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η σοσιαλδημοκρατία είχε ως βασική κοινωνική της αναφορά το συνδικαλισμό, σήμερα, που ο συνδικαλισμός έχει παρακμάσει σχεδόν καθολικά αφομοιωμένος από τον κυβερνητισμό και την κομματοκρατία, πρέπει να είμαστε τυφλοί για να μην παρατηρούμε την απόπειρα υποκατάστασης αυτής της χαμένης κοινωνικής αναφοράς από τον «κόσμο των κινημάτων», τον «κόσμο του αγώνα», «τα χειραφετημένα υποκείμενα», τις «δημιουργικές ομάδες». Πρόκειται για ένα μεγάλο στοίχημα αφομοίωσης των κοινωνικών αγώνων από την κρατική εξουσία που, εν μέσω άλλων, επιδιώκει και την επιβεβαίωση της άποψης του μεγιστάνα Ανιέλι (ιδιοκτήτη της FIAT) ο οποίος δήλωνε το 1998 για την κεντροαριστερή κυβέρνηση της Ιταλίας του Ντ' Αλέμα: *«η Αριστερά κάνει μερικές φορές τη δουλειά καλύτερα και από τη Δεξιά»!*

Έτσι, για να γίνει η δουλειά καλύτερα από τη Δεξιά, πρέπει η Αριστερά να εξασφαλίσει πάνω απ' όλα τη σταθερότητα του συστήματος. Μπορεί να χρησιμοποιήσει κάθε είδους αριστερό και ανθρωπιστικό πρόσχημα, μπορεί να κάνει όσες ασκήσεις «αλλαγής ύφους εξουσίας» θέλει, μπορεί να διεκδικήσει ρητορικά ό,τι θέλει από τις ομάδες μεγάλων συμφερόντων, μπορεί να αναδιαρθρώσει το δημόσιο πρόσωπο του κράτους, μπορεί να ασχοληθεί με τη «δίκαιη αναδιανομή του πλούτου», μπορεί να διαπραγματευτεί με όποιο τρόπο θέλει με τα υπερεθνικά διευθυντήρια, αρκεί να είναι εγγυητής για την ομαλή λειτουργία των βασικών δομών του καπιταλισμού. Ησυχία, τάξη και ασφάλεια, συσσώρευση κεφαλαίων, αδιατάρακτο σύστημα εκμετάλλευσης και καταπίεσης. Μια Αριστερά που θα πρέπει να επιτελεί και να επιβεβαιώνει διαρκώς ένα μεταρρυθμιστικό σχέδιο του καπιταλισμού ενάντια σε κάθε ριζοσπαστική και επαναστατική προοπτική. Σε αυτό το τεύχος θα προσπαθήσουμε να καταδείξουμε τις καταβολές και την ιστορική ταυτότητα της επιχειρηματολογίας της «πρώτης φοράς Αριστερά», στην προσπάθειά της να ενσωματώσει κάθε ριζοσπαστική δυναμική στην αστικοδημοκρατική φενάκη αλλά και να περιθωριοποιήσει και να εξοντώσει κάθε ανυπότακτη «ριζοσπαστική μειοψηφία». Η συνταγή υπάρχει: από την επανάσταση στη μεταρρύθμιση, από τον «κακό» στον «καλό» καπιταλισμό, από την τάξη στο λαό και -ακόμα χειρότερα- στο έθνος.

Η φράση του σοσιαλδημοκράτη Henri de Man του 1937: *«δεν είμαστε ένα ταξικό επαναστατικό κόμμα, αλλά ένα κόμμα λαϊκό, ένα δημοκρατικό κυβερνητικό κόμμα πλειοψηφίας, ένα συνταγματικό κόμμα της τάξης και της εξουσίας, ένα κόμμα εθνικό»* είναι αυτή που εμψυχώνει την «ήγνια σοσιαλδημοκρατία» του Γ. Κατρούγκαλου. Η

φράση του Κένυς το 1919: «η έντονη συσσώρευση κεφαλαίου, προς όφελος όλης της ανθρωπότητας, που παράχθηκε στο μισό του αιώνα πριν από τον πόλεμο, δεν θα μπορούσε ποτέ να παραχθεί σε μια κοινωνία όπου ο πλούτος θα μοιραζόταν εξίσου», εξηγεί με σαφήνεια την κατεύθυνση και την ποιότητα του... μέτριου κεϋνσιανισμού του Κ. Λαπαβίτσα. Η φράση του Μουσολίνι το 1921: «Μια συνεργασία με τους σοσιαλιστές είναι αρκετά πιθανή, ιδιαίτέρως σε πιο προχωρημένο στάδιο, όταν η αποσαφήνιση των ιδεών και των τάσεων, για την οποία εργάζεται σήμερα το Σοσιαλιστικό Κόμμα, θα έχει ολοκληρωθεί. Είναι φανερό ότι η συνύπαρξη Αδιάλλακτων και Ρεφορμιστών Σοσιαλιστών, στο ίδιο κόμμα, θα αποβεί αδύνατη με το πέρασμα του χρόνου. Επανάσταση ή Μεταρρύθμιση προκύπτει από τη συμμετοχή στις ευθύνες της εξουσίας», ρίχνει άπλετο φως τόσο στην παρουσία των ΑΝ.ΕΛ. στην κυβέρνηση της νέας σοσιαλδημοκρατίας όσο και στην προοπτική για τους «αδιάλλακτους» σοσιαλιστές που θα αποβληθούν από το κόμμα και την εξουσία με το πέρασμα του χρόνου.

Όλη αυτή η διαδικασία, ωστόσο, λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα καθεστώς αναδιάταξης των όρων της παγκόσμιας κυριαρχίας. Όσον αφορά τη Μέση Ανατολή, φαίνεται ότι το «κλειδί» των εξελίξεων «φεύγει από τα χέρια» της Παλαιστίνης και περνάει στην Συρία και το Ιράκ, εκεί όπου στήνεται το νέο χαλιφάτο. Οι μαχητές του Ισλαμικού Κράτους ελαύνουν, σχεδόν ανενόχλητοι, χωρίς βαρύ οπλισμό, χωρίς αεροπορία αλλά, το κυριότερο, όπως φαίνεται χωρίς ιδιαίτερη κοινωνική αποδοχή. Μερικές χιλιάδες σουνίτες με βάση αναφοράς το σασουδαραβικό σαλαφισμό επιβάλλουν ένα ολοκληρωτικό και καταπιεστικό καθεστώς που προσομοιάζει στο αρχαϊκό χαλιφάτο του μεγάλου τους προφήτη. Με αφορμή τη σχετικά πρόσφατη επίθεση στο γαλλικό περιοδικό «Charlie Hebdo» θα προχωρήσουμε σε μια διερεύνηση των ιστορικών αιτιών και διεργασιών που προβάλλονται σε αυτές τις επιθέσεις και σχετίζονται με την άνοδο του «τζιχαντισμού» τα τελευταία χρόνια, για να δούμε τη μάχη εναντίον του, όπως προβάλλεται, ως μια από τις κυριαρχικές προτεραιότητες των ημερών μας, αλλά και τη δική μας θέση μέσα σε αυτή τη συνθήκη. Η ανάλυση συνοδεύεται από ένα γλωσσάρι των όρων που χρησιμοποιούνται, προκειμένου να διευκολυνθεί η κατανόηση όχι μόνο της συγκεκριμένης ανάλυσης αλλά και των κωδίκων επικοινωνίας των κοινωνιών της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής.

Το άλλο μέτωπο που έχει ανοίξει στην Ουκρανία δεν στερείται, φυσικά, ούτε ιστορικής βαρύτητας ούτε πολυπλοκότητας. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο όλες οι «μεγάλες δυνάμεις» και σε αυτό το σημείο τριβής, δηλώνουν -λιγότερο ή περισσότερο- παρούσα. Η διάτρητη και εκβιαστικά εκμαιευμένη εθνοκρατική συγκρότηση της Ουκρανίας αποτελεί ούτως ή άλλως μια ανοιχτή πληγή στην περιοχή. Ουκρανοί, Ρώσοι, ρωσόφωνοι, Ούγγροι, μουσουλμάνοι Τάταροι. Οι επεκτατικές βλέψεις των ισχυρών παικτών της παγκόσμιας ισχύος, έχοντας εστιάσει στην Ουκρανία για λόγους γεωστρατηγικής και γεωπολιτικής, έχουν κάθε συμφέρον να καταστήσουν αυτή την πληγή καίνουσα για όσο χρόνο τους είναι απαραίτητο. Μια χώρα στο μαλακό υπογάστριο της απειλητικά ανερχόμενης Ρωσίας, αποτελεί αυτονομία το πεδίο επιθετικών σχεδιασμών από κάθε πλευρά, πόσο μάλλον όταν πρόκειται και για τον έλεγχο των ενεργειακών δρόμων σε καθεστώς ενεργειακής κρίσης. Το Μαϊντάν, η πλατεία που ξεκίνησε ως μια προσομοίωση των μεσογειακών κινημάτων των

πλατειών κατέληξε να γίνει -από ένα σημείο και μετά- εφελτήριο της ουκρανικής ακροδεξιάς με την πλάτη της Γερμανίας, της Γαλλίας, των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Το αντι-Μαϊντάν, που συγκροτήθηκε ως ένα σύμφυρμα εθνικισμού και αντιδραστικού σοβιετισμού. Η προσάρτηση της Κριμαίας από την Ρωσία. Το «Λαϊκό Μέτωπο για την απελευθέρωση της Ουκρανίας, της Νοβοροσίας και της Ρουθηνίας» για το οποίο η Ουκρανία θεωρείται ένας απλός γεωγραφικός χώρος προς πάσα κρατική χρήση. Η υπαγωγή -αν όχι η υποστολή- των ταξικών αγώνων στις αιματηρές αναδιατάξεις των «εθνικών ιδεωδών». Η αναβίωση «αντιφασιστικών μετώπων» υπό το πνεύμα μιας φαντασιακής Κομιντέρν. Χωρίς να υπάρχει η επιθυμητή πρόσβαση σε εκείνα τα στοιχεία που θα μας εξασφάλιζαν μια ισορροπημένη -χωρίς ιδεολογικοποιημένες προκρίσεις, βάσης και εποικοδομήματος, δομών και υπερδομών- κατανόηση της κατάστασης στην Ουκρανία, χωρίς την ασφαλή χρήση πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών στοιχείων της περιοχής, θα επιχειρήσουμε να ερμηνεύσουμε με τα δικά μας εργαλεία την κατάσταση, με επίγνωση της διαμεσολαβημένης και, ως εκ τούτου, διαθλασμένης σχέσης.

Πάντα έχουμε στο νου μας αυτό που ο Πλάτωνας ορίζει στην Πολιτεία του: *«Θεωρία είναι το να ανοίγεις τα μάτια αρκετά στο φως ώστε να ξέρεις ότι ήσουν τυφλός, να τα κλείνεις αρκετά ώστε να μην τυφλωθείς απ' το φως, το να επιστρέφεις στο σκοτάδι για να μαρτυρήσεις για αυτό που είδες όταν είδες για πρώτη πραγματικά φορά. Όλα αυτά, μαζί, αναγκαστικά.»*

περί σοσιαλδημοκρατίας

Καταβολές, συγκρότηση και ενσωματωτικές δυνάμεις της σοσιαλδημοκρατίας

Είναι γεγονός ότι τη στιγμή που γεννήθηκε η Α' Διεθνής το 1864 όλα τα μεγάλα ρεύματα που τη συγκροτούσαν, συνδικαλιστές, αναρχικοί, προντονιστές, μαρξιστές καταδίκαζαν την αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Σε αυτή την καταδίκη συμπυκνωνόταν το αδιέξοδο της σχέσης του επαναστατικού συνδικαλισμού με την αστική δημοκρατία του 19ου αιώνα. Στη συνέχεια όμως, όλα αυτά τα ρεύματα αναγκάστηκαν από τις ιστορικές συνθήκες που ακολούθησαν να τοποθετηθούν πάνω στο ζήτημα της δημοκρατίας με αποτέλεσμα την ανασύνθεση των εργατικών κομμάτων. Η κατάληξη ήταν, κατά τη διάρκεια της Β' Διεθνούς (1889-1914) αλλά και μετά την ρώσικη επανάσταση του 1917, μια αντιπαράθεση μέσα στους κύκλους της μαρξιστικής και ευρύτερα σοσιαλιστικής θεωρίας, που οδήγησε μεταξύ άλλων στη δημιουργία της σοσιαλδημοκρατίας, με ρητή την υπογράμμιση της αυτονομίας της, απέναντι στα κομμουνιστικά κόμματα. Η προσήλωση της σοσιαλδημοκρατίας στην καταστατική προσχηματική αρχή του «πολιτικού πλουραλισμού» την τοποθετεί φίλα προσκείμενη στον αστικό φιλελευθερισμό και ενάντια τόσο στον φασισμό όσο και στον μπολσεβικισμό.

Στη Μεγάλη Βρετανία διατυπώνεται ένα πρόγραμμα «σοσιαλιστικού ρεφορμισμού, ευλύγιστου και πραγματιστικού χωρίς τραντάγματα και κατακλυσμούς, με το σεβασμό των θεμελιωδών ατομικών ελευθεριών σφυρηλατώντας το πλαίσιο του αγγλικού εργατικού κινήματος»¹. Ο σκανδιναβικός σοσιαλισμός μιλάει λιγότερο και διαχειρίζεται περισσότερο: η «πολιτική» δημοκρατία είναι αυτονόητη. Στο Βέλγιο ο Henri de Man αποκρούει την ταύτιση του κράτους με την καπιταλιστική τάξη και υπερασπίζεται μια πολιτική δημοκρατία που συνίσταται «στην οργάνωση ενός αποτελεσματικού ελέγχου πάνω στο κράτος από τη λαϊκή θέληση»².

Στην Αυστρία και τη Γερμανία το σοσιαλδημοκρατικό πείραμα μπορεί να ήταν πιο εκτεταμένο και με περισσότερα αμφιλεγόμενα σημεία -οφειλόμενα στις έντονες εσωτερικές ρήξεις- οδήγησε, ωστόσο, σε μια στρατηγική συμβιβασμού. Όσον αφορά την Αυστρία εμβληματική φιγούρα ήταν ο Otto Bauer που το 1926 κατέληγε στο ότι: «η δικτατορία του προλεταριάτου πρέπει να αποκλειστεί και ότι η σοσιαλδημοκρατία πρέπει να πάρει την εξουσία όχι για να ανατρέψει τη δημοκρατία αλλά για να προσαρμόσει τον κρατικό μηχανισμό στις ανάγκες της εργατικής τάξης... με τη βία απαραίτητη μόνο στην περίπτωση που η αστική κοινωνία αρνηθεί τις μεταρρυθμίσεις από την εργατική τάξη»³. Ο Karl Renner εκφράζοντας μια άλλη τάση δήλωνε το 1927: «όπως το κοινοβουλευτικό καθεστώς έχει για λόγο ύπαρξης να μεταφέρει, στις περισσότερες περιπτώσεις, την ταξική πάλη από τους δρόμους στο βήμα του Κοινοβουλίου έτσι και η συμμαχία μεταφέρει την πάλη των τάξεων από το Κοινοβούλιο στο Υπουργείο όπου διεξάγεται προς το συμφέρον της εργατικής τάξης ένας πειθαρχημένος και πεισματικός αγώνας»⁴. Στη Γερμανία, από τον Bernstein μέχρι τον Kautski και παρά τις μεταξύ τους διαφορές, η σοσιαλδημοκρατία από νωρίς επιλέγει την αντιπροσωπευτική δημοκρατία, αν και όχι με την αστική της μορφή αλλά με την επίκληση της αναγκαιότητας για κοινωνική δημοκρατία. Η δημοκρατία είναι λιγότερο η εξουσία του λαού και περισσότερο ο έλεγχος της εξουσίας από το λαό: με αυτό καταλαβαίνουμε τη θέση που παίρνει όχι μόνο υπέρ της δημοκρατίας γενικά αλλά ακριβέστερα υπέρ της κοινοβουλευτικής ή αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και ενάντια στην αντικατάστασή της από την άμεση δημοκρατία.⁵

Στη Γαλλία, η μεγάλη διαδρομή της σοσιαλδημοκρατίας ξεκίνησε το 1889 με προσδοκίες από το δημοκρατικό κράτος για το δρόμο προς τον σοσιαλισμό και έριδες μέσα στις γραμμές του επαναστατικού συνδικαλισμού για το ρυθμό και τους τρόπους διεξαγωγής της επανάστασης. Μετά το 1905 εμφανίζεται ο G. Sorel, ως εκφραστής μιας γενικευμένης δυσφορίας, απόλυτα εχθρικός προς την αστική δημοκρατία: γενική απεργία κι όχι εκλογές. Πριν, όμως, και στη διάρκεια του σχίσματος

1. Φ. Σατελέ-Ε. Πιζιέ-Κουσνέρ, *Οι πολιτικές αντιλήψεις του 20ου αιώνα*

2. Χένρι ντε Μαν, *Πέρα από το μαρξισμό*

3. Otto Bauer, *Συνέδριο του Linz 1926*

4. Karl Renner, *Συνέδριο της Βιέννης 1927*

5. Bergounioux – Manin, *La social-democratic ou le compromise, 1979*

με τους κομμουνιστές, η γαλλική σοσιαλδημοκρατία μέσω των Jean Jaures και Leo Blum αρχίζει να παίρνει τη μορφή της: ο σοσιαλισμός θα ξεπεταχτεί από τη δημοκρατία κι όχι από την καταστροφή της... η κοινωνική δημοκρατία δεν μπορεί να γίνει δίχως την πολιτική δημοκρατία. «Η δημοκρατία δεν είναι αστική και η ελευθερία είναι τέκνο της εργατικής τάξης. Τι θα ήταν οι πολιτικές ελευθερίες αν, από εκατόν είκοσι χρόνια τώρα, η εργατική τάξη δεν είχε δώσει σ' όλα τα κινήματα χειραφέτησης την παλληκαριά της, τη δύναμή της, την ανιδιοτέλειά της»⁶. Στο ίδιο μήκος κύματος ο Blum από το 1918 διακηρύττει μια κυβερνητική μεταρρύθμιση στους κόλπους ενός κράτους αβασίλευτου και δημοκρατικού.

Όποιες κι αν ήταν οι διαφορές προγραμμάτων εκείνο που χαρακτηρίζει την σοσιαλδημοκρατική αντίληψη της πολιτικής είναι η αποδοχή της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και η καταδίκη της λενινιστικής αντίληψης⁷.

Υπάρχουν πολλά και αδιαμφισβήτητα ιστορικά τεκμήρια για την «αξία χρήσης» της σοσιαλδημοκρατίας στην εξέλιξη των δομών του αστικού φιλελεύθερου κράτους. Για να κατανοήσουμε την ιστορική ατμόσφαιρα ας αναφερθούμε σε μια χαρακτηριστική περίπτωση: αυτή του γερμανικού χρηματιστικού κεφαλαίου.

Η άποψη του χρηματιστικού κεφαλαίου για το ρόλο της σοσιαλδημοκρατίας εκφράζεται με παραδειγματική σαφήνεια στα Deutsche Führerbriefe ή αλλιώς στο εμπιστευτικό δελτίο της Ομοσπονδίας Γερμανικών Βιομηχανιών κατά το κρίσιμο έτος 1932. Τα εν λόγω «Führerbriefe» ή αλλιώς «Επιστολές στους ηγέτες» αποτελούν «ιδιωτική πολιτικοοικονομική αλληλογραφία», η οποία αρχικά κυκλοφόρησε εμπιστευτικά μεταξύ των ηγετών του χρηματιστικού κεφαλαίου, οι οποίοι είχαν οργανωθεί στην Ομοσπονδία των Γερμανών Βιομηχάνων. Τα νούμερα 72 και 75, στις 16 Σεπτέμβρη 1932, περιείχαν μια μελέτη με τίτλο «Η κοινωνική επανασταθεροποίηση του καπιταλισμού», η οποία εκφράζει με αποκαλυπτικό τρόπο την αντίληψη των κυρίαρχων οικονομικών ομάδων. Ο συγγραφέας ξεκινάει με τη βασική άποψη ότι η διατήρηση της καπιταλιστικής κυριαρχίας εξαρτάται από τη διάσπαση της εργατικής τάξης: «Απαραίτητος όρος ώστε να καταστεί δυνατή η όποια επανασταθεροποίηση της αστικής κυριαρχίας στη μεταπολεμική Γερμανία αποτελεί η διάσπαση του κινήματος της εργατικής τάξης. Οποιοδήποτε ενιαίο εργατικό κίνημα που θα πηγάζει από τα κάτω θα είναι επαναστατικό και η εν λόγω κυριαρχία δεν θα καταφέρει να το αντιμετωπίσει για πολύ, ούτε καν με τη χρήση στρατιωτικής δύναμης. Συνεπώς, ο ουσιαστικός κίνδυνος είναι το ενιαίο μέτωπο της εργατικής τάξης: απέναντι σε αυτό ακόμα και η στρατιωτική δύναμη δεν θα μπορούσε για πολύ να υπερισχύσει. Ο καπιταλισμός, αντιστοίχως, απαιτεί μια κοινωνική βάση εκτός των γραμμών του καθώς και τη διάσπαση της εργατικής τάξης. Αυτό του παρέχει, στη μεταπολεμική περίοδο, η σοσιαλδημοκρατία. Το πρόβλημα της σταθεροποίησης του αστικού καθεστώτος στη μεταπολεμική Γερμανία καθορίζεται εν γένει από το γεγονός ότι η κυρίαρχη αστική τάξη, η οποία έχει τον έλεγχο της εθνικής οικονομίας, έχει ελαττωθεί κατά πολύ ώστε

.....

6. Jaures, Ομιλία στην Τουλούζη

7. Φ. Σατελέ-Ε. Πιζιέ-Κουσνέρ, Οι πολιτικές αντιλήψεις του 20ου αιώνα

να κρατηθεί μόνη της στην εξουσία. Για να διατηρήσει την κυριαρχία της απαιτείται, εάν δεν επιθυμεί να βασιστεί στην άκρως επικίνδυνη χρήση της ωμής στρατιωτικής βίας, μια συμμαχία με στρώματα που δεν ανήκουν κοινωνικά σε αυτή, αλλά θα της παρέχουν την αναγκαία υπηρεσία για την εδραίωση της εξουσίας της στο λαό, και συνεπώς θα την καθιστούν τον πραγματικό και τελικό φορέα αυτής της εξουσίας. Αυτός ο τελευταίος ή «έσχατος φορέας» της αστικής κυριαρχίας ήταν, κατά την πρώτη περίοδο της μεταπολεμικής σταθεροποίησης, η σοσιαλδημοκρατία»⁸.

Η σοσιαλδημοκρατία, εν τέλει, απέδειξε το βασικό της ρόλο στην εξέλιξη των δομών του αστικού φιλελεύθερου κράτους. Η κυρίαρχη σοσιαλδημοκρατική ρητορεία συμπυκνώνεται στη συλλογιστική του Henri de Man: «δεν είμαστε ένα ταξικό επαναστατικό κόμμα, αλλά ένα κόμμα λαϊκό, ένα δημοκρατικό κυβερνητικό κόμμα πλειοψηφίας, ένα συνταγματικό κόμμα της τάξης και της εξουσίας, ένα κόμμα εθνικό»⁹. Αυτή η τριπλή πρόταση χαρακτηρίζει τελικά το σύνολο της σοσιαλδημοκρατίας, με την έννοια ότι αποδέχεται, αντίθετα προς τα μαρξιστικά-λενινιστικά κόμματα, την ιδέα μιας προοδευτικής αλλαγής της κοινωνίας με τη βοήθεια ενός συνόλου δομικών μεταρρυθμίσεων και την επιθυμία ενίσχυσης της κρατικής παρέμβασης¹⁰. Η κοινωνική νομιμοποίηση αυτού του μοντέλου διαχείρισης αντλείται από τις εγγυήσεις ότι δεν πρόκειται να παραμεληθούν οι μεταρρυθμίσεις στην κατανομή που αφορούν στη φορολογία, τις κοινωνικές υπηρεσίες, τη μείωση των ανισοτήτων και τη γενική άνοδο του επιπέδου ζωής της εργατικής τάξης.

Εκείνο που μας ενδιαφέρει είναι ο τρόπος με τον οποίο ενσωματώθηκε ο ριζοσπαστικός συνδικαλισμός στη σοσιαλδημοκρατική προταγματική. Εστιάζοντας στη γαλλική περίπτωση, είναι χαρακτηριστική η περίοδος μετά το 1905, όπου ο G. Sorel αντιλαμβάνεται «εκ των έσω» τον τρόπο με τον οποίο ξεδιπλώνονται οι χειρισμοί αφομοίωσης του ριζοσπαστικού συνδικαλισμού από την ελαύνουσα σοσιαλδημοκρατία: «Αρκετές φορές, οι πολιτικοί παρεμβαίνουν σε απεργίες, θέλοντας να καταστρέψουν το κύρος των αντιπάλων τους και να πάρουν για τον εαυτό τους την εμπιστοσύνη των εργατών... Κάποιοι σοσιαλιστές πολιτικοί, απ' την άλλη, έχουν έξοχες ικανότητες στο να συνδέουν το ένστικτο της εξέγερσης με τις εκλογικές δυνάμεις. Συνεπώς ήταν αναπόφευκτο κάποιοι να σκεφτούν ότι το μεγάλο κίνημα των μαζών θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για πολιτικούς σκοπούς... Ο J. Jaures που φοβάται μην τρομάξει τους πελάτες του, τους χρηματιστές... θαυμάζει πολύ κάθε κίνημα το οποίο έχει ξεφορτωθεί τις βίαιες πράξεις, που «φέρνουν στενοχώρια στην ανθρωπότητα» (J. Jaures, 1901). Έτσι, δεν αποτελεί ασυμφιλίωτο αντίπαλο της πολιτικής γενικής απεργίας... Η εμπειρία δείχνει ότι οι τάξεις που βρίσκονται στην κατηφόρα μαγεύονται ευκολότερα από τις σφαλερές παροτρύνσεις των πολιτικών από ό,τι οι τάξεις που βρίσκονται σε πορεία ανόδου, έτσι ώστε να φαίνεται πως υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην πολιτική αντιληπτικότητα των ανθρώπων και τις συνθήκες υπό

8. R. P. Dutt, Η άποψη του καπιταλισμού για τη σοσιαλδημοκρατία και το φασισμό, 1934

9. Henri de Man, Le peuple, 1937

10. Bergounioux – Manin, ο.π.

τις οποίες ζουν. Οι πλούσιες τάξεις μπορεί συχνά να δράσουν απερίσκεπτα, διότι έχουν υπερβολικά πολύ εμπιστοσύνη στις δυνάμεις τους, να δουν το μέλλον με υπερβολική σιγουριά και να παρασυρθούν προσωρινά από τη φρενήρη επιθυμία για δόξα. Οι τάξεις που αδυνατίζουν είναι συνηθισμένο να δίνουν την εμπιστοσύνη τους σε ανθρώπους που τούς υπόσχονται προστασία από το Κράτος, χωρίς ποτέ να προσπαθούν να καταλάβουν πώς θα μπορούσε η προστασία αυτή να εναρμονιστεί με τα αντιφατικά τους συμφέροντα. Μπαίνουν πρόθυμα σε οποιαδήποτε συμμαχία δημιουργείται με σκοπό την πίεση στην κυβέρνηση για εκκωρήσεις. Θαυμάζουν έντονα τους τσαρλατάνους που μιλούν με αυτοπεποίθηση»¹¹.

Και «οι τσαρλατάνοι που μιλούν με αυτοπεποίθηση» εμφανίζονται στο προσκήνιο την κατάλληλη στιγμή και μέσα από τις γραμμές του συνδικαλισμού για να διεμβολίσουν κάθε ριζοσπαστική προοπτική, να προσομοιώσουν την πολιτική προταγματική της σοσιαλδημοκρατίας στο εργατικό κίνημα και να ολοκληρώσουν την ενσωμάτωσή του στην κρατική λογική. Ο Τάρνοφ, κορυφαίος Γερμανός συνδικαλιστής θεωρητικός, υποστήριξε ρητά στο συνέδριο της Γερμανικής Ομοσπονδίας Εργατών Συνδικάτων στο Μπρέσλαου το 1927 ότι: «Ο μαρξισμός, ως η κορυφαία ιδεολογία του κινήματος της εργατικής τάξης, έχει ξεπεραστεί. Όμως, το πραγματικά ισχυρό κίνημα δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς αντίστοιχη ιδεολογία και συνεπώς εμείς, οι ηγέτες των συνδικάτων, πρέπει να δημιουργήσουμε μια καινούργια... Δεν πρέπει να διαφεύγει σε κανέναν ότι η εργατική τάξη είναι μέρος του καπιταλιστικού συστήματος, η καταστροφή του οποίου σημαίνει και τη δική της καταστροφή· συνεπώς, το μεγάλο ιστορικό καθήκον της εργατικής τάξης είναι να επιτύχει, με τον καθορισμό της θέσης στο εν λόγω σύστημα, την καλύτερευση της συνολικής κοινωνικής δομής, η οποία, επίσης, αντιστοιχεί στην καλύτερευση της δικής της κοινωνικής κατάστασης».

Τον ίδιο τρόπο σκέψης εξέφρασε το Γενικό Συμβούλιο της Ομοσπονδίας Βρετανικών Συνδικάτων στην αναφορά του, στο συνέδριο του Σουόνσι, το 1928, υποστηρίζοντας τη γραμμή υπέρ της συνεργασίας με τον καπιταλισμό ως την καλύτερη: «Η τρίτη προοπτική σημαίνει για το συνδικαλιστικό κίνημα την τολμηρή παραδοχή ότι δεν το απασχολεί μόνο η ευημερία της βιομηχανίας, αλλά ότι θα αρθρώσει λόγο για την πορεία που αυτή ακολουθεί, ώστε να ασκήσει επιρροή στις νέες εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα. Η καταληκτική πολιτική του κινήματος μπορεί να φανεί πολύ πιο χρήσιμη σε μια αποδοτική βιομηχανία από ό,τι σε μια παρατημένη και τα συνδικάτα μπορούν να χρησιμοποιήσουν την ισχύ τους για να προωθήσουν και να καθοδηγήσουν την επιστημονική αναδιοργάνωση της βιομηχανίας, καθώς και να αποκτήσουν υλικά πλεονεκτήματα από την εν λόγω διαδικασία».

Η παγκόσμια οικονομική κρίση της εποχής εκείνης κατάφερε βαρύ χτύπημα στη συγκεκριμένη ιδεολογία. Ωστόσο, η σοσιαλδημοκρατία προσαρμόστηκε στην κρίση, διευρύνοντας τις θεωρίες της. Ήταν αναγκαίο τώρα, δήλωνε, να «σωθεί» ο καπιταλισμός από την απειλή του χάους και της προλεταριακής επανάστασης. Το συνέδριο του γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος στη Λειψία, το 1931, έδωσε το σύν-

11. Georges Sorel, *Στοχασμοί για τη βία* (1908)

θημα: «Πρέπει να γίνουμε οι γιατροί του πάσχοντος καπιταλισμού». Ο Βαντερβέλντε, πρόεδρος της Β' Διεθνούς, διακήρυξε στη Βουλή των Αντιπροσώπων του Βελγίου, το 1932: «Το καπιταλιστικό σύστημα εμφανίζει ρωγμές σε όλες τις πλευρές του. Μπορεί να σωθεί μόνο με σοβαρά και επείγοντα μέτρα. Βρισκόμαστε στην ενδέκατη ώρα. Φροντίστε το προλεταριάτο να μη γκρεμίσει, ως άλλος Σαμψών, τις κολόνες του ναού.» (Ε. Βαντερβέλντε, *Le Peuple*, 7 Μάρ 1932)¹².

Αναγνωρίζουμε λοιπόν έναν ειδικό χαρακτήρα της σοσιαλδημοκρατίας κι αυτός είναι ότι αναγνωρίζει την ταξική σύγκρουση, από την οποία αντλεί και τη δύναμή της ως κόμμα της εργατικής τάξης. Μόνο που αυτή την ταξική σύγκρουση την εκφράζει με μια γλώσσα συνδιαλλαγής. «Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα παραμένουν κόμματα μαζικά και ταξικά, κι αυτό το ριζώμα είναι και ο όρος για την κυβερνητική τους διαχείριση. Η αστική τάξη δέχεται αυτόν τον συμβιβασμό μόνο επειδή η σοσιαλδημοκρατία μονιμοποιεί και πλαισιώνει τους εργαζόμενους και μόνο επειδή οι συμφωνίες που έχουν υπογραφεί με τα συνδικάτα δεν θα αμφισβητηθούν από τη βάση με την πρώτη ευκαιρία»¹³. Ωστόσο, υπάρχει μια παράδοση εξέλιξη που θα μπορούσε να θέσει υπό αμφισβήτηση αυτόν το ρόλο: τα περισσότερα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα παραβλέποντας το χαρακτήρα τους ως εργατικών κομμάτων τείνουν να ανακηρυχθούν ως «κόμματα ολόκληρου του λαού»¹⁴. Αυτή η φαινομενική παραδοξότητα παράγεται από μια «αναγκαιότητα» προκειμένου να υποστηριχθεί το φιλελεύθερο αστικό κράτος: «η σοσιαλδημοκρατία δεν επιδιώκει να καταργήσει τη διαίρεση της κοινωνίας σε τάξεις και ποτέ δεν πρόβαλε την αξίωση να πραγματοποιήσει την αταξική κοινωνία. Είναι συνεπώς ανάγκη το κράτος να συνεχίσει να εμφανίζεται ως κράτος όλων των πολιτών, ώστε όλοι, σε όποια τάξη κι αν ανήκουν, να αποδέχονται την εξουσία του. Ανακηρυσσόμενο ως «κόμμα του λαού» μεταβιβάζεται στο κόμμα εκείνο που πρέπει να φαίνεται ως το χαρακτηριστικό του κράτους. Έτσι, η έκφραση αυτή δεν περιγράφει μόνο την πραγματικότητα των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, αλλά μάλλον την τοποθέτησή τους απέναντι στην κρατική εξουσία»¹⁵. Στη συνέχεια, αποτυπώνεται η τακτική με την οποία η σοσιαλδημοκρατία ανανεώνει την πρόκληση του φιλελευθερισμού που είναι και η βάση της ανάπτυξης της δημοκρατικής λογικής: «στη σφαίρα της πολιτικής η σοσιαλδημοκρατία συνυπολογίζει τις διενέξεις και επιχειρεί να τις χειριστεί, δηλαδή όχι τόσο για να τις εξαλείψει, όσο για να τις οδηγήσει σε διευθετήσεις ανάμεσα στα διάφορα μέρη. Ο χειρισμός μιας διένεξης συνεπάγεται ταυτόχρονα και τη διατήρησή της διότι στο βάθος αυτή είναι απερίσταλη, ενώ παράλληλα αποφεύγεται η μετατροπή της σε ανοιχτή και βίαιη αντιπαράθεση»¹⁶.

.....
12. Όλες οι παραθέσεις σχετικά με τις τοποθετήσεις συνδικαλιστών ηγετών από R.P. Dutt, «Τα μικρόβια του φασισμού στη σοσιαλδημοκρατία»

13. Bergounioux – Manin, ο.π

14. Φ. Σατελέ-Ε. Πιζιέ-Κουσνέρ, *Οι πολιτικές αντιλήψεις του 20ου αιώνα*

15. Bergounioux – Manin, ο.π

16. Bergounioux – Manin, ο.π

Η υπόθεση της κόκκινης Ρόζας

Η περίπτωση της Ρόζας Λούξεμπουργκ είναι χαρακτηριστική στην ιστορία της (γερμανικής) σοσιαλδημοκρατίας. Το 1907, όταν η Λούξεμπουργκ άρχισε να διδάσκει Μαρξισμό και Οικονομικά στο κομματικό εκπαιδευτικό κέντρο του SPD στο Βερολίνο, δεν μπορούσε να φανταστεί ότι ένας από τους μαθητές της, 12 χρόνια μετά, θα οργάνωνε τη δολοφονία της και θα έπνιγε στο αίμα την εξέγερση του νεόκοπου κόμματός της, των Σπαρτακιστών: ήταν ο μετέπειτα ηγέτης του SPD, πρώτος πρόεδρος της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, Φρίντριχ Έμπερτ. Και επειδή «τα γεγονότα είναι τα πιο πεισματάρικα πράγματα στον κόσμο» υπάρχουν πάρα πολλοί μνηστήρες της εξουσίας που επιτελούν το διαρκή τους ακρωτηριασμό προκειμένου να φέρουν τη Ρόζα Λούξεμπουργκ στα μέτρα του προκρούστειου κρεβατιού τους, αδιαλείπτως μέχρι και σήμερα. Εκείνο που, ωστόσο, μας ενδιαφέρει δεν είναι μια ιστορική αποκατάσταση της υπόθεσης της «κόκκινης Ρόζας» αλλά ο τρόπος με τον οποίο αποτυπώθηκαν πάνω στη μοίρα της οι οριστικές και τελεσίδικες δυνάμεις και προοπτικές της σοσιαλδημοκρατίας, όπως τις προσδιόρισε ο Henri Le Man: «δεν είμαστε ένα ταξικό επαναστατικό κόμμα, αλλά ένα κόμμα λαϊκό, ένα δημοκρατικό κυβερνητικό κόμμα πλειοψηφίας, ένα συνταγματικό κόμμα της τάξης και της εξουσίας, ένα κόμμα εθνικό».

Στην προσούρα που υπέγραψε ως Γιούνιους το 1915, με τίτλο «η κρίση της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας» περιέγραψε με γλαφυρό τρόπο όλα αυτά που τη γοήτευσαν στη συγκρότηση της σοσιαλδημοκρατίας: «Όλη την περίοδο μετά την καταστολή της Κομμούνας του Παρισιού ξεκίνησε μια νέα φάση. Αντί για αυθόρμητες επαναστάσεις, εξεγέρσεις, και οδοφράγματα, μετά απ' τα οποία το προλεταριάτο έπεφτε διαρκώς στην απραξία, άρχισε η συστηματική καθημερινή πάλη, η εκμετάλλευση του αστικού κοινοβουλευτισμού, η μαζική οργάνωση, το πάντρεμα της οικονομικής και της πολιτικής πάλης και των σοσιαλιστικών ιδεωδών με την πεισματώδη υπεράσπιση των άμεσων καθημερινών αναγκών. Για πρώτη φορά, το άστρο των αυστηρών επιστημονικών διδαχών φώτισε το δρόμο προς τη χειραφέτηση στο προλεταριάτο. Αντί για σχέτες, σχολές και ουτοπίες απομονωμένων πειραμάτων σε διάφορες χώρες, υψώθηκε μια ομοιογενής, διεθνής θεωρητική βάση που ένωσε μαζί τις χώρες, σαν τις ίνες ενός σκοινιού. Η μαρξιστική γνώση έδωσε στην εργατική τάξη όλου του κόσμου μια πυξίδα, με την οποία να μπορεί να κατανοήσει τον κυκλώνα των καθημερινών γεγονότων, και με την οποία να μπορεί πάντα να σχεδιάσει το σωστό δρόμο προς το σταθερό και απώτατο στόχο...

...Αυτή που έφερε, υπερασπίστηκε και προστάτησε τη νέα αυτή μέθοδο ήταν η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία. Ο γαλλο-πρωσικός πόλεμος μετακίνησε το κέντρο βάρους του ευρωπαϊκού εργατικού κινήματος στη Γερμανία. Όπως η Γαλλία ήταν ο κλασικός τόπος της πρώτης φάσης της προλεταριακής ταξικής πάλης και το Παρίσι η πάλλουσα και αιμορραγούσα καρδιά των ευρωπαϊκών εργατικών τάξεων, έτσι έγιναν οι γερμανοί εργάτες η πρωτοπορία της δεύτερης φάσης. Μέσα από ατέλειωτες θυσίες και ακάματη προσοχή στη λεπτομέρεια, έχτισαν την δυνατότερη οργάνωση, αυτή που ήταν πιο άξια μίμησης. Δημιούργησαν το μεγαλύτερο Τύπο, έφεραν στον κόσμο τα

πιο αποτελεσματικά μέσα εκπαίδευσης και διαφώτισης, συσπείρωσαν τις ισχυρότερες μάζες ψηφοφόρων και πέτυχαν το μεγαλύτερο αριθμό εκλεγμένων βουλευτών. Η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία θεωρούταν η καθαρότερη ενσάρκωση του Μαρξιστικού σοσιαλισμού. Είχε την απαίτηση για μια ιδιαίτερη θέση στη Β' Διεθνή -ως δασκάλα και ηγέτιδά της». [Η διάδοχος της Α' Διεθνούς, η Β' Διεθνής, πήρε σάρκα και οστά το 1889 και συντόνιζε τα περισσότερα Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης από τα κεντρικά της γραφεία στις Βρυξέλλες. Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος κατέστρεψε τη βιωσιμότητα της οργάνωσης αυτής, αν και συνέχισε να λειτουργεί ως φωνή των μετριοπαθών σοσιαλιστών σε αντίθεση με τα πιο ριζοσπαστικά κομμουνιστικά κόμματα που συσπειρώθηκαν στην Τρίτη Διεθνή ή Κομιντέρν του Λένιν (1919-43)].

Στον πασίγνωστό του πρόλογο, του 1895 στο «Οι ταξικοί αγώνες στη Γαλλία» του Μαρξ, ο Φρίντριχ Ένγκελς έγραφε: «Ό,τι κι αν γίνει στις άλλες χώρες, η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία έχει μια ιδιαίτερη θέση και συνεπώς και ένα ιδιαίτερο καθήκον, τουλάχιστο σε αυτή τη χρονική φάση. Οι δύο εκατομμύρια ψηφοφόροι που την ακολουθούν στις κάλπες, και οι νέοι και νέες που, αν και δεν ψηφίζουν, συμπορεύονται, αποτελούν την πιο πολυπληθή και συμπαγή μάζα, την «αποφασιστική δύναμη» του προλεταριακού στρατού.

...Όπως έγραφε η Arbeiterzeitung της Βιέννης στις 5 Αυγούστου του 1914, η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία ήταν «το στολίδι των ταξικά συνειδητών οργανώσεων». Τα βήματά της ακολουθούσαν οι όλο και πιο ενθουσιώδεις Σοσιαλδημοκράτες στη Γαλλία, την Ιταλία και το Βέλγιο, τα εργατικά κινήματα στην Ολλανδία, στη Σκανδιναβία, και τις ΗΠΑ. Οι Σλαβικές χώρες, οι Ρώσοι, οι Σοσιαλδημοκράτες των Βαλκανίων την κοίταζαν με απέραντο, σχεδόν αντι-κριτικό, θαυμασμό. Η γερμανική «αποφασιστική δύναμη» έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη Β' Διεθνή. Στα διεθνή συνέδρια, στις συναντήσεις των διεθνών σοσιαλιστικών επιτροπών, όλοι περίμεναν να ακούσουν τη γνώμη των Γερμανών. Κυρίως σε ό,τι αφορούσε την πάλη ενάντια στο милитарισμό και τον πόλεμο, η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία ήταν πάντα στην πρώτη γραμμή. «Αυτό είναι απαράδεκτο για μας τους Γερμανούς» ήταν μια φράση που συχνά αρκούσε για να αποφασιστεί η κατεύθυνση της Δεύτερης Διεθνούς, η οποία επένδυσε τυφλά την εμπιστοσύνη της στην πολυθαυμασμένη ηγεσία της πανίσχυρης γερμανικής Σοσιαλδημοκρατίας: του καυχήματος κάθε σοσιαλιστή και του τρόμου της άρχουσας τάξης παντού...

...Και τι βιώσαμε στη Γερμανία μόλις ήρθε η μεγάλη ιστορική δοκιμασία; Την πιο απότομη πτώση, την πιο βίαιη κατάρρευση. Πουθενά αλλού δε συνδέθηκε η οργάνωση του προλεταριάτου με τον ιμπεριαλισμό τόσο ολοκληρωτικά. Πουθενά αλλού δεν γίνεται ανεκτή τόσο πειθήνια η κατάσταση πολιορκίας. [Λόγω των στρατιωτικών κινήσεων με το ξέσπασμα του πολέμου, ο ρόλος της σφαίρας των πολιτών στη Γερμανία συρρικνωνόταν συνεχώς. Η χώρα χωρίστηκε σε τομείς άμυνας και οι στρατηγοί που διορίστηκαν για τον καθένα ανέλαβαν όλες τις λειτουργίες της διακυβέρνησης. Μπορούσαν να αναιρέσουν τα πολιτικά δικαιώματα, να συλλάβουν άτομα με το πρόσχημα της προστατευτικής κράτησης, και να ασκήσουν ιδιαίτερα σημαντικές εξουσίες λογοκρισίας. Έτσι μπορούσαν να καταπνίγουν τις διαμαρτυρίες

και ιδιαίτερα να περιορίζουν την διακίνηση ειδήσεων για τις στρατιωτικές αποτυχίες του Μετώπου]. *Πουθενά δεν παρεμποδίζεται τόσο ο Τύπος, πουθενά δεν φιμώνεται τόσο ο δημόσιος διάλογος, πουθενά δεν έχει εγκαταλειφθεί τόσο ολοκληρωτικά η οικονομική και πολιτική πάλη της εργατικής τάξης όσο στη Γερμανία.»*

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ είχε προειδοποιήσει για αυτή την κατάληξη. Όταν η Arbeiterzeitung της Βιέννης έγραφε ότι η γερμανική Σοσιαλδημοκρατία ήταν «το στολίδι των ταξικά συνειδητών οργανώσεων», το κόμμα είχε γίνει ένας τεράστιος γραφειοκρατικός θεσμός που επάνδρωναν πάνω από 4.000 αμειβόμενοι αξιωματούχοι και 11.000 έμμισθοι υπάλληλοι, που διέθετε είκοσι εκατομμύρια μάρκα επενδυμένα σε επιχειρήσεις και που εξέδιδε πάνω από 4.000 περιοδικά. Όλα αυτά δρομολογήθηκαν από το 1906 οπότε και επικυρώθηκε η ισοδυναμία κόμματος και συνδικάτων και σήμανε την παράδοση του πρώτου στα τελευταία. Άνοιξε το δρόμο των κομματικών αφεντικών που ήξεραν «πώς να τα πάνε καλά» με τους συνδικαλιστές ηγέτες¹⁷.

Πολύ πριν το 1906, ωστόσο, οι προσπάθειες της Ρόζας να αποτρέψει αυτή την εξέλιξη γίνονταν με μεθοδικότητα και τη μέγιστη δυνατή σαφήνεια, προκειμένου να υπερασπιστεί το ριζοσπαστικό χαρακτήρα του κόμματος. Το ζήτημα της βίας και της σχέσης της με τη νομιμότητα ήδη από το 1902 είχε διαλευκανθεί στη σχετική της μπροσούρα: *«το πεδίο της αστικής νομιμότητας, του κοινοβουλευτισμού, είναι όχι μόνον πεδίο κυριαρχίας της καπιταλιστικής τάξης, μα και πεδίο μάχης που διασταυρώνονται οι ανταγωνισμοί μεταξύ προλεταριάτου και αστών. Μα όπως η «έννομος τάξις» δεν είναι για την αστική τάξη τίποτε άλλο παρά η έκφραση της δικής της βίας, έτσι και η κοινοβουλευτική πάλη για το προλεταριάτο δεν είναι τίποτε άλλο παρά η τάση του να ανεβάσει στην εξουσία τη δική του βία. Αν πίσω από τη νόμιμη και κοινοβουλευτική μας δράση δεν υπάρχει η βία της εργατικής τάξης, έτοιμη να μπει σε ενέργεια μόλις χρειαστεί, η κοινοβουλευτική δράση της σοσιαλδημοκρατίας καταντάει παιχνίδι τόσο έξυπνο, όσο και το κουβάλημα νερού με το κόσκινο. Οι ερασιτέχνες του ρεαλισμού που δεν κουράζονται να φωνάζουν για τις «θετικές επιτυχίες» της κοινοβουλευτικής δράσης της σοσιαλδημοκρατίας, για να τις χρησιμοποιήσουν ως όπλα κατά της αναγκαιότητας και σκοπιμότητας της βίας στον εργατικό αγώνα, δεν βλέπουν καθόλου ότι οι επιτυχίες αυτές, ακόμη και οι πιο ασήμαντες, δεν είναι παρά το αποτέλεσμα της άορατης και λανθάνουσας δράσης της βίας».*

Και το 1904 στη μπροσούρα της με τίτλο: «Οργανωτικά ζητήματα της ρωσικής σοσιαλδημοκρατίας» προσπαθεί να κάνει όσο πιο συγκεκριμένους τους τρόπους για να αποφευχθεί τόσο η απομαζικοποίηση όσο και η αφομοίωση από τον αστικό κόσμο. Παραθέτουμε μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα: *«Η διεθνής κίνηση του προλεταριάτου προς την ολική χειραφέτησή του είναι μια ιδιόμορφη διαδικασία από την ακόλουθη άποψη. Για πρώτη φορά στην ιστορία του πολιτισμού, οι άνθρωποι εκφράζουν τη θέλησή τους συνειδητά και σε αντιπαράθεση με όλες τις άρχουσες τάξεις. Η θέληση αυτή όμως μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο πέρα από τα όρια του*

17. Χέλμουτ Γκρούμπερ, *Επανάσταση στην Ευρώπη (1917-1923)*

υπάρχοντος συστήματος...

...Από τη μια μεριά έχουμε τις μάζες. Από την άλλη τον ιστορικό τους στόχο που εντοπίζεται πέρα από τα όρια αυτής της κοινωνίας. Από τη μια μεριά έχουμε τον καθημερινό αγώνα και από την άλλη την κοινωνική επανάσταση. Αυτοί είναι οι όροι της διαλεκτικής αντίφασης μέσα από την οποία πορεύεται το σοσιαλιστικό κίνημα...

...Συμπεραίνουμε ότι το κίνημα αυτό, μπορεί καλύτερα να προχωρήσει με το να ελίσσεται ανάμεσα από τους δυο κινδύνους που συνεχώς το απειλούν. Δηλαδή από την απώλεια του μαζικού χαρακτήρα και την εγκατάλειψη του τελικού στόχου. Ο πρώτος είναι ο κίνδυνος της επιστροφής στο χαρακτήρα της σέκτας, ο δεύτερος είναι αυτός του να καταντήσουμε ένα κίνημα αστικών κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Αυτός είναι ο λόγος που είναι αυταπάτη και αντίθετο στην ιστορική εμπειρία το να ελπίζουμε να θέσουμε μια και καλή τις κατευθύνσεις της επαναστατικής σοσιαλιστικής πάλης με τη βοήθεια τυπικών μέσων, που θα διασφαλίσουν το εργατικό κίνημα ενάντια σε κάθε πιθανότητα ομορτυνιστικής παρέκκλισης».

Μπορούμε να κατανοήσουμε τη διαχρονικότητα όλης αυτής της επιχειρηματολογίας, χωρίς να απαξιώσουμε, ωστόσο, την ιστορικά τεκμηριωμένη πλέον δυνατότητα του καπιταλισμού να κρατάει ανέπαφο τον πιο ριζοσπαστικό πυρήνα της, προκειμένου να εγκλωβίζει το εξεγερτικό αισθητήριο των υποτελών τάξεων και να το αφομοιώνει στις βασικές δομές της αστικής κυριαρχίας. Αυτός είναι ο ιστορικός ρόλος της σοσιαλδημοκρατίας. Μιας σοσιαλδημοκρατίας πάντως, η οποία δεν απέκτησε ποτέ τη σχέση που η Ρόζα ήθελε με αυτήν όταν έγραφε: «Στην αστική κοινωνία ο ρόλος της Αριστεράς είναι ο ρόλος του κόμματος αντιπολίτευσης. Σε κόμμα εξουσίας επιτρέπεται να υψωθεί μόνο πάνω στα ερείπια του αστικού κράτους».

Η πατριωτική φυσιολογία της σοσιαλδημοκρατίας του μεσοπολέμου

Το γερμανικό παράδειγμα

Πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Β' Διεθνής εξαπέλυε αντιπολεμικές παρά-τες προς την άρχουσα τάξη: «Ας θυμηθούν, βροντοφώναζαν, ότι το γαλλο-γερμανικό πόλεμο ακολούθησε η επαναστατική εξέγερση της Κομμούνας και ότι ο ρωσο-ιαπωνικός πόλεμος έβαλε σε κίνηση τις επαναστατικές δυνάμεις των λαών της ρώ-σικης αυτοκρατορίας». Συμπλήρωναν δε ότι: «Οι προλετάριοι το θεωρούν έγκλημα να πυροβολούν ο ένας τον άλλον για το συμφέρον των καπιταλιστικών κερδών, τις φιλοδοξίες των δυναστειών ή τη μεγαλύτερη δόξα των μουσικών διπλωματικών συνθηκών». Όταν όμως, έπρεπε να παρθούν αποφάσεις, το Βρετανικό Εργατικό Κόμμα μπήκε στην πολεμική κυβέρνηση, οι Βέλγοι και οι Γάλλοι σοσιαλιστές προσχώρησαν στις κυβερνήσεις συνασπισμού, η Αυστραλιανή Εργατική Κυβέρνηση υποστήριξε τον πόλεμο και οι Γερμανοί, Αυστριακοί και Νοτιοαφρικάνοι σοσιαλι-στές υποστήριξαν τις κυβερνήσεις τους. Η Β' Διεθνής, η οποία ήταν κατά κύριο λόγο μια σοσιαλδημοκρατική διεθνής, διαλύθηκε απαξιωμένη σε σχέση με τις ιστορικές της διακρίξεις και λαιοδωρημένη από τις ριζοσπαστικές μειοψηφίες.

Σε πείσμα, ωστόσο, των σοσιαλπατριωτών και της στήριξής τους στις κατά τόπους

άρχουσες τάξεις, το 1917, στη Ρωσία, πάνω στα συντρίμια του πολέμου, ξεσπούν δύο διαδοχικές επαναστάσεις. Σε συνέχεια, το Νοέμβρη του 1918, η επανάσταση ξέσπασε και στην Γερμανία. Ξεκίνησε από τους ναύτες του πολεμικού στόλου στο Κίελο, απλώθηκε στα λιμάνια και τις βιομηχανικές πόλεις της βόρειας Γερμανίας και στις 9 Νοέμβρη έφτασε στο Βερολίνο. Οι φαντάροι ενώθηκαν με τους απεργούς, ένοπλους εργάτες και το Ράιχ (Αυτοκρατορία) του Κάιζερ Γουλιέλμου κατέρρευσε. Η επαναστατική απόπειρα ήταν αυτή που έβαλε τέλος στην προοπτική της παράτασης του ιμπεριαλιστικού αιματοκυλίσματος στα χαρακώματα. Μέσα στις φλόγες του αγώνα δημιούργησαν τα ίδια όργανα αγώνα και εξουσίας, όπως τα σοβιέτ στη Ρωσία: τα «συμβούλια» (räte) των φαντάρων και των εργατών αντιπροσώπων. Αυτή η προοπτική ήταν εκείνη που «επέβαλε», εν τέλει, το Γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα. Η γερμανική σοσιαλδημοκρατία βρέθηκε μπροστά σε μια επανάσταση που δεν την ήθελε –είχε στηρίξει τη δικιά της άρχουσα τάξη στον πόλεμο και, στις παραμονές της επανάστασης, υπουργοί της μπήκαν στη «μεταβατική» αυτοκρατορική κυβέρνηση¹. Η ηγεσία της, αντιμέτωπη με την προοπτική της «Δημοκρατίας των Συμβουλίων» έριξε το βάρος της στην παγίωση μιας αστικής, κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας.

Με σταθερή συνέπεια, το 1914 η γερμανική σοσιαλδημοκρατία υπερψήφισε τις πολεμικές αποζημιώσεις και, παρά τη συντριβή της Γερμανίας στον πόλεμο, το 1918 όχι μόνο δεν αναθεωρούσε, αλλά απέκρυπτε το εύρος της γερμανικής ευθύνης για την αιματοχυσία του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και επέλεγε το δρόμο της συνταγματοποίησης της κοινωνικής σύγκρουσης, το δρόμο της «ταξικής συνεργασίας»: όλα αυτά στο όνομα της ανοικοδόμησης και της αποτροπής του εμφυλίου –στην πραγματικότητα όμως, σε βάρος της αναδιανομής και της κοινωνικής αλλαγής, ακόμα και εκείνης που προέβλεπε το πρόγραμμα του ίδιου του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας².

Για να γίνει, ωστόσο, αντιληπτό το μέγεθος της γερμανικού τύπου σοσιαλιστικής πατριδολαγνείας, αρκεί να αναφερθεί το περιστατικό της 9 Νοέμβρη 1918 κατά τη διάρκεια της ανάληψης της καγκελαρίας από τον Φρίντριχ Έμπερτ, ηγέτη του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας. Ο πρίγκιπας Μαξ της Βάδης, στον οποίο είχε ανατεθεί η ηγεσία μιας βραχύβιας κυβέρνησης της χώρας, απευθύνεται στον Έμπερτ: «Κύριε Έμπερτ, σας εμπιστεύομαι το γερμανικό Ράιχ», και ο Έμπερτ απαντά: «Έχασα δύο γιους για αυτό το Ράιχ». Είναι αδιαμφισβήτητο ότι μια τέτοια στάση είναι ικανή να κινητοποιήσει τις ζωντανές ακόμη «κοινότητες του πολέμου» που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πρέπει να γίνει αντιληπτή η ιδιοτυπία του πολέμου στο δυτικό και το ιταλικό μέτωπο. Τα κυριολεκτικά αμετακίνητα μέτωπα των χαρακωμάτων, καθήλωσαν εκατομμύρια ανθρώπων, συνεχώς για πολλούς μήνες, δημιουργώντας μια καινούργια συλλογική συνείδηση μιας ξεχωριστής κοινωνίας, τη συνείδηση μιας πολεμικής ομάδας σχετικά

1. Γ. Βίνκλερ, *Ανάπηρη Δημοκρατία 1918-1933*

2. Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, *Επιστροφή στην Βαϊμάρη: εκσυγχρονίζοντας τον αντικομμουνισμό.*

απομονωμένης από το υπόλοιπο «έθνος» και τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής, μιας ομάδας που δέθηκε μέσα από την εμπειρία της παρατεταμένης συναδελφικότητας, και μιας καινούργιας αίσθησης συλλογικής ταυτότητας, μιας συνείδησης που βάθυνε κι απέκτησε διάρκεια μέσα από τα κοινά βάσανα και την αυτοθυσία. Αυτή η αίσθηση της συλλογικής ταυτότητας και της κοινής αποστολής θα επιζούσε του πολέμου και θα βοηθούσε στη δημιουργία μιας καινούργιας εθνικής συνείδησης, αποστολής και σκοπού μεταξύ πολλών βετεράνων. Δημιούργησε την αίσθηση μιας διακριτής «στρατιωτικής τάξης πολιτών» που έπαιξε ιδιαίτερο ρόλο στη μαχητικότητα και την ηγεσία του μεταπολεμικού εθνικισμού, αλλά και στις πολιτικές πρωτοβουλίες των δεκαετιών του 1920 και 1930. Έννοιες όπως «ο σοσιαλισμός του αίματος» και «χαρακωματοκρατία» ισχυροποιήθηκαν στις αντιλήψεις εκατοντάδων χιλιάδων βετεράνων³. Δεν είναι τυχαίο ότι, όσον αφορά τη Γερμανία, αυτή η «στρατιωτική τάξη πολιτών» επάνδρωσε στη συντριπτική τους πλειονότητα τα φασιστικά τάγματα εφόδου που ήταν ουσιαστικά οι μελλοντικοί ναζι, τα λεγόμενα Freikorps.

Έτσι, όταν στη συνέχεια, η γερμανική ήττα του 1918 και η πτώση της αυτοκρατορίας έθεσαν σε κίνηση μια προλεταριακή επίθεση, αρκετά ικανή να ταρακουνήσει τα θεμέλια της κοινωνίας, αλλά όχι επαρκώς ικανή να την επαναστατικοποιήσει, έφεραν τη σοσιαλδημοκρατία και τα συνδικάτα στην κεντρική σκηνή, ως συνυπεύθυνους για την πολιτική ισορροπία. Οι ηγέτες τους αναδείχθηκαν σε ηγέτες της τάξης, και δεν είχαν ενδοιασμούς να καλέσουν τα Freikorps, για να καταπιέσουν μια ριζοσπαστική εργατική μειοψηφία στο όνομα των συμφερόντων μια ρεφορμιστικής μειοψηφίας. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ δολοφονήθηκε -μαζί με εκατοντάδες επαναστάτες- τον Γενάρη του 1919 όταν η κυβέρνηση των σοσιαλδημοκρατών έστειλε τα Freikorps, να καταστείλουν την εξέγερση στο Βερολίνο. Δυο μήνες μετά, τα ίδια στρατιωτικά σώματα, με τις εντολές του «σοσιαλιστή» υπουργού Άμυνας Νόσκε, θα καταστείλουν ένα μεγάλο απεργιακό κύμα στο Βερολίνο και θα στραφούν ενάντια ακόμα και στις «μετριοπαθείς» οργανώσεις των σοσιαλδημοκρατών του SPD και του USPD. Απολογισμός: 1.000 νεκροί⁴. Ηττημένοι αρχικά από την αστική δημοκρατία, οι κομμουνιστές ηττήθηκαν εύκολα από την εργατική δημοκρατία: τα «εργατικά συμβούλια» εναπόθεσαν την εμπιστοσύνη τους στις παραδοσιακές οργανώσεις κι όχι στους επαναστάτες που εύκολα στιγματίστηκαν ως αντιδημοκρατικοί⁵.

Η εμπιστοσύνη των «εργατικών συμβουλίων» αφέθηκε λοιπόν στα χέρια του Έμπερτ, ο οποίος στην Εθνοσυνέλευση του 1919 δήλωνε: «*Ημασταν στην κυριολεξία οι διαχειριστές της χρεοκοπίας του παλαιού καθεστώτος*». Οι Λαϊκοί Πληρεξούσιοι (σ.σ. υπουργοί, επίτροποι) δεν μπορούσαν να αποφύγουν τη συνεργασία με την παλιά ελίτ. Αν ήθελαν να γίνει γρήγορα η αποστράτευση, έπρεπε να συνεργαστούν με το Γενικό Επιτελείο Στρατού. Αν δεν ήθελαν να καταρρεύσει η δημόσια διοίκηση, έπρεπε να φορτωθούν την πλειοψηφία του παλιού δημοσιοϋπαλληλικού μηχανι-

3. Στάνλεϊ Πέϊν, *Η ιστορία του Φασισμού*

4. Γ. Βίνκλερ, *Ανάπηρη Δημοκρατία 1918-1933*

5. Ζιλ Ντωβέ, *Όταν πεθαίνουν οι εξεγέρσεις*

σμού. Και, τέλος, ήταν αναγκασμένοι να συνεργαστούν με τους επιχειρηματίες, προκειμένου να αρχίσει να επαναλειτουργεί η οικονομία. Εντούτοις, το εύρος της συνεργασίας, ήταν μεγαλύτερο και οι μεταρρυθμίσεις λιγότερες από όσο απαιτούσαν οι περιστάσεις (...). Έτσι, το SPD άφησε σε τόσο βαθμό ανέγγιχτο τον παλιό κρατικό μηχανισμό, ώστε να υπάρχει το πρόβλημα της «υπερσυνέχειας» (uberkontinuität). Ένα κραυγαλέο παράδειγμα ήρθε το 1920. Όταν κάποιοι στρατηγοί έκαναν πραξικόπημα και εγκαθίδρυσαν μια κυβέρνηση υπό τον Καπ, ο φον Σέεκτ, ο αρχηγός της Ράιχσπερ -του γερμανικού στρατού- δήλωσε στον πρόεδρο της Δημοκρατίας όταν του ζήτησε να αντιμετωπίσει το πραξικόπημα: «η Ράιχσπερ δεν πυροβολεί την Ράιχσπερ». Όμως, δεν επρόκειτο για παράλειψη ή για λάθος εκτίμηση εκ μέρους της σοσιαλδημοκρατίας. Για να διαλύσει τον παλιό κρατικό μηχανισμό του Κάιζερ, των γαιοκτημόνων και των μιλιταριστών, έπρεπε να συγκρουστεί με τον ίδιο τον καπιταλισμό⁶.

Την ίδια εποχή, η απόπειρα προσέγγισης σοσιαλδημοκρατίας και φασισμού δε θα μπορούσε να γίνει πιο σαφής από τον Μουσολίνι που στις 22/5/1921 από την εφημερίδα *Popolo d' Italia*, έστειλε το μήνυμα: «στο πεδίο της κοινωνικής νομοθεσίας και της καλύτερευσης των συνθηκών ζωής για την εργατική τάξη, οι σοσιαλιστές μπορούν να βρουν στρωμένους συμμάχους στο φασισμό. Η διάσωση της χώρας μπορεί να διασφαλιστεί, όχι με την κατάπιξη της αντίθεσης μεταξύ φασισμού και σοσιαλισμού, αλλά με τη συμφιλίωσή τους εντός Κοινοβουλίου. Μια συνεργασία με τους σοσιαλιστές είναι αρκετά πιθανή, ιδιαίτέρως σε πιο προχωρημένο στάδιο, όταν η αποσαφήνιση των ιδεών και των τάσεων, για την οποία εργάζεται σήμερα το Σοσιαλιστικό Κόμμα, θα έχει ολοκληρωθεί. Είναι φανερό ότι η συνύπαρξη Αδιάλλακτων και Ρεφορμιστών Σοσιαλιστών, στο ίδιο κόμμα, θα αποβεί αδύνατη με το πέρασμα του χρόνου. Επανάσταση ή Μεταρρύθμιση προκύπτει από τη συμμετοχή στις ευθύνες της εξουσίας».

Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης, μετά από μια προσωρινή σταθεροποίηση την περίοδο 1923-1930, εξέπεσε. Από το 1929 και μετά, ο καπιταλισμός είχε ανάγκη να καταστρέψει μέρος της μεσαίας τάξης και να πειθαρχήσει τους προλετάρους, ακόμα και τη μπουρζουαζία. Το εργατικό κίνημα υπερασπιζόμενο, όπως συνήθιζε, τον πολιτικό πλουραλισμό και τα άμεσα εργατικά συμφέροντα, είχε γίνει πια εμπόδιο. Αυτό που απαιτούταν ήταν η συγκεντροποίηση της εξουσίας και της βίας στα χέρια μιας ισχυρής κυβέρνησης: κρατικισμός, προστατευτισμός και ανοιχτή καταστολή. Η σοσιαλδημοκρατία δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει αυτό το σχέδιο, οπότε έπρεπε να διαλυθεί. Η Γερμανία έπρεπε να ενοποιηθεί σε ένα πρόγραμμα που απευθυνόταν σε όλες τις τάξεις, από τους άνεργους μέχρι τους μεγιστάνες της βιομηχανίας, με μια δημαγωγία που ξεπερνούσε αυτή των παραδοσιακών αστών πολιτικών, και έναν αντισημιτισμό που χρσίμεινε στο να οικοδομεί τη συνοχή μέσα από τον αποκλεισμό. Πώς θα μπορούσαν τα κόμματα της εργατικής τάξης να σταθούν εμπόδιο σε μια τέτοια ξενοφοβική και ρατσιστική παράνοια, μετά από τόσο καιρό που υπήρξαν συνοδοιπόροι του εθνικισμού; Για το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας κάτι τέ-

6. Γ. Βίνκλερ, *Ανάπηρη Δημοκρατία 1918-1933*

τοιο ήταν σαφές ήδη από την αρχή του αιώνα, έγινε φανερό το 1914, και γράφτηκε με αίμα στη συνθήκη του 1919 με τα Freikorps⁷.

Έτσι κι αλλιώς, οι σοσιαλιστές δεν υπήρξαν τόσο απρόσβλητοι ούτε από τον αντισημιτισμό. Το βιβλίο του Abraham Berlau «Το Γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα 1914-1921» (1949) περιγράφει πόσοι πολλοί ηγέτες του κόμματος ή των συνδικάτων που ήλεγχε, επιτίθονταν ανοιχτά εναντίον των «ξένων» (δηλαδή Πολωνών, Ρώσων) Εβραίων. Τον Μάρτη του 1920 η αστυνομία του Βερολίνου (υπό σοσιαλιστική διοίκηση) πραγματοποίησε επιδρομή σε «εβραϊκή» συνοικία και έστειλε περίπου 1.000 κατοίκους της σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης. Όλοι αφέθηκαν ελεύθεροι τελικά, αλλά το εργατικό κίνημα συμμετείχε σε αυτή την εξάπλωση του αντισημιτισμού⁸. Ο αντισημιτισμός ήταν μια γενικευμένη συνθήκη. Για να έχουμε υπόψη το μέγεθος του προβλήματος, μερικοί πίστευαν ότι η πορεία της πολιτιστικής παρακμής και της ηθικής αποσύνθεσης στη Βαϊμάρη δεν ήταν διόλου συμπτωματική, αλλά αποτελούσε τμήμα μιας ενορχηστρωμένης και καλοσχεδιασμένης συνωμοσίας του διεθνούς εβραϊσμού, που είχε στόχο να υποσκάψει κάθε τι υγιές στην Γερμανία, έτσι ώστε η χώρα να μην μπορέσει ποτέ να ανακάμψει και να μεγαλουργήσει⁹.

Το 1932 οι συνδικαλιστικές ηγεσίες διακήρυξαν ότι είναι ανεξάρτητες από κάθε πολιτικό κόμμα και αδιάφορες για την εκάστοτε μορφή κράτους. Αυτό φυσικά, δεν τις εμπόδιζε να φτάσουν σε μια συμφωνία με τον Schliecher, που ήταν καγκελάριος από τον Νοέμβρη του 1932 μέχρι τον Γενάρη του 1933 και ο οποίος έψαχνε για κάποια κοινωνικά ερείσματα προκειμένου να κάνει πιο πιστευτή την φιλεργατική του δημαγωγία. Από τη στιγμή που οι ναζί σχημάτισαν κυβέρνηση, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες πείστηκαν ότι αν αναγνώριζαν τον εθνικοσοσιαλισμό, το καθεστώς θα τους άφηνε λίγο χώρο να υπάρξουν. Αυτή η στρατηγική εξελίχθηκε σε φάρσα, με τους συνδικαλιστές να παρελαύνουν κάτω από την σβάστικα την πρωτομαγιά του 1933 που μετονομάστηκε σε «Φεστιβάλ της Γερμανικής Εργατιάς». Χαμένος κόπος. Τις επόμενες μέρες οι ναζί διέλυσαν τα συνδικάτα και συνέλαβαν τους πιο μαχητικούς συνδικαλιστές. Όντας μαθημένη να σαγηνεύει τις μάζες και να μιλά στο όνομά τους ή όταν αποτύγχανε αυτό, να τις καταστέλλει, η συνδικαλιστική γραφειοκρατία είχε ακόμα πολεμήσει για το έθνος στον τελευταίο πόλεμο. Οι συνδικαλιστές δεν λοιδορούνταν για την έλλειψη πατριωτισμού. Αυτό που ενοχλούσε την μπουρζουαζία δεν ήταν τόσο το αναμάσημα του παλιού (προ του 1914) διεθνισμού, αλλά κυρίως η ίδια η ύπαρξη των συνδικάτων, που όσο δουλικά κι αν ήταν, διατηρούσαν ένα βαθμό ανεξαρτησίας, σε μια εποχή που ακόμα κι ένα τέτοιο εργαλείο ταξικής συνεργασίας είχε καταστεί υπερβολικό έξοδο για ένα κράτος που δεν θα το έλεγχε πλήρως¹⁰.

7. Ζιλ Ντωβέ, *Όταν πεθαίνουν οι εξεγέρσεις*

8. *Ο.π.*

9. *Τζέφρυ Χερτ, Αντιδραστικός Μοντερνισμός*

10. Ζιλ Ντωβέ, *Όταν πεθαίνουν οι εξεγέρσεις*

Όλες οι αναφορές των σοσιαλδημοκρατών στην «πατρίδα» από την Β' Διεθνή μέχρι και τις μέρες μας, αναφέρονταν και αναφέρονται σε μια αμυντική της υπεράσπιση προσπαθώντας να διαχωριστούν από μια επιθετική εθνικιστική προσέγγιση. Δεν ενδιαφέρει εδώ αν η επίκληση αυτή ήταν και είναι προσχηματική προκειμένου να επιτευχθούν συγκεκριμένες πολιτικές σκοπιμότητες. Η αιματηρή ιστορία των απελευθερωτικών αποπειρών έχει δείξει ότι η ρίζα του προβλήματος βρίσκεται στην ίδια την επίκληση των εννοιών της «πατρίδας» και του «έθνους» κι όχι στις διαφορετικές τους προσεγγίσεις. Δεν είναι διόλου αυτονόητη η δυνατότητα υπαγωγής τόσο ισχυρών εννοιών σε ευρύτερες θεωρητικές κατασκευές. Κι αυτό διότι αποτελούν μια κοινωνική συνεκτική δύναμη -στη βάση ενός γενικευμένου φανταστικού- που επιβάλλει τα νοήματα και είναι αυτή που, εντέλει, κατισχύει πάνω σε κάθε απόπειρα παθητικής τους αναπαραγωγής. Η «πατρίδα» και το «έθνος» μπορεί, φενακισμένα, να ενεργοποιούν τα χαρακτηριστικά ενός αγώνα για την ελευθερία κάθε φορά που απειλούνται (εμπνέοντας τα «εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα» του 20ου αιώνα), αλλά εκκινούν από τη βάση ενός αστικοδημοκρατικού πειθαναγκασμού -με θεολογικά και διαταξικά χαρακτηριστικά- πάνω στην κοινωνική συνείδηση και φτάνουν μέχρι και την ωμή τους επιβολή (αποτελώντας πάντα βασική -εκ των ων ουκ άνευ- συνιστώσα της κρατικής λογικής). Η ελευθερία, αντίθετα, είναι αυτή που ποτέ δεν επιβάλλεται.

ΚΕΥΝΣ ΚΑΙ ΠΆΛΙ...

«ο Κέυνς και ο κεϋνσιανισμός, δυστυχώς, παραμένουν τα πιο ισχυρά εργαλεία που έχουμε, ακόμη και ως μαρξιστές, για την αντιμετώπιση των ζητημάτων της τρέχουσας πολιτικής». Κώστας Λαπαβίτσας, ηλεκτρονική έκδοση του αμερικανικού περιοδικού Jacobin.

Η αριστερή πτέρυγα της συγκυβέρνησης είναι σαφώς πιο εύστοχη μέσα στην επιμελημένα στημένη ειλικρίνειά της. Το ζήτημα, βέβαια, στην πρόταση του Κ. Λαπαβίτσα δεν είναι η πολιτική ειλικρίνεια στο ότι ο κεϋνσιανισμός παραμένει ισχυρό εργαλείο για την Αριστερά, αλλά ότι ο κεϋνσιανισμός έχει εφευρεθεί από τον καπιταλισμό για να χειραγωγήσει κάθε ριζοσπαστική απελευθερωτική πολιτική διαχείριση. Και υπάρχουν πολλά ιστορικά τεκμήρια για αυτή την διαπίστωση.

Ο Κέυνς γεννήθηκε το 1883, τη χρονιά που πέθανε ο Μαρξ. Δεν υπάρχει απολύτως καμία άλλη σχέση μεταξύ τους πέραν της «αμοιβαίας» εχθρότητας. Όπως δήλωσε ο Κέυνς το 1931: *«πώς είναι δυνατόν να δεχτώ το κομμουνιστικό δόγμα, το*

οποίο εγκαθιδρύει ως Βίβλο του, πέραν και υπεράνω κάθε κριτικής, ένα ξεπερασμένο βιβλίο το οποίο γνωρίζω ότι όχι μόνο είναι επιστημονικά λανθασμένο αλλά και χωρίς ενδιαφέρον ή εφαρμογή στον σύγχρονο κόσμο; Πώς είναι δυνατόν να υιοθετήσω μια δοξασία που, προτιμώντας τη λάσπη από τα ψάρια, υπερυψώνει τον άξεστο προλετάριο πάνω από την τάξη των αστών και τον κόσμο της διανόησης, οι οποίοι, μ' όλα τους τα σφάλματα είναι το άλας της γης και, αναμφίβολα, φέρουν τα σπέρματα κάθε ανθρώπινου επιτεύγματος;»

Στη βιογραφία του Κέυνς μπορεί κανείς να συναντήσει αρκετή οξυδέρκεια, εκκεντρικότητα, κυνισμό και τυχοδιωκτισμό. Στα social media συστήνεται ως άγγλος οικονομολόγος, μαθηματικός, καθηγητής πανεπιστημίου, συγγραφέας και ανώτατος κρατικός υπάλληλος. Ωστόσο, ήταν επιπλέον φιλότεχνος, συλλέκτης έργων μοντέρνας τέχνης, ιδιοκτήτης θεάτρου, φίλος των Μπέρναρντ Σω, Βιρτζίνια Γουλφ και Πικάσο, σπεκουλαδόρος στο μπριτζ. Και συνοψίζοντας το ιστορικό του πορτραίτο: απέναντι στον Μαρξ ως προφήτη της καταδίκης του καπιταλισμού, ο Κέυνς έγινε ο αρχιτέκτονας της επιβίωσης του καπιταλισμού¹.

Από πολύ νωρίς έχει δώσει τα διαπιστευτήρια του στην καπιταλιστική τάξη πραγμάτων. Με το αδιαμφισβήτητο κοινωνικό του αισθητήριο είχε προλέξει τις εξελίξεις του μεσοπολέμου και προσπάθησε να τις αποτρέψει προς όφελος της συστημικής ομαλότητας. Το 1919 γράφει: «Ο κίνδυνος που αντιμετωπίζουμε είναι η ταχύτατη συμπίεση του βιοτικού επιπέδου των πληθυσμών της Ευρώπης σε σημείο που για μερικούς θα συνεπάγεται κυριολεκτική λιμοκτονία (σημείο στο οποίο έχει ήδη φτάσει η Ρωσία και σχεδόν η Αυστρία). Οι άνθρωποι δεν είναι πάντοτε διατεθειμένοι να πεθάνουν ήσυχα. Διότι η λιμοκτονία, που σε ορισμένους φέρνει λήθαργο και την ανημπόρια της απόγνωσης, σε άτομα διαφορετικού ταπεραμέντου προξενεί τη νευρική αστάθεια της ιστορίας και τρελή απόγνωση. Κι αυτοί στην απελπισία τους μπορούν να ανατρέψουν τα υπολείμματα οργάνωσης και να καταποντίσουν τον ίδιο τον πολιτισμό στην προσπάθειά τους να ικανοποιήσουν όπως μπορούν τις κυρίαρχες ανάγκες του ατόμου. Αυτός είναι ο κίνδυνος που για να αντιμετωπίσουμε θα πρέπει να συνεργαστούν όλοι οι πόροι μας και το θάρρος μας και ο ιδεαλισμός μας»².

Αποτελεί πλέον ιστορικό τεκμήριο η επίκληση ενός αστικού ιδεαλισμού που θα μπορούσε να θυσιάσει ένα μέρος των συμφερόντων του για να σώσει το όλον τους. Στο ίδιο βιβλίο δηλώνει την αδιαμφισβήτητη πίστη του στην κοινωνία οικονομικής ανισότητας: «η έντονη συσσώρευση κεφαλαίου, προς όφελος όλης της ανθρωπότητας, παράχθηκε στο μισό του αιώνα πριν από τον πόλεμο, δεν θα μπορούσε ποτέ να παραχθεί σε μια κοινωνία όπου ο πλούτος θα μοιραζόταν εξίσου».³ Έτσι, δεν είναι καθόλου τυχαία η σχέση που απέκτησε με την κατάσταση στις ΗΠΑ την εποχή του μεγάλου κραχ. Δεν χρειάζεται να κάνουμε εκτενείς αναφορές προκειμένου να περιγράψουμε την κατάσταση αυτή. Υπάρχουν μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα.

1. R. Heilbroner, *Οι φιλόσοφοι του οικονομικού κόσμου*

2. Τζ. Μ. Κέυνς, «Οι οικονομικές συνέπειες της ειρήνης»

3. Ό.π.

Το 1929 έλεγαν ότι για κάθε μετοχή Goldman Sachs έπαιρνες δώρο και ένα περίστροφο ενώ, αν πήγαινες να κλείσεις δωμάτιο σε κάποιο ξενοδοχείο, ο υπάλληλος σε ρωτούσε: «το θέλετε για να μείνετε ή για να πέσετε;». Μέχρι το τέλος του 1930, στο σύνολο της χώρας η ανέγερση κατοικιών μειώθηκε κατά 95%. Εννιά εκατομμύρια λογαριασμοί αποταμιεύσεων μηδενίστηκαν και 85.000 επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση. Στο σύνολο της οικονομίας οι μισθοί μειώθηκαν κατά 40%, τα μερίσματα κατά 56% και τα ημερομίσθια κατά 60%.

Ήταν γεγονός ότι όταν ο πανικός ξεκίνησε και ακολούθησε η ύφεση, πολλοί πίστεψαν ότι μπορούσαν να διασώσουν τα χρήματά τους παραμένοντας μακριά από την αγορά, καθώς οι τιμές υποχωρούσαν έτσι ώστε ένα δεδομένο ποσοστό χρημάτων να μπορούσε να αγοράσει περισσότερα αγαθά. Ο κεϋνσιανισμός αρχίζει να συγκλίνει με την αμερικάνικη πραγματικότητα: την ίδια χρονιά λοιπόν, το 1930, σε ένα βιβλίο του ο Κέυνς, όπου παίρνει σαν κεντρικό πρόβλημα το ερώτημά του τι είναι αυτό που κάνει την οικονομία να λειτουργεί τόσο άνισα -τη μια να υπάρχει ευημερία, την άλλη κρίση και ύφεση- γράφει: «*Είναι σύνηθες να σκεπτόμαστε το συσσωρευμένο πλούτο του κόσμου σαν κάτι που έχει συγκεντρωθεί με κόπο υπό την εθελούσια αποχή των ατόμων από την άμεση απόλαυση της κατανάλωσης, την οποία ονομάζουμε Φειδώ. Θα πρέπει να είναι ωστόσο προφανές ότι από μόνη της δεν αρκεί για να χτιστούν πόλεις ή να αποξηρανθούν τα έλη... Αυτό που χτίζει και βελτιώνει τα υπάρχοντα των ανθρώπων είναι η Επιχειρηματική Πρωτοβουλία... Όταν ενεργοποιείται η Επιχειρηματική Πρωτοβουλία, συσσωρεύονται πλούτη ασχέτως του τι συμβαίνει με τη Φειδώ. Αν πάλι η Επιχειρηματική Πρωτοβουλία αδρανή, ο πλούτος μαραίνεται, ό,τι κι αν κάνει η Φειδώ*»⁴. Εντοπίζεται δηλαδή το πρόβλημα στην ανάσχεση των επενδύσεων από μεριάς Κεφαλαίου που οφείλεται στην «ανασφάλεια» και οδηγεί σε μια εγγενώς φθίνουσα εντέλει αποταμίευση. Τα κεφάλαια που δεν επενδύονται και αποταμιεύονται, αντί να διαφυλαχθούν χάνουν την αξία τους ως τέτοια.

Σε όλα τα προηγούμενα χρόνια επικρατούσε η «θεωρία της τραμπάλας» όπου εγγυόταν ότι υπάρχει μια εγγενής, αυτόματη ασφαλιστική δικλείδα στον ίδιο τον οικονομικό κύκλο, ότι όταν υπάρχει υπεραφθονία αποταμιεύσεων ο δανεισμός θα γίνεται φθηνότερος και ότι έτσι οι επιχειρήσεις θα ενθαρρύνονταν να επενδύσουν. Σύμφωνα με τη θεωρία, η οικονομία ήταν πιθανό να συρρικνωθεί αλλά μετά θα ανέκαμπτε και πάλι. Όμως, ήταν ακριβώς αυτό που δε συνέβη στη διάρκεια της Μεγάλης Κρίσης. Ο Κέυνς, 5 χρόνια μετά, έχει ήδη αμφισβητήσει τη «θεωρία της τραμπάλας» καταλήγοντας σε ένα συμπέρασμα: δεν υπάρχει αυτόματος μηχανισμός ασφάλειας. Η οικονομία δεν μοιάζει με τραμπάλα που τείνει από μόνη της προς την οριζόντια θέση αλλά με ανελκυστήρα: μπορεί να ανεβαίνει ή να κατεβαίνει αλλά μπορεί και να μένει στάσιμη. Μπορεί με την ίδια πιθανότητα να μείνει ακίνητη στο ισόγειο ή και στο ψηλότερο πάτωμα. Με άλλα λόγια, μια περίοδος ύφεσης δεν είναι βέβαιο ότι μπορεί να διορθωθεί από μόνη της⁵. Και προχωράει σε μια ζοφερή διάγνωση:

4. Τζ. Μ. Κέυνς, *Η πραγματεία για το χρήμα*

5. R. Heilbroner, *Οι φιλόσοφοι του οικονομικού κόσμου*

«Πρώτον, μια οικονομία σε ύφεση μπορεί να παραμείνει σε ύφεση. Δεν υπάρχει τίποτα εγγενές στον οικονομικό μηχανισμό για να βγάλει την οικονομία από την ύφεση. Μπορεί να έχει ισορροπία και ταυτόχρονα ανεργία, ακόμη και μαζική ανεργία. Δεύτερον, η ευημερία εξαρτάται από τις επενδύσεις. Αν μειωθούν οι επενδύσεις για κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, θα ξεκινήσει μια διαδικασία συρρίκνωσης της οικονομίας. Μόνο αν αυξηθούν οι επενδύσεις θα ακολουθήσει η διαδικασία ανάπτυξης. Τρίτον, οι επενδύσεις είναι ένας αναξιόπιστος κινητήριος τροχός για την οικονομία. Στην καρδιά του καπιταλισμού βρίσκεται η αβεβαιότητα, όχι η σιγουριά. Χωρίς να ευθύνονται οι ίδιοι οι επιχειρηματίες, ο καπιταλισμός βρίσκεται υπό τη συνεχή απειλή του κορεσμού, και ο κορεσμός συνεπάγεται την κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας»⁶.

Ο Κέυνς, ωστόσο, πέρα από τις ζοφερές διαγνώσεις είχε να προσφέρει και θεραπείες. Είναι αλήθεια ότι η θεραπεία για τις ΗΠΑ άρχισε να εφαρμόζεται προτού γραφτεί η συνταγή. Δινόταν το φάρμακο προτού ακόμα βεβαιωθούν οι γιατροί για τα αποτελέσματα της δράσης του. Το λεγόμενο New Deal έφερε νόμους που αποσκοπούσαν στην αναπέρωση του ηθικού της αμερικάνικης κοινωνίας. Ήταν η σκόπιμη ανάληψη δημοσίων δαπανών για την τόνωση της οικονομίας. Τα μέτρα για την ανακούφιση των ανέργων έγιναν απασχόληση από τους δήμους για το μάζεμα των φύλλων από τους δρόμους κι αυτό ορίστηκε στη συνέχεια ως κατασκευαστική επιχειρηματική δραστηριότητα. Το κράτος άρχισε να κατασκευάζει δρόμους, φράγματα, αίθουσες συναυλιών, αεροδρόμια, λιμάνια και συγκροτήματα κατοικιών⁷. Όταν δηλαδή κυκλοφόρησε η Γενική Θεωρία το 1936, αυτό που πρόσφερε δεν ήταν τόσο ένα νέο και ριζοσπαστικό πρόγραμμα αλλά περισσότερο, η συνηγορία υπέρ μιας πολιτικής που βρισκόταν ήδη σε εφαρμογή.

Εν τω μεταξύ, δεν πρέπει ούτε στιγμή να αμφισβητήσουμε τα κίνητρα του Κέυνς. Σε γράμμα του προς τους New York Times το 1934 έγραφε: «Βλέπω το πρόβλημα της ανάκαμψης υπό το εξής πρίσμα: Πόσο σύντομα θα έρθει προς βοήθεια η φυσιολογική ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία; Σε ποια κλίμακα, με ποια μέσα και για πόσο χρονικό διάστημα ενδείκνυται στο μεταξύ οι μη φυσιολογικές κυβερνητικές δαπάνες;» Η φράση κλειδί είναι εδώ οι «μη φυσιολογικές» δαπάνες. Μια φράση που κάνει φανερό ότι όλη του η θεωρία αποτελούσε μια αναγκαστική παρέκκλιση στο ίδιο όμως το πλαίσιο του καπιταλισμού, μια παρέκκλιση που σκοπό είχε να επιτύχει την επανάκτηση της ισορροπίας του συστήματος. Θα αποτελούσε σοβαρό σφάλμα κρίσης να τοποθετήσουμε αυτόν τον άνθρωπο, που σκοπό είχε να διασώσει τον καπιταλισμό, στο στρατόπεδο εκείνων που εύχονταν την καταβάρθρωσή του⁸.

Αξίζει να σημειωθεί ότι -όσον αφορά τη σχέση του Κέυνς με τον Μαρξ αλλά και την απίθανη «σύμπλευσή» τους μέσα στο νέο σοσιαλδημοκρατικό σχέδιο των ημερών μας- η διάθεση του Κέυνς να αποκαταστήσει την ομαλή λειτουργία του καπιταλισμού δεν ήταν το μόνο που τον διαχώριζε από τον Μαρξ. Η θεωρία του για τις κρί-

6. Τζ. Μ. Κέυνς, Γενική Θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος

7. R. Heilbroner, Οι φιλόσοφοι του οικονομικού κόσμου

8. ό.π.

σεις ήταν επίσης εντελώς διαφορετική. Ο Μαρξ διέβλεπε στην κινητήριο δύναμη του καπιταλισμού -στο κυνήγι του κέρδους- την τάση να γίνεται συσσώρευση για τη συσσώρευση. Αντίθετα, ο Κέυνς έλεγε πως «*Η κατανάλωση... είναι ο μοναδικός σκοπός και αντικείμενο όλης της οικονομικής δραστηριότητας*»⁹.

Μπορούμε να πούμε επίσης ότι ο Κέυνς δεν ήταν σε όλες τους τις επιλογές κεύνσιανός καταδεικνύοντας ένα συναφές με την καπιταλιστική του συνηγορία, τυχοδιωκτικό χαρακτηριστικό. Όταν άρχισε ο Β' παγκόσμιος πόλεμος, ο Κέυνς ήταν πολύ άρρωστος για να γίνει μόνιμο μέλος της κυβέρνησης. Του διέθεσαν ένα γραφείο στο Υπουργείο Οικονομικών και κάθε τόσο προσέφευγαν στα φώτα του. Είχε ήδη γράψει άλλο ένα βιβλίο, «*Πώς να πληρώσουμε για τον πόλεμο*», ένα τολμηρό σχέδιο που πρότεινε τις «προθεσμιακές αποταμιεύσεις» ως το κυριότερο μέσο χρηματοδότησης της πολεμικής προσπάθειας. Το σχέδιό του ήταν απλό: ένα μικρό μέρος του μισθού κάθε μισθωτού θα επενδυόταν αυτόματα σε κυβερνητικά ομόλογα τα οποία θα μπορούσαν να εξαργυρώσουν μόνο μετά το πέρας του πολέμου. Τότε, όταν θα ήταν πάλι σκόπιμη η τόνωση της κατανάλωσης, τα ομόλογα αποταμιεύσεων θα ρευστοποιούνταν. Υποχρεωτική αποταμίευση -δηλαδή μεταβολή 180 μοιρών από τις προηγούμενες προσπάθειές του για κάποια μορφή υποχρεωτικών επενδύσεων¹⁰!

Με δεδομένο ότι ο παγκόσμιος πόλεμος είναι αυτός που αποτέλεσε λύση για την επιβίωση του καπιταλισμού από τα «δεινά» του μεσοπολέμου, τελικά, οι δημόσιες δαπάνες ποτέ δεν κατάφεραν να θεραπεύσουν πραγματικά την οικονομία, όχι επειδή δεν ήταν οικονομικά σωστές αλλά επειδή δεν ήταν ιδεολογικά αποδεκτές. Μέσα σε ελάχιστα χρόνια ο επιχειρηματικός κόσμος κλήθηκε να λησμονήσει τις παραδόσεις της αναμφισβήτητης πρωτοκαθεδρίας του και να υιοθετήσει μια φιλοσοφία συνεργασίας με τα εργατικά συνδικάτα, αποδοχής νέων νόμων και κανονισμών και αναθεώρησης πολλών από τις μεθόδους του. Η κεύνσιανή οικονομική θεωρία κυριάρχησε στο χώρο των οικονομικών στις ΗΠΑ από το 1950 έως τη δεκαετία του 1960. Μετά άρχισε να χάνει έδαφος. Δεν βρέθηκε ένας τρόπος να συνδυαστούν από τη μία η κεύνσιανή «μακροοικονομική» θεώρηση της οικονομίας, όπου κυριαρχούν οι τεράστιες ροές δαπανών που συχνά καθορίζονται από τις απρόβλεπτες διαθέσεις των επενδυτών, και από την άλλη η «μικροοικονομική» θεώρηση του Μάρσαλ, όπου η έμφαση δίνεται στον κεντρικό ρόλο μεμονωμένων αγορών οι οποίες διέπονται από τις ορθολογικές επιλογές αγοραστών και πωλητών¹¹.

Πρέπει να τονιστεί η λαθροχειρία του Κέυνς στην απόπειρά του να εμφανίσει τον πόλεμο ως επιβεβαίωση της θεωρίας του. Η Μεγάλη Ύφεση εξελίχθηκε σε δύο φάσεις: Υπήρξε τεράστια πτώση το 1932, ανάκαμψη από το 1933 έως το 1936 και μια δεύτερη πτώση το 1937 και το 1938, ακόμα και μετά την εφαρμογή των μέτρων που πρότεινε ο Κέυνς. Η οικονομία ανέκαμψε ουσιαστικά το 1939, όταν οι ΗΠΑ άρχισαν να παράγουν όπλα για τους Συμμάχους. Οι πολεμικές δαπάνες προκάλεσαν την αύ-

9. *Petrino Dileo, Η επιστροφή του Κέυνς*

10. *R. Heilbroner, Οι φιλόσοφοι του οικονομικού κόσμου*

11. *ό.π.*

ξηση στην ενεργό ζήτηση -η οποία στην πραγματικότητα δεν ήταν καταναλωτική ζήτηση, αλλά κρατικές πολεμικές δαπάνες- που δεν μπόρεσαν να προκαλέσουν τα κεϋνσιανά μέτρα. Τελικά, η απασχόληση και η παραγωγή, κυρίως η πολεμική, τόνωσε την οικονομική ανάπτυξη και έβαλε τέλος στη Μεγάλη Ύφεση. Ο Κένυς αντιμετώπισε τα τονωτικά αποτελέσματα των πολεμικών δαπανών ως δικαίωση της θεωρίας του: «Είναι, όπως φαίνεται, πολιτικά αδύνατον για μια καπιταλιστική δημοκρατία να οργανώσει δαπάνες στην αναγκαία κλίμακα που θα υλοποιούσε όντως το μεγάλο πείραμα και θα δικαίωνε τη θεωρία μου –εκτός αν πρόκειται για πολεμικές δαπάνες». Βέβαια, το τίμημα αυτής της μεθόδου ανάκαμψης -55 εκατομμύρια νεκροί σε όλο τον πλανήτη- ήταν πάρα πολύ βαρύ. Επιπλέον, ο πόλεμος έπαιξε πολύ μεγάλο ρόλο στο να απαξιωθούν κεφάλαια και να μειωθούν δραστικά οι μισθοί, κάτι που βοήθησε πολύ στο να αποκατασταθεί η μεταπολεμική κερδοφορία, αλλά αυτά δεν αποτελούσαν μέρος των θεραπειών που πρότεινε ο Κένυς για την κρίση¹².

Αμέσως μετά τον πόλεμο στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη κυριαρχεί το καθεστώς της «μεταπολεμικής σοσιαλδημοκρατίας» με τον κλασσικό χαρακτήρα της διάκρισης ανάμεσα στις δεδηλωμένες αξίες και τους στόχους της από τη μία και των μηχανισμών επίτευξής τους και των αποτελεσμάτων τους από την άλλη. Υπάρχουν διστάμενες απόψεις όσον αφορά την επικυρίαρχη οικειοποίηση του κεϋνσιανισμού ως οικονομική συνιστώσα της μεταπολεμικής ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Χωρίς να αμφισβητείται η μορφή του «κοινωνικού κράτους», υπάρχει η άποψη από τη μία ότι ο κεϋνσιανισμός αποτέλεσε την καθοδήγηση του καθεστώτος ως οικονομικό ρεύμα (με την ιδεολογική κυριαρχία της σοσιαλδημοκρατίας)¹³ και από την άλλη ότι, στις Σκανδιναβικές χώρες, τη Γερμανία, την Ολλανδία και τη Γαλλία, κρατήθηκαν αποστάσεις από τον Κένυς με την προτίμηση ενός πραγματιστικού μείγματος του «μικροοικονομικού» με το «μακροοικονομικό»¹⁴.

Μπορούμε να πούμε ότι το μεγάλο μεταπολεμικό «μπουμ» συντηρήθηκε από μια μορφή κεϋνσιανών πολιτικών, όμως δεν ήταν αυτές που ο Κένυς είχε οραματιστεί. Οι ΗΠΑ πράγματι έκαναν δαπάνες σε μεγάλη κλίμακα, οι οποίες και τόνωσαν τη ζήτηση και ταυτόχρονα βοήθησαν στο να αποτραπεί μια υπερπαραγωγή κεφαλαίου. Οι δαπάνες αυτές ήταν πολεμικές ή αλλιώς αυτό που κάποιοι ονόμασαν «διάρκη οικονομία των όπλων». Πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι στρατιωτικές δαπάνες σε περίοδο ειρήνης δεν ξεπέρασαν ποτέ το 1% του ΑΕΠ. Στη δεκαετία του 1950, και ενώ ο Ψυχρός Πόλεμος έφτανε στο αποκορύφωμά του, οι στρατιωτικές δαπάνες κυμαίνονταν μεταξύ 7% και 10% και συνολικά στην περίοδο 1940-1990 κυμαίνονταν από 4% έως 14% του ΑΕΠ. Συνολικά 4,5 τρισεκατομμύρια δολάρια δαπανήθηκαν στα 47 χρόνια μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Ο Πωλ Μάτικ αναφέρει: «Τα κυρίαρχα καπιταλιστικά κράτη έφτασαν να προσεγγίζουν την πλήρη απασχόληση μέσω πληθωρισμού, συσσώρευσης χρέους, κρατικής παραγωγής,

12. *Petrino Dileo, Η επιστροφή του Κένυς*

13. *Μαρίνος Ζήσης, Ο εκσυγχρονιστικός επιστημονισμός είναι αποτέλεσμα δομικό ή παρέμβαση της Σοσιαλδημοκρατίας;, 2015*

14. *R. Heilbroner, Οι φιλόσοφοι του οικονομικού κόσμου*

πολεμικών προετοιμασιών και τελικά μέσω πολεμικής σύρραξης. Τα παραπάνω ενίσχυσαν τον κείνσιανισμό και οδήγησαν στη γενικευμένη αντίληψη ότι μέσω του κράτους θα μπορούσε να διατηρείται για πάντα κάτι σαν μπουμ»¹⁵. Ήταν μόλις στη δεκαετία του 1960, όταν οι ΗΠΑ άρχισαν να αντιμετωπίζουν ανταγωνιστικές πιέσεις, που ξεσκέπασαν τις αντιφάσεις. Οι ΗΠΑ ξόδευαν τεράστια ποσά στην πολεμική βιομηχανία, όταν οι πιο δυναμικοί ανταγωνιστές τους -η Γερμανία και η Ιαπωνία- επένδυαν σε νέες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό. Οι ανταγωνιστές αυτοί άρχισαν να ξεπερνούν τις ΗΠΑ τη δεκαετία του '70. Προκειμένου να διατηρήσουν την οικονομική τους δύναμη, οι ΗΠΑ έπρεπε να χαμηλώσουν το εργατικό τους κόστος σε σχέση με τις δύο ανταγωνίστριες, κάτι που ήταν δύσκολο, αν λάβουμε υπόψη μας ότι η Γερμανία και η Ιαπωνία δεν ήταν φορτωμένες με τις πολεμικές δαπάνες που είχαν οι Αμερικάνοι. Αυτή ήταν η κρίση, στην οποία πληθωρισμός και στασιμότητα έκαναν την ταυτόχρονη εμφάνισή τους και η οποία άνοιξε το δρόμο για τη νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση του καπιταλισμού¹⁶.

Όπως και να έχει, οι ιστορικές εξελίξεις εμφάνισαν μια διαμάχη ανάμεσα στο «σοσιαλδημοκρατικό consensus» και το «νεοφιλελεύθερο μη consensus» με τη συντριβή της σοσιαλδημοκρατικής συναίνεσης αφού αντιστράφηκε η αντίληψη ότι οι πολιτικές είναι αυτές που καθορίζουν την οικονομία. Ο διεμβολισμός των αντιλήψεων της πολιτικής διαχείρισης από τον επιστημονικό φετιχισμό, τον επιθετικό θετικισμό και τον τεχνολογιοκεντρικό πολιτισμό εισήγαγε δυναμικά στο κυριαρχικό προσκήνιο το θεσμό του Κράτους-Επιστήμονα. Η απόπειρα αποϊδεολογικοποίησης της πολιτικής -που επιβεβαίωσε «πανηγυρικά» την αναγκαιότητά της μετά την πτώση του τείχους- ακολουθήθηκε από τον «ουδέτερο» εξορθολογισμό της με την επιβολή τενοκρατών σε επίπεδο κεντρικής πολιτικής διαχείρισης. Μπροστά σε αυτούς τους «ουδέτερους» τενοκράτες ο Κένυς φαντάζει σαν ένας ιδεαλιστής μωροφιλόσοφος με ακατανόητο φιλανθρωπισμό για τα δεδομένα της τάξης του.

Δεν θα σταθούμε στο γεγονός της επιμονής από την διακυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ να νομιμοποιεί κοινωνικά, στο όνομα του «εθνικού συμφέροντος» αλλά και της «αξιοκρατίας», την προώθηση τενοκρατών σε θέσεις κεντρικής πολιτικής διαχείρισης. Είναι δεδομένη πλέον η υπαγωγή κάθε είδους πολιτικής αντίληψης που διέπει την κρατική λογική, σε χαρακτηριστικά του Κράτους-Επιστήμονα. Εκείνο που μας ενδιαφέρει είναι ο βαθμός εφαρμογής κείνσιανών μέτρων στο συγκεκριμένο πλαίσιο υφεσιακού καπιταλισμού υπό καθεστώς υπερεθνικού διευθυντηρίου. Η αντίληψη της σκόπιμης ανάληψης δημοσίων δαπανών για την τόνωση της οικονομίας προϋποθέτει, όπως έχει γίνει αντιληπτό, όχι μόνο την ύπαρξη αυτής της δυνατότητας από το κράτος αλλά επιπλέον και τη δημιουργία ελλειμμάτων. Με δεδομένη τη θεσμική εμπλοκή του ελληνικού κράτους στην ευρωζώνη, ακόμη και τα χρήματα να υπήρχαν στον κρατικό κορβανά, δεν θα επιτρεπόταν η δημιουργία ελλειμμάτων, καθώς υπάρχει το πλαφόν ενός 3% που θεωρείται ικανή και αναγκαία συνθήκη ήδη από το 1992 για την συμμετοχή μιας ευρωπαϊκής χώρας στην ευρωζώνη. Επομένως, έχει

15. Πώλ Μάτικ, *Anti-Bolshevik Communism*

16. *Petrino Dileo, Η επιστροφή του Κένυς*

νόημα μια τέτοια πολιτική μόνο έξω από το πλαίσιο της ευρωζώνης. Αλλά τότε το πρόβλημα ύπαρξης κεφαλαίων γίνεται πολύ μεγαλύτερο από πριν, καθώς οι απαιτήσεις για άμεσες ξένες επενδύσεις προϋποθέτουν μεγάλη πολιτική και κοινωνική σταθερότητα. Ο καπιταλισμός έχει στη φαρέτρα του πολλές ασφαλιστικές δικλίδες προκειμένου να υπερασπιστεί τις συνθήκες ύπαρξής του.

Όσον αφορά την πιθανότητα να παλευτεί η υπόθεση αύξησης της ζήτησης μέσω της αγοραστικής ικανότητας των εργαζομένων, δηλαδή μέσω της αύξησης των μισθών, αρκεί να έχουμε υπόψη μας ότι η μέθοδος που ακολούθησε το ελληνικό κεφάλαιο προκειμένου να ισχυροποιηθεί στον ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό υπήρξε η μεγάλη συμπίεση του μεριδίου των μισθών στο ετήσιο προϊόν. Αυτή η «επένδυση» στην όλο και εντονότερη εκμετάλλευση της εργασίας είναι διαρκής για τον ελληνικό καπιταλισμό τα τελευταία τριάντα χρόνια συνεπικουρούμενη και από την άγρια εκμετάλλευση των μεταναστών εργατών. Πρόκειται για το λεγόμενο μοντέλο «έντασης εργασίας» που αφορά στη διαρκή υποτίμηση της εργατικής δύναμης, στη διαρκή συμπίεση του «εργατικού κόστους», σε διαφορά με το μοντέλο «έντασης κεφαλαίου» που αφορά στις επενδύσεις σε σύγχρονο τεχνολογικό εξοπλισμό. Αρκεί να σημειώσουμε πως το μερίδιο της εργασίας από 62% το 1973, όπως διαμορφώθηκε με συνεχή πτώση στη διάρκεια της χούντας, πήγε στο 69% το 1979 και αφού άγγιξε το 72% στις αρχές της δεκαετίας του '80 έπιασε το ιστορικό χαμηλό του το 2005 με 59,5%. Σήμερα, με την εφαρμογή της μνημονιακής πολιτικής, τείνει να συμπιεστεί κάτω από το 50% του ΑΕΠ, πράγμα που κατατάσσει τον ελληνικό καπιταλισμό στις ακραίες εκδοχές σε παγκόσμιο επίπεδο¹⁷. Αυτή η αναφορά γίνεται για να καταδειχτεί το ιστορικό υπόβαθρο και η ποιότητα της ιδεολογικής άρνησης από μεριάς των ομάδων μεγάλων συμφερόντων να διαπραγματευθούν τα κέρδη τους. Πρόκειται για αυτή την ιδεολογική άρνηση, αναλογικά ποσοτικά επαυξημένη, που υπονόμωσε ακόμη και τον πούρο κεϋνσιανισμό στις καλύτερες μέρες του. Επιπλέον, η ταξική φύση της Ε.Ε. στις απαρχές του 21^{ου} αιώνα έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ο πλούσιος ευρωπαϊκός βορράς συγκροτεί έναν ευρωπαϊκό νότο που θα παράγει -ό,τι και όσο παράγει και υπό οποιουδήποτε όρους- χωρίς να προϋποθέτει και την αγοραστική του δύναμη για τη συσσώρευση των υπερεθνικών κεφαλαίων. Αρκείται να καταναλώνουν οι «πλούσιοι πολίτες» του βορρά, ενισχύοντας παράλληλα τη δομική αντίφαση του καπιταλισμού μεταξύ υπερπαραγωγής και υποκατανάλωσης (κρίση υπερσυσσώρευσης).

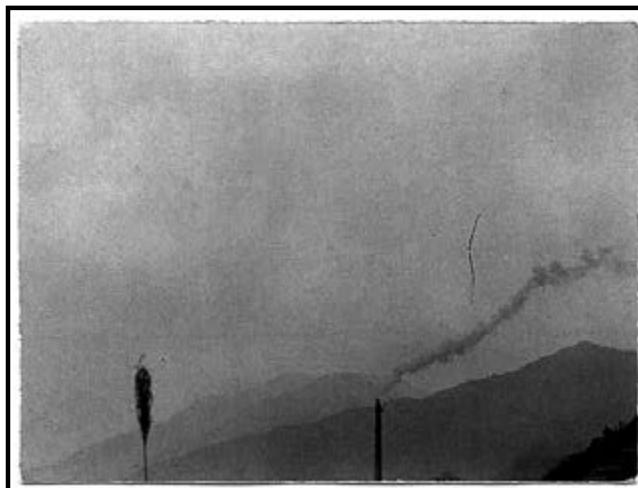
Ο νεοφιλελευθερισμός και ο κεϋνσιανισμός είναι δύο εναλλακτικές καπιταλιστικές στρατηγικές. Η κρίση του 1930 επιτάχυνε την τάση του συστήματος να στραφεί προς την κρατική παρέμβαση και τον κρατικό σχεδιασμό. Η επόμενη μεγάλη κρίση, τη δεκαετία του 1970, γέννησε μια τάση προς την απορύθμιση και τις ιδιωτικοποιήσεις ως στρατηγικές για να αποκατασταθεί η κερδοφορία. Η σημερινή κρίση θα οδηγήσει σε κάποια εναλλακτική λύση, όπου θα εφαρμοστεί κάποια παραλλαγή κρατικής παρέμβασης και ρύθμισης. Όσο το σύστημα επιβιώνει, οι εναλλακτικές προσεγγίσεις του παγκόσμιου καπιταλισμού θα εξελίσσονται σε πειραματικές στρατηγικές για να διατηρηθούν οι καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις -όχι για να ανατραπούν. Και ενώ

17. Χ. Λάσκος, *Ο Μαρξ, ο Κέυνς και η Ελλάδα*

και οι δύο πολιτικές προβλήθηκαν στις μέρες τους ως συνταγές για να ξεπεραστεί το πρόβλημα του οικονομικού κύκλου, καμία δεν αποδείχτηκε ικανή να αντιμετωπίσει τις εγγενείς αντιφάσεις του συστήματος, που εκφράζονται με τον κύκλο ανόδου και πτώσης της κερδοφορίας. Το γεγονός ότι ο κεντσιανισμός (ένα μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της αστικής τάξης) μπορεί να γίνει η επιλογή στην αναζήτηση εναλλακτικής πρότασης στο νεοφιλελευθερισμό δείχνει το πόσο πολύ η ίδια η Αριστερά έχει ξεχάσει ακόμα και τα βασικά¹⁸.

Ας πούμε λοιπόν για μια ακόμη φορά, ότι και στο συγκεκριμένο, όλη αυτή η ρητορεία της νέας «ριζοσπαστικής αριστεράς» -σοσιαλδημοκρατίας θα στρέφεται τότε στον Μαρξ και τότε στον Κένυς, με κατευθυντήρια δύναμη τη διατήρηση της καπιταλιστικής ομαλότητας. Πρόκειται για τον παραδοσιακό ρόλο της σοσιαλδημοκρατίας του μεσοπολέμου μέσα στο πλαίσιο της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης όπως τον έχει περιγράψει ο Α. Νέγκρι: «Από τη στιγμή που αναγνωρίστηκε ο ανταγωνισμός του Κεφαλαίου με την εργατική τάξη, το πρόβλημα ήταν πώς να τον κάνουν να λειτουργήσει με τέτοιο τρόπο ώστε να εμποδίσουν τον ένα πόλο του ανταγωνισμού από το να αποσπαστεί, προβαίνοντας σε ανεξάρτητη και καταστροφική δράση. Η επανάσταση της εργατικής τάξης μπορούσε να αποφευχθεί μόνο αν αναγνωριζόταν και γινόταν δεκτός ο νέος συσχετισμός ταξικών δυνάμεων, ενώ ταυτόχρονα η εργατική τάξη οδηγούταν να λειτουργήσει μέσα στα πλαίσια ενός ευρύτερου μηχανισμού που θα «μετουσίωνε» τη διαρκή της πάλη για εξουσία σε δυναμικό στοιχείο του [καπιταλιστικού] συστήματος. Η εργατική τάξη έπρεπε να ελεγχθεί λειτουργικά μέσα από μια σειρά από μηχανισμούς ισορροπίας που θα αναπροσαρμόζονταν δυναμικά από καιρό σε καιρό μέσα από μια τακτική φάση «εισοδηματικής επανάστασης»¹⁹.

18. *Petrino Dileo, Η επιστροφή του Κένυς*

19. *Α. Νέγκρι, Ο Κένυς και η καπιταλιστική θεωρία του κράτους, 1969*

Ουκρανία: το μεγάλο άλμα προς τα πίσω

Η ιστορία που γράφεται στην Ουκρανία τον τελευταίο 1,5 χρόνο, θα μπορούσε να θέσει στο «κόκκινο» -σε κατάσταση υπερθέρμανσης- όλα τα πολιτικά-αναλυτικά εργαλεία επεξεργασίας και κατανόησης των ευρύτερων κοινωνικών και κυρίαρχων διεργασιών στην περιοχή. Ναζήδες, παγκόσμια κρίση, κινήματα πλατειών, αγωγή υδρογονανθράκων, «σοσιαλιστικές-αντιφασιστικές πολιτοφυλακές» που αμύνονται για εθνοολοκληρωτικές στρατηγικές, Πούτιν, NATO και ολίγη από πυρηνικό οπλοστάσιο...

Αν λοιπόν θέλουμε να διαβάσουμε τα γεγονότα στην Ουκρανία οφείλουμε να τα αναγνώσουμε μέσα από το πρίσμα της τρέχουσας παγκόσμιας κρίσης, όχι γιατί είναι «φυσική» απόρροιά της, αλλά γιατί διαμέσω αυτής επιταχύνονται και συμπυκνώνονται όλα τα νοήματα και τα περιεχόμενα της γενικευμένης κυριαρχικής επίθεσης στις υποτελείς τάξεις. Το πώς γίνονται ορατότερες από ποτέ οι ολοκληρωτικές μορφές της δημοκρατίας, του νεοφιλευθερισμού και των επιλεκτικών τους συμμαχιών. Το πώς ξεδιπλώνεται το «μεγαλείο της γεωπολιτικής». Το πώς γενικεύεται και «εθνικοποιείται» το καθεστώς εξαίρεσης. Και κυρίως το πώς η όξυνση των εθνικών λόγων και των εθνικισμών θέτουν σε εγρήγορση τις υποτελείς τάξεις (και ταυτό-

χρονα αποτελούν κομμάτι της ευρύτερης καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης).

Και στο τελευταίο αυτό σημείο πρέπει να σταθούμε, βλέποντας τους ιστορικούς όρους με τους οποίους στήνεται το σύγχρονο ιδεολογικό υπόβαθρο που συντονίζει τους εκεί πληθυσμούς σε ένα διαρκή αιματηρό εθνικό συναγερμό.

Θα πρέπει παρόλ'αυτά να ξεκαθαρίσουμε πως τα στοιχεία για τις πραγματικές κοινωνικές διεργασίες είναι αρκετά ελλιπή και συνήθως όταν τα βρίσκεις είναι εξαιρετικά ιδεολογικοποιημένα, πολλά σε βαθμό συνωμοσιολογίας, η εκεί κοινωνική πραγματικότητα και συνθήκη αρκετά μακρινή και ξένη, η πληροφόρηση διαθλασμένη μέσα από την πολεμική προπαγάνδα και η αντιπληροφόρηση αρκετά καχεκτική και αδύναμη να συγκροτήσει και αυτή μια σαφή και συγκεκριμένη εικόνα για την κατάσταση. Όλα αυτά αποτελούν και ένα πραγματικό όριο στο κατά πόσο μπορεί κάποιος από «τόσο μακριά» να αποτυπώσει με ευκρίνεια τη συνθετότητα της κατάστασης, χωρίς να ξεπέσει σε φτηνά και εύπεπτα διπολικά σχήματα (όπως συνήθως γίνεται) ή σε έναν «ανυπέρβλητο» σχετικισμό. Αυτό το όριο πάντως, δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε «ανάμεσα και πίσω από τις λέξεις» να δούμε πώς χαράσσονται τα σύνορα και οι εξουσίες πάνω στις ζωές των υποτελών τάξεων.

Ένα μικρό ιστορικό εθνικισμών: οι «εθνοποικτικές» διαδικασίες στη σοβιετική και μετασοβιετική περίοδο [η σπλήνως λείπει ο Στάλιν από την Σαρκοστά;]

«Ήταν στην αρχή το όνειρο και η ελπίδα των διανοούμενων και των ποιητών, χωρίς την υποστήριξη της κοινής γνώμης -η οποία δεν υπήρχε, και την οποία οι διανοούμενοι και οι ποιητές προσπαθούσαν να δημιουργήσουν- περισσότερο μέσω της εκπαίδευσης και της προπαγάνδας παρά μέσω της διαμόρφωσης πολιτικής και της διακυβέρνησης... Οι εθνικιστές στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, δημιούργησαν μια ιδεατή πατρίδα, μέσα από τους μύθους του παρελθόντος και τα όνειρα για το μέλλον»¹.

Κάπως έτσι διαμορφώνονται με σχεδόν πανομοιότυπο τρόπο τα εθνικιστικά κινήματα στην Νότια, Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη το 18ο-19ο αιώνα, στις απαρχές δηλαδή της συγκρότησης των εκεί εθνών-κρατών. Η συγκρότηση βέβαια της εθνικής ιδέας στην Ουκρανία συναντά ιδιαίτερες δυσκολίες στο να είναι συνεκτική λόγω πολλαπλών ιστορικών εδαφικών διαιρέσεων (κατακτήσεις εδαφών και ενσωμάτωση από την Λιθουανο-Πολωνική Κοινοπολιτεία (14ος-18ος αιώνας) και αργότερα στα τέλη του 18ου αιώνα στην Αυστροουγγρική και Ρώσικη Αυτοκρατορία) αλλά και δομικών ασυνεχειών -απαραίτητων συστατικών για τη συγκρότηση εθνικής αφήγησης. Για παράδειγμα η ουκρανική γλώσσα δεν εμφανίζεται «λόγια», παρά μόνο τον 19ο αιώνα, ενώ η υιοθέτηση κοινής ξεχωριστής ουκρανικής θρησκείας τοποθετείται στη συνθήκη του Brest που καθιέρωσε την Ουνιτική Εκκλησία και συνάφθηκε

1. Hans Kohn, «Western and Eastern Nationalisms», in: John Hutchinson and Anthony D. Smith (eds) *Nationalism*, Oxford University Press, Oxford New York, 1994, p.p. 162-165.

το 1596, 500 περίπου χρόνια δηλαδή μετά το Κράτος του Κιέβου -που αποτελεί όροσημο για τον ουκρανικό (αλλά και ρώσικο) εθνικισμό².

Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας της Ουκρανίας το 1991, μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης ξεκινάει με αναφορά στη χιλιόχρονη παράδοση κρατικής υπόστασης του ουκρανικού έθνους. Για την ουκρανική ιστοριογραφία το Κράτος του Κιέβου δεν είναι παρά η αρχή της χιλιόχρονης παράδοσης κρατικής υπόστασης του ουκρανικού λαού. Προσπερνώντας λοιπόν τον ιστορικό σκόπελο των ασυνεχειών, υπερτονίζεται η «πολιτική ενότητα» του ουκρανικού έθνους. Για να έρθουμε και στα λόγια του Weber: «η πολιτική κοινότητα, ανεξαρτήτως του πόσο τεχνητά έχει οργανωθεί, είναι ο πρωταρχικός εμπνευστής στην κοινή εθνικότητα». Στο σημείο αυτό βέβαια η συγκρότηση του ουκρανικού εθνικισμού παλαντζάρει ανάμεσα σε δύο κυρίαρχες ιστορικές μορφές εμφάνισης του εθνικισμού: το «δυτικού τύπου» πολιτικό εθνικισμό της κρατικής τάξης και του ελέγχου, όπου το έθνος «ενσωματώνεται» μέσα από μια ήδη υπάρχουσα κρατική δομή, και τον «πολιτισμικό» εθνικισμό ανατολικού τύπου, που προσπάθησε πρωταρχικά να ανακατασκευάσει την κοινότητα ως έθνος, κάνοντας μια «πολιτισμική επανάσταση», βασισμένη πάνω στην κοινή καταγωγή, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις παραδόσεις.

Η σημερινή Ουκρανία ως γεωγραφική, διοικητική και πολιτική οντότητα, υπάρχει μόνο από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μάλιστα η χερσόνησος της Κριμαίας μεταβιβάστηκε ως δώρο του ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ από την Ρωσία στην Ουκρανία μόλις το 1956, για τον εορτασμό των 300 χρόνων από την ένωση Ρωσίας και Ουκρανίας.

Η σύγχρονη συγκρότηση του ουκρανικού εθνικιστικού λόγου προσπαθεί να υπερβεί τις ιστορικές εδαφικές διαιρέσεις και ασυνέχειες και να συνενώσει έναν εμφανή διχασμό: την ιστορία του ουκρανικού εδάφους και την ιστορία του ουκρανικού έθνους. Να ανασυγκροτηθεί ως ενιαία ιστορία αίματος, πολιτισμού και εδάφους. Και βέβαια η μετασοβιετική εθνοποιοτική ανασυγκρότηση έχει άρωμα «αντιαποικιοκρατικό» και αποτίναξης του ρωσοκεντρικού σοβιετισμού και αυτό δεν αφορά μόνο στην περίπτωση της Ουκρανίας αλλά είναι μια διαδικασία σχεδόν σε όλα τα νέα κράτη που αναδύθηκαν μετά το 1991 στην περιοχή της πάλαι ποτέ ΕΣΣΔ (τα νέα αυτά κράτη επέλεξαν να βασιστούν στην κυριαρχία ενός έθνους και έτσι δημιουργήθηκε η ανάγκη σχηματισμού μιας εθνικής ταυτότητας, η οποία να είναι διαφορετική

.....

2. Μεταξύ 4ου και 7ου μ.Χ. αιώνα έχουν εγκατασταθεί στις μέσες περιοχές του Δνειπέρου σλαβικά φύλα, που είναι γνωστά με την ονομασία «Άντες» κι αργότερα ως «Ρώσοι» ή «Ρούσοι». Κατά τους επόμενους αιώνες, τα διασκορπισμένα φύλα, που άλλοτε συνενώνονταν και άλλοτε συγκρούονταν, άρχισαν να συγκροτούν πριγκιπάτα. Από αυτούς τους πρώτους κρατικούς σχηματισμούς δημιουργήθηκε το Κράτος του Κιέβου. Στο πλαίσιο του αναπτύχθηκαν οι τέχνες και το εμπόριο, ενώ τα εδάφη του αποτελούνταν από φεουδαλικές εκτάσεις, που κατείχαν πρίγκιπες, βογιάροι και ο κλήρος. Επίσης, πολύ σημαντικό είναι ότι τα έτη 988-989, το Κράτος του Κιέβου δέχτηκε τον ορθόδοξο χριστιανισμό και αποτέλεσε μητροπολιτική έδρα.

από αυτήν που υπήρχε ως τότε στο σοβιετικό ομοσπονδιακό καθεστώς).

Οι μεγάλοι της αντίπαλοι δεν είναι άλλοι από την επίσημη σοβιετική ιστοριογραφία 70 χρόνων που παρουσίαζε τη διάκριση ανάμεσα στο ουκρανικό έδαφος και το έθνος, ενώ από άποψη «εθνογένεσης» αναγνώριζε τους Ουκρανούς ως ξεχωριστή εθνότητα, αλλά στην πραγματικότητα η «ουκρανικότητα» ήταν ένα «μεταβατικό φαινόμενο» για τη συγκρότηση του ενιαίου ρωσοκεντρικού-ρωσόφωνου *homo sovieticus*. Στο ίδιο μοτίβο, όλη η μεταπολεμική δυτική ιστοριογραφία, αναγνώριζε την Ουκρανία ως ένα «τοπικό υπο-έθνος (*regional ethnos*) του μεγαλύτερου ρωσικού έθνους»³.

Η απόπειρα λοιπόν του νέου ουκρανικού κράτους, που αναδύθηκε από τη διάλυση της ΕΣΣΔ για τη συγκρότηση ενιαίου εθνικού λόγου που να συνενώνει έναν τόσο ανομοιογενή πληθυσμό κάτω από μία εθνική σημαία, αποδείχτηκε τα τελευταία 25 χρόνια ανίκανη στο να παράξει αποτέλεσμα ή μάλλον για την ακρίβεια, οι εθνικοί λόγοι που υπερσυσσωρεύονταν, με ιστορικούς συμβολισμούς και ακροβασίες οδήγησαν στη σημερινή αιματηρή συνθήκη. Ο διαχωρισμός ανάμεσα στο Δυτικό και Ανατολικό κομμάτι της χώρας δεν υπήρξε ένα διαρκές πεδίο τριβών παρά μόνο στην πολύ σύγχρονη περίοδο του 20ού αιώνα.

Η τσαρική Ρωσία ανέκαθεν αναγνώριζε τα εδάφη της Ουκρανίας μέσα από ένα κλασικό αυτοκρατορικό-επεκτατικό πνεύμα, ως αδιαίρετη οντότητα του ρώσικου έθνους αλλά και ως την «τάφρο πριν το κάστρο», ως ένα προκεχωρημένο φυλάκιο. Στη σοβιετική εποχή, η οπτική αλλάζει αλλά μόνο προσωρινά: το 1922 η Ουκρανία ενώνεται με την Ρωσία ως ισότιμα μέλη και ιδρυτές της Σοβιετικής Ένωσης. Είναι η εποχή που ακόμα υπάρχει κάτι από την επαναστατική ορμή του 1917 και οι ουκρανοί αναγνωρίζονται από τους μπολσεβίκους ιστορικούς ως εθνική ομάδα διαφορετική από τη ρώσικη. Με τον ερχομό του Στάλιν το 1924 και κυρίως με την κατάργηση, το 1928, της πολιτικής της ιθαγενοποίησης, -η οποία επέτρεπε στις εθνότητες της ΕΣΣΔ να αυτοπροσδιορίζονται και να έχουν εθνική ιστορία- ο «σοβιετικός διεθνισμός» έρχεται με τα ίδια ρωσοκεντρικά εργαλεία να αναδιατάξει και να ανανεώσει τον «επεκτατικό τσαρικό οικουμενισμό» (που πρέσβευε πως η «φυσική» ροή της Ιστορίας ήταν να ενωθούν οι ανατολικοί Σλάβοι υπό τη ρωσική ηγεσία, όπως συνέβαινε στο μεσαιωνικό Κράτος του Κιέβου). Ο σοβιετικός διεθνισμός επιστημονικοποίησε αυτήν τη «φυσική ροή» και την απομάκρυνε από το πεδίο της «τσαρικής α-ιστορικότητας» εντάσσοντάς τη στο μεγαλείο του «αλάθητου» ιστορικού υλισμού της Σοβιετικής Ακαδημίας: για αυτό και η επίσημη σοβιετική ιστοριογραφία χρησιμοποιούσε τους όρους «ανατολικοί Σλάβοι», «Ρώσοι» και «Ρως» (*Rus'*) ως συνώνυμα. Η Μεγάλη Σοβιετική Πατρίδα όφειλε να είναι βαθιά συγκεντρωτική για να μπορέσει να συγκρατήσει τις όποιες φυγόκεντρες τάσεις αυτοπροσδιορισμών κάθε είδους. Κατόπιν, στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η παρουσία του φασί-

.....
3. Αναφέρεται στο βιβλίο του ακαδημαϊκού και διευθυντή του Νατοϊκού Κέντρου Πληροφοριών και Τεκμηρίωσης στο Κίεβο Kuzio, *Taras: Historiography and National Identity among the Eastern Slavs: Towards a New Framework, in National identities*

στα και συνεργάτη των ναζιστικών στρατευμάτων Στεπάν Μπαντέρα -και η απόπειρά του να δημιουργήσει με την ανοχή των Ναζί μια «απελευθερωμένη» ουκρανική κρατική οντότητα- δεν έτυχε θερμής υποδοχής από τους ναζί συνεργάτες του, οι οποίοι -ίσως και λόγω του δομικού αντισλαβισμού τους- προτιμούσαν να θέσουν τα εδάφη της Ουκρανίας κάτω από την ενιαία γερμανική διοίκηση (ανατολικός τομέας). Οι κτηνωδίες των μπαντερικών δημιούργησαν αμέσως μετά τη λήξη του πολέμου, όχι μόνο την τιμωρία τεράστιων κομματιών πληθυσμού της δυτικής Ουκρανίας από το σοβιετικό καθεστώς, αλλά και τη βαθιά αποτύπωση στο κοινωνικό θυμικό στερεοτύπων για τους «προδότες δυτικούς ουκρανούς». Ένα βολικό στερεότυπο για να γραφτεί η ιστορία της «σοβιετικής πατρίδας» και του «Μεγάλου Πατριωτικού Πολέμου» στην κατεύθυνση της εμπέδωσης της αναγκαιότητας του ισχυρού σοβιετικού κράτους και όλων των των συνεπαγωγών: το κέντρο της αντίστασης ήταν τελικά η Μόσχα και η Ρωσία, η προστάτιδα όλων, το πολιτικό κέντρο και η «φυσική ηγεσία» του σοβιετικού έθνους.

Ωστόσο, με τη διάλυση της ΕΣΣΔ, η Ρωσία φάνηκε να βρίσκεται γυμνή από το αυτοκρατορικό της παρελθόν. Πολύ σύντομα βέβαια η εθνική/εθνοποιοτική διαδικασία βρήκε τα πατήματά της στο να οργανώσει το «νέο» κοινωνικό σχηματισμό, μια «ρώσικη» πραγματικότητα κουτσουρεμένη από το πρόσφατο «μεγαλείο» της. Η Ρωσία ανέλαβε αμέσως το ρόλο της ιστορικής πατρίδας των Ρώσων και προστάτιδάς τους. Το πρόβλημα που τέθηκε άμεσα ήταν ποιος όρος θα χρησιμοποιούνταν για τα 25 περίπου εκατομμύρια Ρώσων/ρωσόφωνων που ζούσαν στο «εγγύς εξωτερικό», δηλαδή τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες που ήταν πλέον ανεξάρτητα κράτη. Τελικά αποφασίστηκε να αποκαλούνται «συμπατριώτες».

Το 1994, η ρώσικη κυβέρνηση υιοθέτησε τις «*Βασικές Κατευθύνσεις της Κρατικής Πολιτικής της Ρώσικης Ομοσπονδίας προς τους Συμπατριώτες που ζουν στο εξωτερικό*». Σύμφωνα με αυτό το κείμενο, η Ρωσία ενίσχυε την «εθελοντική προσπάθεια των Ρώσων στο εξωτερικό για ενσωμάτωση στην πολιτική και οικονομική ζωή του κράτους όπου ζούσαν»⁴, ενώ παράλληλα θα υπερασπιζόταν τα συμφέροντα και τα δικαιώματα των «συμπατριωτών». Επίσης, στο κείμενο τίθεται ξεκάθαρα ότι οποιοδήποτε είδους συνεργασία επιδιωχθεί ανάμεσα στη Ρωσία και ένα άλλο κράτος, θα συνδεθεί άμεσα με την πολιτική που ακολουθεί το συγκεκριμένο κράτος σχετικά με το ρώσικο πληθυσμό που ζει στο έδαφός του. Το «νέο» ρώσικο κράτος λοιπόν έθεσε εξαρχής τους «συμπατριώτες» υπό την εποπτεία του και παράγοντα της εξωτερικής του πολιτικής.

Οι «συμπατριώτες» στην Ουκρανία όμως βρέθηκαν στην ουσία ανάμεσα σε δυο διαδικασίες «ενσωμάτωσης» και αποκλεισμού: το νέο ουκρανικό κράτος το 1991, προσπαθώντας να δημιουργήσει διαμέσου μιας εθνοποιοτικής διαδικασίας το σταθερό κοινωνικό πεδίο της καπιταλιστικής νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης του πρώην σοσιαλιστικού παραδείσου έβαλε τις βάσεις για την «ουκρανικότητα» (προσπαθώ-

4. Kolstø, Pål: *Territorialising Diasporas. The case of the Russians in the former Soviet republics*

ντας να αποφύγει την κάθετη ρήξη με την ισχυρή ρωσόφωνη μειονότητα) αλλά στην ουσία μόλις εκείνη την ιστορική στιγμή, έμπαιναν οι βάσεις για τη βαθιά αντίφαση του ουκρανικού κράτους (που γιγαντώθηκε στις μέρες της κρίσης): την πρόσδεση πάνω σε συγκεκριμένες και ανταγωνιστικές ηγεμονικές δυνάμεις και καπιταλιστικά συμφέροντα αλληλοαποκλειόμενων κοινωνικών ομάδων που ξαφνικά αποκτούν ιεράρχηση δύναμης με βάση τον εθνικό τους προσδιορισμό και το βαθμό πειθάρχησης τους σε αυτόν. Συγκεκριμένα με το νόμο της υπηκοότητας του 1991, μπορούσαν να πολιτογραφηθούν όλοι όσοι ζούσαν στην Ουκρανία, όταν ψηφίστηκε ο νόμος αυτός, ανεξάρτητα από γλώσσα ή εθνικότητα. Ο νόμος αυτός διαφέρει από άλλες πρώην σοβιετικές δημοκρατίες, κυρίως τις βαλτικές, όπου τέθηκε ως προϋπόθεση της απόκτησης υπηκοότητας η γνώση της γλώσσας και ελάχιστη παραμονή ορισμένων χρόνων. Η «νέα» Ουκρανία, στα πρώτα της βήματα στο νεοφιλελεύθερο παράδεισο, προσπάθησε διευρύνοντας το θεσμικό πλαίσιο να «ενσωματώσει» όλο τον πληθυσμό που διαβίωσε στα εδάφη της, να συνενώσει «ουκρανικό έδαφος και ουκρανικό έθνος». Την ίδια στιγμή όμως όλοι οι κάτοικοι της χώρας πρέπει να μάθουν ουκρανικά, γιατί μόνο η γνώση ρωσικών είναι πλέον περιοριστικός παράγοντας, και επιπλέον στην προσπάθεια να αποτελέσει το ουκρανικό κράτος το μοναδικό «πάροχο προνομίων» στον πληθυσμό, οι πολιτικές αναφορικά με τους ρωσόφωνους είναι πολιτικές «εθνικών μειονοτήτων»: για παράδειγμα, αρκετά ρωσόφωνα σχολεία κλείνουν με τη δικαιολογία ότι δεν συγκεντρώθηκε ο απαιτούμενος αριθμός μαθητών ή τα «αναπτυξιακά κονδύλια» στις ανατολικές επαρχίες άγονται και φέρονται, με σκοπό τη δημιουργία σχέσεων εξάρτησης με το Κίεβο. Με το πέρασμα των χρόνων, η εναλλαγή ασταθών κυβερνήσεων -με διαφορετικό προσανατολισμό αναφορικά με το βαθμό πρόσδεσής τους με ισχυρά επιχειρηματικά συμφέροντα που αδρά αποτυπώνεται ως φιλορώσικο και φιλοδυτικό κομμάτι- απέδειξε πως το ουκρανικό κράτος αδυνατούσε -πολύ περισσότερο μέσα στο πεδίο της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης- να επιτελέσει το δομικό του ρόλο: να φέρει σε πέρας μέσα σε συνθήκες σχετικής ομαλότητας τη συγκεντροποίηση/αναδιάρθρωση του κεφαλαίου, να αποτελέσει δηλαδή ένα λειτουργικό «συλλογικό» καπιταλιστή.

Ο «άνεμος της αλλαγής» παγώνει τον χρόνο

Σε όλες σχεδόν τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες συναντάται ένα συγκεκριμένο μοτίβο με το οποίο οι κοινωνίες «αναδιάρθρωθηκαν» μετά την κατάρρευση του σοβιετισμού. Το «wind of change» που συνόδευε ως σάουντρακ την «άνοιξη των λαών» στη δημοκρατία και τον κόσμο της «ελεύθερης αγοράς», αποδείχτηκε ότι ήταν κάτι πέρα από γλυκερό άκουσμα: ο αέρας των αλλαγών, ήταν ένας βαρύς βόρειος άνεμος. Αυτό που συντελέστηκε ήταν η συνολική καταστροφή του κοινωνικού ιστού, η ισοπέδωση-φτωχοποίηση των πληθυσμών, η απαλλοτρίωση του κρατικού πλούτου από συγκεκριμένες ομάδες και πρόσωπα της πρώην κομματικής νομενκλατούρας. Μια σχεδόν διαδικασία πρωταρχικής συσσώρευσης, μέσα σε ένα ερημοποιημένο κοινωνικό πεδίο. Αυτό το «restart» φρόντισε πολύ σύντομα, μετά

από μια σχετικά μικρή περίοδο αναταραχής και αστάθειας, να πατήσει πάνω στα προτερήματα της προηγούμενης συνθήκης: στην εκπαίδευση του πληθυσμού στο φόβο και τις ολοκληρωτικές πρακτικές. Ο κενός χώρος που άφησε η κατάρρευση των σοσιαλιστικών-κρατικοκαπιταλιστικών καθεστώτων δεν έπρεπε να δώσει ούτε σπιθαμή σε κοινωνικές-ταξικές δυνατότητες (είτε με όρους ταξικής ανατίμησης είτε με όρους διεύρυνσης των κοινωνικών κεκτημένων) και ερωτήματα που ασφυκτιούσαν τόσα χρόνια ή που γεννιούνταν μέσα από την αποσάρθρωση των προηγούμενων κανονικοτήτων. Η καθυπόταξη των πληθυσμών, στοχευμένα οργανώθηκε πάνω στον εθνικισμό -που ούτως ή άλλως γιγαντώνεται σε συνθήκες βαθιάς καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης- το φόβο μιας ευρύτερης κατάρρευσης και φτωχοποίησης, την αναδιοργάνωση των διαμεσολαβητικών μηχανισμών με τη γιγάντωση του λεγόμενου πελατειακού κράτους («ροπή» που υπήρχε ισχυρότατη βέβαια και στο προηγούμενο καθεστώς), την αντικατάσταση του κεντρικού σχεδιασμού της οικονομίας από το μοντέλο της οικονομίας των ολιγαρχών, τη συνέχιση του ελέγχου του «πλουραλισμού» των ΜΜΕ, την πολεμική διάταξη των κοινωνιών με συνεχείς εντάσεις αλλά και με συνεχείς πολέμους ή επιχειρήσεις στα σύνορα (κυρίως από τη μαμά Ρωσία σε Τσετσενία, Γεωργία κτλ.), όξυνση του ρατσισμού και στοχοποίηση συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού (κυρίως των Ρομά, των Καυκάσιων και των Ασιατών και άλλων «επικίνδυνων» μειονοτήτων που αργότερα, λόγω και των παγκόσμιων σταυροφοριών και των δογμάτων ασφαλείας θα επικεντρωθεί στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς). Μιλάμε λοιπόν για αναδιοργάνωση όλου του μετασοβιετικού συγκείμενου πάνω στο «νέο» εθνοκρατισμό, που έπαιρνε τη μορφή του «ολιγαρχικού κράτους» (ή και σε περιπτώσεις «κράτους των ολιγαρχών») με ολοκληρωτική πολιτική-κοινωνική θέσμιση. Την ίδια στιγμή οι δημοκρατικές ψευδαισθήσεις και η λάμπη της coca cola, υπήρχαν ως προσωπική υπόσχεση για να καταλαμβάνουν τον κενό χώρο της συλλογικής κοινωνικής-ταξικής διαμαρτυρίας.

Όσον αφορά στην Ουκρανία, ειπώθηκε και παραπάνω πως το ουκρανικό κράτος δεν μπορούσε όλα αυτά τα χρόνια να λειτουργήσει ως συλλογικός καπιταλιστής, διχασμένο ανάμεσα σε δύο *αλληλοαποκλειόμενες* καπιταλιστικές περιφέρειες με διαφορετική σύνθεση κεφαλαίου (Δύση με διευρυμένο τον αγροτικό τομέα και Ανατολή, παραδοσιακή «ατμομηχανή» βιομηχανικών προϊόντων και πρώτων υλών-κυρίως ορυχείων), με διαφορετική πρόσβαση σε πλουτοπαραγωγικές πηγές, με διαφορετικές ιδεολογικές/κοινωνικές και υλικές προϋποθέσεις. Αυτό το δομικό πρόβλημα, καθιστούσε την ουκρανική οικονομία σχετικά κλειστή (για την ακρίβεια αντιλειτουργική) για ξένες επενδύσεις και «ορθολογικότερη ανάπτυξη». Στο κομμάτι της αδυναμίας της «ορθολογικής ανάπτυξης» βασικό ρόλο έπαιξε και η γενικευμένη διαφθορά σε όλα τα επίπεδα της κρατικής και της οικονομικής ζωής. Κατά αυτόν τον τρόπο όποια ομάδα ολιγαρχών (φιλορώσων και φιλοδυτικών) αποκτούσε τον κυβερνητικό έλεγχο του κράτους, με ένα σύνθετο πλέγμα πολιτικών και οικονομικών μέτρων (π.χ. μέσω υπερφορολόγησης άλλων ανταγωνιστικών κεφαλαίων, του αγροτικού κεφαλαίου της δυτικής Ουκρανίας) προσπαθούσε να βγάλει τους ανταγωνιστές της από την άκρη, να υποτιμήσει την εργατική δύναμη, να μην αφήσει χώρο στο μεσαίο κεφάλαιο, αλλά ταυτόχρονα να δημιουργήσει μια ευρεία βάση συμπεφοντών, να ενσωματώσει και να προσδέσει τους αποκλεισμένους (ανατολι-

κούς και δυτικούς), δημιουργώντας ένα ευρύ φάσμα προνομίων, που ξεκινούσε από τη στελέχωση των σωμάτων ασφαλείας μέχρι την «εργολαβική» διαχείριση των θέσεων εργασίας σε ορυχεία, εργοστάσια κτλ. Ταυτόχρονα, τα πάντα φιλτράρονταν μέσα και από την «ιδιότυπη» σχέση Ρωσίας–Ουκρανίας, αναφορικά με το σημαντικό διαμετακομιστικό ρόλο που έπαιζε η χώρα για την παροχή υδρογονανθράκων στη στεγνή Δυτική Ευρώπη.

Η αφορμή της σύγκρουσης

Το ζήτημα της εμπορικής διασύνδεσης και της άρσης των δασμών και των περιορισμών μεταξύ Ε.Ε και Ουκρανίας, φαινόταν πως το 2013 έμπαινε στην τελική του ευθεία. Η κυβέρνηση του ρωσόφιλου Βίκτορ Γιαννουκόβιτς αγοράζει χρόνο, για να μπορέσει να συνεχίσει τις ακροβασίες, να ελίσσεται η ουκρανική οικονομία ανάμεσα σε δύο πόλους και θεωρητικά να εισπράττει οφέλη εκατέρωθεν. Η τακτική του «ουδέτερου εδάφους» όμως φτάνει στα πραγματικά της όρια. Σε γενικές γραμμές, η οικονομία έχει βαθύ πρόβλημα, τα ελλείμματα αυξάνονται, η υποτίμηση/φτωχοποίηση της εργατικής δύναμης συνεχίζεται αδιάκοπα σε όλο το έδαφος της χώρας. Ακόμα και τα ίδια τα ρώσικα ΜΜΕ στοχοποιούν τη ρωσόφιλη κυβέρνηση Γιαννουκόβιτς για τις ακροβασίες της και για τη δεινή οικονομική κατάσταση των νοτιοανατολικών ρωσόφωνων επαρχιών. (gr.rbth.com/international/2013/11/29/)

Το «ολιγαρχικό κράτος» του Γιαννουκόβιτς βρέθηκε μπροστά στις συμπληγάδες, αλλά και τον «εκβιασμό» των επερχόμενων προεδρικών εκλογών το 2015. Η απόσυρσή του από τις συνομιλίες στο Βίλνους της Λιθουανίας λίγο πριν την υπογραφή, είναι και η σπίθα που θα ανάψει τη φλόγα της ευρύτερης «διευθέτησης» της αντίφασης του εθνοκρατισμού στην Ουκρανία.

Η συμφωνία εκτός των άλλων προϋπέθετε την εναρμόνιση της ουκρανικής νομοθεσίας με την ευρωπαϊκή σε θέματα δασμών, φορολογίας και διαφάνειας-πάταξης της διαφθοράς, ενώ έθετε την αναγκαιότητα μιας σειράς «δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων», ανάμεσα στις οποίες και η απελευθέρωση της Γιούλια Τιμοσένκο, φιλοδυτική και βασική αντίπαλο του Γιαννουκόβιτς (η οποία όμως ήταν φυλακισμένη για σκάνδαλα διαφθοράς). Για τα βασικά σημεία του συμφώνου με την Ε.Ε. αντιγράφουμε από το [ruthlesscritique](https://aruthlesscritiqueagainsteverythingexisting.wordpress.com) («Τα τραγούδια της Μαύρης Θάλασσας») <https://aruthlesscritiqueagainsteverythingexisting.wordpress.com>

«Σημαντικό είναι να δούμε τι προέβλεπε και τι επιπτώσεις θα είχε η υπογραφή του συμφώνου με την Ε.Ε. Οι βασικές είναι δύο. Η αδυναμία πώλησης ουκρανικών αγροτικών και βιομηχανικών προϊόντων στην Ουκρανία, αλλά και στη Ρωσία, καθώς τα ευρωπαϊκά, λόγω των αγροτικών επιδοτήσεων αλλά και λόγω του πιο εκσυγχρονισμένου βιομηχανικού κεφαλαίου της Ευρώπης είναι πιο ανταγωνιστικά σε περίπτωση που καταργούνταν οι δασμοί με την Ε.Ε. Ένα από τα βασικά προβλήματα της ουκρανικής βιομηχανίας στα ανατολικά παραμένει η αδυναμία ριζικής ανανέωσης

του πάγιου κεφαλαίου, το οποίο παραμένει σε γενικές γραμμές παλιάς τεχνολογίας. Το σύμφωνο με την Ε.Ε. επίσης προέβλεπε και αναδιάρθρωση του νομικού κώδικα της Ουκρανίας ως προς το ιδιοκτησιακό επιχειρηματικό καθεστώς. Αυτό θα ανέτρεπε άρδην τα δεδομένα 20 ετών, καθώς το μεγάλο κεφάλαιο της ανατολής μπορεί να έμπαινε σε διαδικασία επανεξέτασης των τίτλων του, την υποχρεωτική μετοχοποίηση του κτλ. Λόγω ακριβώς της αδυναμίας του να εκσυγχρονιστεί ριζικά, το ουκρανικό κεφάλαιο της ανατολής στο πλαίσιο του «ολιγαρχικού κράτους» είχε μάθει να έχει ως φορέα συγκεντροποίησης το κράτος, και όχι τον άμεσο ανταγωνισμό. Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου ότι ένα κομμάτι της Ουκρανικής οικονομίας αποκτούσε στενότερες σχέσεις με τη Δύση, δεν είναι τυχαίο ότι η αντίφαση του Ουκρανικού κράτους είχε πάει να λυθεί ξανά στο παρελθόν με παρόμοιο τρόπο, με τη δημιουργία «Αυτόνομης Νοτιοανατολικής Ουκρανικής Δημοκρατίας» πρότασης που τότε είχε πέσει στο κενό. Αυτό τότε είχε το νόημα της σχετικής αυτονόμησης των περιοχών αυτών από την πολιτική του Κιέβου και τη σχετική επίλυση της αντίφασης του ουκρανικού κράτους. Παρόμοια κατάσταση με σήμερα δηλαδή, όπου προτείνεται μια μορφή ομοσπονδοποίησης της ανατολικής Ουκρανίας.»

Μαϊντάν

Με την ανακοίνωση της ακύρωσης της συμφωνίας διασύνδεσης Ε.Ε. και Ουκρανίας, αρχίζουν και ξεσπούν συγκεντρώσεις και πορείες σε αρκετές πόλεις της χώρας, με κυριότερους πόλους το Χάρκοβο και βέβαια την κεντρική πλατεία του Κιέβου, την πλατεία Μαϊντάν. Η ανακοίνωση της ρήξης στις διαπραγματεύσεις ήταν μια σημαντική αφορμή. Τα χρόνια της κυριαρχίας του Γιαννουκόβιτς, από την εκλογή του το 2010 ήδη υπήρχε διευρυμένη κοινωνική δυσαρέσκεια για την οικονομική πολιτική, για ψηφίσματα και νόμους που ισχυροποιούσαν την προεδρική εξουσία αλλά και τα συνεχιζόμενα σκάνδαλα διαφθοράς.

Και ξαφνικά το Μαϊντάν και οι χιλιάδες κόσμου που πλαισιώνουν τις κοινωνικές διαμαρτυρίες, βρίσκονται στο επίκεντρο της παγκόσμιας προσοχής, ως άλλο ένα επεισόδιο των κινημάτων πλατειών και της «άνοιξης» των κοινωνιών, κινήματα που μεταλαμπαδεύτηκαν από τον εξεγερμένο αραβικό κόσμο (κυρίως Αίγυπτο, Τунησία και Μαρόκο) στον ευρωπαϊκό νότο (Ελλάδα και Ισπανία), την Τουρκία και αλλού μέσα σε διάστημα 2-3 χρόνων.

Θα μπορούσε κάποιος να αναγνωρίσει τα κοινά πεδία των αναφορών των μεγάλων αυτών κοινωνικών γεγονότων σε διάφορα μέρη του πλανήτη, ως μια εκ νέου προσπάθεια (προσπερνώντας τα ήδη αποτραβηγμένα λόγω των ορίων και των πολιτικών τους αντιφάσεων, κινήματα αντιπαγκοσμιοποίησης του 1990-αρχές 2000) να διασυνδεθούν οι υποτελείς τάξεις με μια αναγνώριση κοινών πεδίων καταναγκασμών και εκμετάλλευσης -μέσα στο πλαίσιο ενός νεοφιλελεύθερου καπιταλιστικού πλαισίου που είχε μπει για τα καλά σε τροχιά κρίσης- και με μια ευρύτητα πανομοιότυπων συνθημάτων-αιτημάτων. Τα κινήματα αυτά πέρα από τις εμφανείς δια-

φορές των καταβολών και των κατευθύνσεών τους, έθεσαν στην ουσία για πρώτη φορά μετά από χρόνια το ερώτημα και τη συναίσθηση στο κοινωνικό πεδίο, ότι «κάτι-που-κάποιοι-κάπου-αλλού-μακριά-πράττουν-αφορά-και-δικούς μου-αγώνες». Επίσης έθεσαν για πρώτη φορά σε τέτοια κλίμακα το ζήτημα της οριζοντιότητας των αγώνων και της απόρριψης των μεσολαβήσεων. Δεν είναι τυχαίο βέβαια που η μητέρα αυτών των διαδικασιών, σε πρωταρχικό στάδιο είχε υπάρξει το 2001 η Αργεντινή, μια κοινωνία που βίωσε τα χάρδια των ντόπιων αφεντικών και του ΔΝΤ στο έπακρο. Εκείνη η εξέγερση, με τα οριζόντια και πανκοινωνικά χαρακτηριστικά της στις διαδικασίες, αποτέλεσε τον δοκιμαστικό σωλήνα αυτών που θα επακολουθούσαν.

Όμως, πέρα από το προφανές *modus operandi* των σύγχρονων πλανητικών κοινωνικών αγώνων, ελάχιστα μπορούν να διασυνδέσουν με πραγματικούς και υλικούς όρους την Ταχρίρ ή το Γκεζί, ή ακόμα και το Σύνταγμα με το κίνημα *Euromaidan*. Γιατί μπορεί αρχικά το *Euromaidan* να συσπείρωσε μεγάλο κομμάτι της ουκρανικής κοινωνίας κάτω από ένα αντι-ολιγαρχικό, φιλελεύθερο και θολό πολιτικό πλαίσιο -τέτοιο που να μπορεί να αναγνωρίζει την «άνοιξη» σε μια σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης- αλλά πολύ σύντομα έχασε την οποιαδήποτε διασύνδεσή του με την «πλανητική κίνηση» των κινημάτων. Σίγουρα αποτέλεσε ένα αυθόρμητο ξέσπασμα συσσωρευμένης δυσaráσκειας (για την αδυναμία επανενσωμάτωσης πολλών κοινωνικών ομάδων) παρά μια ενορχηστρωμένη επανάληψη της «πορτοκαλί επανάστασης» του 2004 (ως προάγγελος «πραξικοπήματος» υποκινούμενου ξανά από δυτικούς και αμερικάνους).

Προφανώς το κοινωνικό φαντασιακό εγέρθηκε γύρω από αυτό με το οποίο κοιμόταν και ξυπνούσε ο μετασοβιετικός «μέσος ουκρανός»: τον κοντινό ευρωπαϊκό παράδεισο της κατανάλωσης, της δημοκρατίας και των «ίσων ευκαιριών», των καταστατικών μύθων δηλαδή του ρέοντος μοντέλου. Αν σε αυτό μπορούμε να αναγνωρίσουμε ότι οι ουκρανοί διαδηλωτές διατύπωναν διαθλασμένη την ανάγκη τους για μια συνολική τους κοινωνική και ταξική «ανατίμηση», δεν μπορούμε παρά' αυτά να δούμε και το προφανές όριο της κοινωνικής-ταξικής διαμαρτυρίας που αυτή η διάθλαση θέτει: αφαιρεί από τον κοινωνικό και ταξικό αγώνα οποιαδήποτε άλλη αιχμή, δυνατότητα ή πειραματισμό. Αντιστικτικά με άλλες «πλατείες» το όριο της τέθηκε νωρίς. Για την ακρίβεια, ήταν και αυτό που έδωσε τη δυνατότητα στους ναζί και τους εθνικιστές να ηγεμονεύσουν της κοινωνικής σύγκρουσης.

Σε αντίθεση με τις ετερόκλητες ομάδες των διαδηλωτών που είχαν θολό πολιτικό πλαίσιο και τραγικό έλλειμμα εμπειρίας αγώνων, οι ναζί είχαν σχέδιο, υποστήριξη, εμπειρία στη βία και αποφασιστικότητα να επιβάλλουν την ατζέντα τους. Έτσι, η «απόρριψη των διαμεσολαβήσεων» και η οριζοντιότητα, ενσωματώθηκε άμεσα από την πιο «αρχαία» και «ωμή» διαμεσολάβηση: το Κράτος με τη μορφή μάλιστα των ολοκληρωτικών διαχειριστών του. Οι φασίστες στην ουσία άσχετα αν δεν το διατύπωναν, είχαν τη λύση. Και όχι μόνο στις συγκρούσεις με την αστυνομία. Είχαν τη λύση της αντίφασης του ουκρανικού κράτους ώστε να «παίξει το ρόλο» του. Τη λύση για τον «αλληλοαποκλειόμενο» εθνικό-κοινωνικό-οικονομικό χώρο της Ουκρανίας σε Ανατολή και Δύση: συγκεντροποίηση λοιπόν του κράτους και του ρόλου

του γύρω από μία και ενιαία εθνική αφήγηση. Δεν είναι τυχαίο που πολλοί αριστεροί και αναρχικοί αγωνιστές στην Ουκρανία, είδαν στο Euromaidan «ένα έθνος να γεννιέται μέσα σε ένα άλλο».

Το κίνημα του Μαϊντάν τελικά δεν θα μείνει στην ιστορία ως ένα πανκοινωνικό μεταρρυθμιστικό κίνημα «που γέννησε ελπίδες», όπως οι προηγηθείσες πλατείες αλλά για το ότι έθεσε μάλλον το (χειρότερο) τέλος σε έναν πολυετή κύκλο πλανητικών αγώνων. Σπέρνοντας το φόβο και όχι την «άνοιξη» -ούτε καν αυτή τη μαραμμένη «άνοιξη» των φιλελεύθερων ψευδαισθήσεων- τόσο στο εσωτερικό της ουκρανικής κοινωνίας όσο και έξω από τα σύνορά της.

Go west!

Παλαιότερα το κοινωνικό φαντασιακό των «κινήματων» και των κοινωνιών στις πρώην Σοβιετικές χώρες διασυνδεόταν και οικοδομούταν με τη Δύση μέσω μιας «πολιτειακής ευθυγράμμισης» των θεσμών, με την υποτιθέμενη «κοινωνική ανέλιξη» και την προσέγγιση προς τα δυτικά μητροπολιτικά κέντρα. Το να κουνάς σημαία της Ε.Ε. σήμαινε αποδοχή του πλήρους πακέτου «δημοκρατίας και ελεύθερης αγοράς». Το ότι στο Μαϊντάν κουνούσαν σημαία της Ε.Ε. μαζί με σβάστιγκες, στόχους και πορτραίτα του Μπαντέρα, δεν είναι μόνο σημείο σύγχυσης της διαμαρτυρίας, αλλά/και λέει υπερβολικά πολλά για τα πρωτοκοσμικά ηγεμονικά μπλοκ, την «κρίση» τους και τον τρόπο που επιλέγουν να τη διευθετούν.

Η στρατηγική των τελευταίων χρόνων (και πολύ περισσότερο μέσα στα χρόνια της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης) της επένδυσης σε νέο-ολοκληρωτικούς λόγους, η διαμόρφωση θεσμικών «καταστάσεων εξαίρεσης», η παραγωγή ολοένα και ισχυρότερου «εθνικού λόγου» και η πριμοδότηση φασιστικών-εθνικιστικών κομμάτων και πρακτικών αποτελεί το βασικό κορμό μιας νέας εθνοκρατικής αφήγησης-συγκρότησης στην πρωτοκοσμική δύση. Το «φάντασμα» του εθνικισμού πλέον δεν μυστικοποιείται, δεν αφορά απλά «λούμπεν» πολιτικούς χώρους, δεν κρύβεται πίσω από στερεοτυπικές αναπαραστάσεις οπισθοδρόμησης. Επίσης, τα τελευταία 20 χρόνια οι πολεμικές διευθετήσεις πληθυσμών σε «καθαρές» εθνικά-φυλετικά-πολιτισμικά ζώνες είναι το κυρίαρχο υπόδειγμα, η κορωνίδα όλων και όχι η εξαίρεση (Γιουγκοσλαβία, Ιράκ).

Μέσα σε αυτό το πλέγμα, η συμπόρευση της Ε.Ε. και του NATO με τις ξεκάθαρα ναζι-φασιστικές ομάδες στο Μαϊντάν, η αναγόρευσή τους σε επίσημους συνομιλητές, η τοποθέτησή τους στη μεταβατική κυβέρνηση που προέκυψε, δεν αποτελεί μια επιλογή τακτικής ή πολιτικού ρεαλισμού και «αμοραλισμού» από τα δυτικά διευθυντήρια, αλλά μια συγκροτημένη επιλογή πριμοδότησης του λούμπεν εθνικιστικού-ναζιστικού Δεξιού Τομέα και του Σβόμποντα ως τις κοινωνικές εκείνες δυνάμεις που μπορούν να θέσουν σε κίνηση, να συγκροτήσουν τα εθνικιστικά αντανακλαστικά του πληθυσμού και να θέσουν υπό ομηρία και φόβο, οποιαδήποτε

κοινωνική κίνηση η οποία θα αμφισβητούσε την τελική λύση της εθνοτικής σύγκρουσης. Και βέβαια ως εκείνα τα κομμάτια που αντιλαμβάνονται καλύτερα το «ευρωπαϊκό όραμα» και μπορούν να υπερασπιστούν καλύτερα τα συμφέροντά του.

Αυτή η θέση απέχει πολύ από το να προσδιορίσουμε την πολιτική των Δυτικών ως μια οργανωμένη από τα πριν παλαιού ή νέου τύπου ιμπεριαλιστική επέμβαση στην Ουκρανία. Εξάλλου, αν αναγνωρίσουμε το προφανές, το ότι δηλαδή δεν υπάρχουν «δυτικοί» σε μια ενιαία γεωστρατηγική ολότητα, αλλά στην «ιμπεριαλιστική αλυσίδα» υπάρχουν βαθιά ανταγωνιστικά κέντρα –όπως π.χ. Γερμανία και ΗΠΑ– δημιουργείται ένα παράδοξο σε ποιον και για ποιον τελικά «ανοίγει» η Ουκρανία, μετά από αυτή τη «διευθέτηση». Αν η απάντηση είναι «ο νεοφιλελευθερισμός» τότε αυτή η απάντηση έχει ήδη δοθεί από το 1991.

Βρισκόμαστε μπροστά σε μια σύγκρουση δύο επεκτατικών ολοκληρωτισμών που αναδιευθετούν ένοπλα την κρίση τους: το δυτικού τύπου νεοφιλελεύθερο ολοκληρωτισμό με μια δημοκρατία σε «συναγερμό» και διευρυμένο «καθεστώς έκτακτης ανάγκης» και από την άλλη τον ανατολικού τύπου νεοφιλελευθερισμό με έντονο κρατικό πατερναλισμό (που δεν αφορά μόνο στην έντονη κρατική παρέμβαση στο πεδίο της οικονομίας, αλλά και τη συνολική οργάνωση του κοινωνικού πάνω σε πειθαρχικά μοντέλα, αδιαφορώντας για τα όποια δημοκρατικά-φιλελεύθερα προσχήματα π.χ. πολιτική για μειονότητες, νόμοι ποινικοποίησης της ομοφυλοφιλίας, έλεγχος του τύπου κτλ). Το σημείο τομής τους (και η αναπαράσταση της σύγκρουσης) δεν είναι άλλο από την όξυνση του εθνικισμού.

Αντι-Μαϊντάν

«Για αρχή θα πω κάτι, στους αριστερούς συντρόφους, που είναι απίστευτα μπανάλ, αλλά πρέπει να ειπωθεί: Δεν θες να απογοητευτείς; Τότε μην ενθουσιάζεσαι και μην αφήνεις τα γεγονότα να σε συνεπάρουν. Κανένας ποτέ δεν σας είπε ότι το φιλορωσικό κίνημα στα ανατολικά, γεμάτο με ρωσική εθνικιστική/αυτοκρατορική ιδεολογία, θα έφερνε λύσεις και αλλαγές όπως τις έχει στο γλυκό μυαλό της η αριστερά... Θα μπορούσε να είναι αλλιώς τα πράγματα δεδομένης της «εθνικιστικής» στροφής και του κλίματος στη Ρωσία και την Ουκρανία τα τελευταία χρόνια; Μάλλον όχι. Το κίνημα στα ανατολικά της χώρας ήταν ξεκάθαρα ένα κίνημα καθρέφτης στο κίνημα του Μαϊντάν, το οποίο δεν προσέλκυσε τα αντίθετά του στοιχεία ως προς το περιεχόμενο, αλλά τις αντιστροφές του.» αριστερός ακτιβιστής στο Ντονέτσκ <https://athens.indymedia.org/post/1525342/>

Αντί-Μαϊντάν ονομάστηκε το μαζικό κίνημα της ανατολικής Ουκρανίας, το οποίο ξεκίνησε άμεσα μετά την ανατροπή του Γιανουκόβιτς και την επίταση της βίας παραστρατιωτικών ουκρανών (αλλά και αργότερα στο πλαίσιο επίσημων «αντιτρομοκρατικών» επιχειρήσεων του ουκρανικού στρατού) στα τέλη Φεβρουαρίου του 2014. Αποκορύφωμα υπήρξε η σφαγή αριστερών και ρωσόφωνων –που κατέφυγαν κυ-

νηγημένοι- από ουκρανούς ναζί στο «κτίριο των συνδικάτων» στην Οδησό στις 2 Μαΐου 2014. Αναπτύχθηκε κυρίως στις πόλεις του Χαρκόβου, της Οδησού, στην περιοχή της Κριμαίας και στις ανατολικές επαρχίες, τη λεγόμενη περιοχή του Ντόνμπας. Ανέπτυξε την πιο έντονη δυναμική του, κυρίως στην περιοχή του Ντόνμπας και του Χαρκόβου, αν και με κάποια διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Το Αντί-Μαϊντάν, ξεκινάει και αυτό με ένα χαρακτήρα «συνάντησης» όλων όσοι πλήττονται από τη συγκεντροποίηση της επιθετικότητας των «δυτικών» ουκρανών (η αντιστροφή δηλαδή της τροχιάς αναφορικά με τις διεργασίες που γέννησαν το Μαϊντάν). Αντίθετα με το αντεστραμμένο του είδωλο στον καθρέφτη, το Αντί-Μαϊντάν ήταν εξαρχής ένα στρατιωτικοποιημένο κίνημα, με κάθετη διάρθρωση, ενώ η μόνη οριζοντιότητα που υπήρξε ήταν αυτή που έτεμνε τα αιτήματα διαφορετικών κοινωνικών ομάδων που τα πλαισιώναν. Και πάλι συνθήματα «αντιολιγαρχικά» (εννοώντας σαφώς τους δυτικής προέλευσης ολιγάρχες) και «φιλελεύθερα» που σύντομα μετουσιώθηκαν (και όχι μόνο βέβαια λόγω της έκτακτης συνθήκης που διαμόρφωνε η ουκρανική επιθετικότητα) σε αιτήματα ευρύτερης εθνικής/εθνοποιντικής αναδιάρθρωσης. Η συνύπαρξη κομμουνιστικών συμβόλων και αριστερών οργανώσεων, μαζί με πατενταρισμένους ρώσους ναζί-εθνικιστές με σύμβολα του ρώσικου μεγαλοϊδεατισμού, δεν οδήγησε σε ρήξη (όπως στο Μαϊντάν όπου από τον Γενάρη η πλατεία «καθάρισε» από αριστερούς και αναρχικούς) αλλά στην εμπράγματη σύμπτυξη σε μια υβριδική μορφή «Λαϊκών Δημοκρατιών». Η εξαρχής οργάνωση του κινήματος με όρους στρατιωτικών πολιτοφυλακών, έπαιζε από τη μία έναν αναγκαίο ρόλο για την αυτοάμυνα των κοινοτήτων, έθετε όμως ταυτόχρονα ένα σύνορο συνθηκολόγησης των κοινωνικών δυνατοτήτων και της πολιτικής στρατηγικής: η στρατιωτική σύγκρουση με τους φασίστες του Κιέβου αναδείχτηκε σε ένα μείζον και διαχωρισμένο πεδίο από οποιαδήποτε άλλη διαπάλη ή σύγκρουση στο κοινωνικό-ταξικό πεδίο. Σχεδόν άμεσα μάλιστα, οι αντιφασιστικές ή σοσιαλιστικές πολιτοφυλακές κατέβασαν τα όπλα της κριτικής στον ιστορικό τραγέλαφο που ονομάζεται «Λαϊκή Δημοκρατία» στο Ντονέσκ και το Λουγκάνσκ.

Στην ουσία το κίνημα του Αντί-Μαϊντάν συγκροτήθηκε εξαρχής με όρους «εθνικής μειονότητας» και προσδέθηκε πάνω σε συγκεκριμένες εθνικές αφηγήσεις, αποκόβοντας έτσι ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού των ανατολικών επαρχιών, που είτε δεν είναι Ρώσοι (το 60% περίπου), είτε έχουν «μπάσαρδη» μεικτή καταγωγή είτε για την ακρίβεια δεν επιθυμούν μια σχέση εξάρτησης με τη μαμά Ρωσία. Επίσης το Αντί-Μαϊντάν συγκροτήθηκε σε μια συγκεκριμένη θέαση του «αντιφασισμού», σε αυτήν που ιστορικά αντιστοιχεί στο Μεγάλο Πατριωτικό Πόλεμο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κάνοντας τις απαραίτητες ιστορικές ακροβασίες με το παρελθόν και ανασύροντας κυρίαρχα στερεότυπα αναφορικά με τον εχθρό. Πρόκειται για μια ετερόνομη κοινωνική διαδικασία, η οποία συντίθεται πάνω στη σύγχρονη μετασοβιετική ρώσικη ιδέα που αναγνωρίζει τη θέση της Ρωσίας αναφορικά με τη Δύση πατώντας πάνω στην ιστορική νίκη επί των Ναζί. Την ίδια στιγμή, λόγω ακριβώς αυτής της προσήλωσης στη «ρωσικότητα», είναι σχετικά αζεκαθάριστο, αν και πόση υποστήριξη απολαμβάνουν οι νεόκοπες «λαϊκές δημοκρατίες» και τα σώματα αυτοάμυνας-ασφάλειας που εντάσσονται σε αυτήν. Αν δηλαδή, οι πολιτοφυλακές εξελίσο-

νται σε «λαϊκό στρατό» με πυκνή κοινωνική στήριξη ή απλά παραμένουν αντάρτικες ομάδες ενισχυόμενες παντοιοτρόπως από το ρώσικο στρατό. Στο σημείο αυτό και ενώ τα σημάδια δείχνουν μια σταδιακή αποστελέχωσή τους, η επίταση της επιθετικότητας του ουκρανικού στρατού σε ολόκληρο τον πληθυσμό στην ανατολή, δύσκολα μπορεί να οδηγήσει σε μια αναδιευθέτηση και αυτοκαθορισμό του ζητήματος των τρόπων και της οργάνωσης της κοινωνικής αυτοάμυνας. Ενδεικτική η δήλωση του Ζακαρένκο, ηγέτη της «Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντονέτσκ» πως «μεγαλύτερη ελπίδα του είναι ότι η Μόσχα θα προσαρτήσει την περιοχή, όπως την Κριμαία» (<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=699933>). Την «άμυνα» του πληθυσμού, δηλαδή, να την αναλάβει επίσημα ο ρώσικος στρατός.

Όσον αφορά τον αντιφασισμό που «χτίζει το σοσιαλιστικό μέλλον στην ανατολική Ουκρανία», είναι ένα σχήμα-όχημα των φτωχών αντιιμπεριαλιστικών αναλύσεων που αδυνατούν να δουν τη συνθετότητα των κοινωνικών διεργασιών και το χειρότερο δείχνουν να επιλέγουν μια σιωπή ή μια τυφλότητα μπροστά σε φαινόμενα που ακυρώνουν το βασικό μοτίβο της ανάλυσής τους: αλήθεια τι είδους αντιφασισμός χτίζεται στην ανατολική Ουκρανία, όταν όχι μόνο συνυπάρχουν εθνικιστές μαζί με αριστερούς, σε κοινές διαδηλώσεις και γεγονότα αλλά και αμοιβαία ανοχή (που βρίσκει προσχήματα σε «ανάγκες τακτικών υποχωρήσεων»). (<https://ourbabadoesntsayfairytale.wordpress.com/2015/05/06> και <https://ourbabadoesntsayfairytale.wordpress.com/2014/05/25/>)

Η αποτύπωση της «ρωσικότητας» των Λαϊκών Δημοκρατιών φαίνεται ξεκάθαρα στο νεόκοπο Σύνταγμά τους όπου οι αναφορές στο ρώσικο πολιτισμό έχουν κεντρική σημασία: π.χ. «*Η εγκαθίδρυση της ανεξάρτητης πολιτείας του Ντονέτσκ, βασίζεται πάνω στις παραδοσιακές αξίες του ρώσικου πολιτισμού και έχει ως σκοπό να ενσωματωθεί στον ευρύτερο ρώσικο χώρο, ως κομμάτι του ρώσικου πολιτισμού*». Η αποτύπωση του σοσιαλισμού ή της λαϊκότητας στο άρθρο 5: «*στη Δημοκρατία του Ντονέτσκ, όλες οι μορφές ιδιοκτησίας αναγνωρίζονται και προστατεύονται, η ιδιωτική, η κρατική, η δημοτική και άλλες μορφές ιδιοκτησίας*». Δεν χρειάζεται βέβαια να αναφερθούμε σε «δεύτερα» θέματα που αφορούν στην κοινωνική συγκρότηση: εκτρώσεις, ομοφυλοφιλία και άλλες τέτοιες «αστικές διαστροφές» ρυθμίζονται με τον πατροπαράδοτο σοβιετικό τρόπο. Εξάλλου «*Το κράτος στηρίζει την παραδοσιακή οικογένεια ως την ένωση του άντρα και της γυναίκας*»... (για τα υπόλοιπα εδάφια του συντάγματος του νέου υπαρκτού σοσιαλισμού στο <https://ourbabadoesntsayfairytale.wordpress.com/2014/05/21>).

Οι πληθυσμοί στην Ανατολική Ουκρανία βιώνουν από τη μία την αιματηρή βία των «αντιτρομοκρατικών» επιχειρήσεων του ουκρανικού στρατού και των νατοϊκών φίλων του και από την άλλη την παρελκυστική πολιτική των ρωσόφιλων δυνάμεων που θέτουν εκβιαστικά πλέον το δίλημμα πως η επιβίωση εξαρτάται από το βαθμό προσάρτησης στο ρώσικο μεγαλοϊδεατισμό. Στο ερώτημα εξόντωση ή ενσωμάτωση, οι απαντήσεις δεν είναι απλές (στο πεδίο της πραγματικών αναγκών που θέτουν σε επίπεδο καθημερινότητας) αλλά δεν μπορούν και δεν πρέπει να δοθούν μέσα σε αυτό το δίπολο: αν η στρατηγική των κυρίαρχων είναι να φτιάξουν «καθαρούς»,

«εθνικούς» χώρους, όπου θα συνεχιστεί απρόσκοπτα η καπιταλιστική αναδιάρθρωση πάνω στις ζωές των υποτελών τάξεων, η απάντηση βρίσκεται στην υπεράσπιση της «επιμειξίας» που ακυρώνει εθνικές συνάψεις και την ταξική ειρήνευση.

Τα σπόνερα...

Όλα αυτά που έχουν συμβεί στην Ουκρανία τον τελευταίο ενάμιση χρόνο, διαμορφώνουν, λόγω του μεγέθους και των εμπλεκόμενων μερών στην πολεμική κρίση, ένα εφιαλτικό πλέγμα στις εκεί κοινωνίες αλλά και ζοφερές προοπτικές για όλους. Και πίσω από έναν ψευδεπίγραφο «κατευνασμό», από «συνθήκες ανακωχής» και επικλήσεις σταθερότητας, τα πάντα εργάζονται προς την όξυνση.

Το ουκρανικό κράτος συνεχίζοντας τις αιματηρές αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις (ΑΤΟ) προχωρά δυναμικά στην «επανάκτηση» χαμένων εδαφών. Η πρόσφατη απόβαση εκατοντάδων Νατοϊκών εκπαιδευτών (αμερικάνων και καναδών) στα μετόπισθεν αλλά και στο μέτωπο των μαχών για την καλύτερη οργάνωση του ουκρανικού στρατού, δείχνει την προοπτική. Σε αυτό ας προστεθεί και η θεσμική ενσωμάτωση των παραστρατιωτικών νεοναζι μονάδων (τύπου «τάγμα Αζόφ») στο κυρίως σώμα των επιχειρήσεων -και όχι ως «αυτόνομες» αντάρτικες ομάδες- αλλά και η στελέχωση των δυνάμεων ασφαλείας από πρώην και νυν φασίστες μαχητές.

Το ενδεικτικότερο παρόλ' αυτά παραμένει η συνολική ενσωμάτωση-υπαγωγή των στελεχών του φασιστικού κόμματος Σβόμποντα και του ναζι Δεξιού Τομέα στο κύριο σώμα του κράτους. Τα δύο αυτά κόμματα που αναδείχθηκαν μέσα από τις συγκρούσεις στο Μαϊντάν, δεν ανταμείφθηκαν αναλόγως από τη «φασιστική» (σύμφωνα με την τρέχουσα αριστερή αντιιμπεριαλιστική ρητορεία) ουκρανική κοινωνία, στις «ελεύθερες» εκλογές τον Οκτώβριο του 2014. Η διαδικασία υπαγωγής τους δεν έχει να κάνει με κάποια ανάγκη του ουκρανικού κράτους να μακιγιάρει την πολιτική του ζωή, να κρύψει σβάστιγκες και στοχάδια κάτω από το χαλί, ούτε ότι αποπληρώνει τις καλές τους υπηρεσίες, όσο το ότι αποτελεί μια φυσική λειτουργία μέσα σε ένα εθνοκρατικό πλαίσιο που «αναγεννάται», κατευθύνεται με ταχύτητα σε πολεμική παράταση της κοινωνίας του και αναδομεί το κοινωνικό μέσω ολοκληρωτικών πρακτικών. Δεν γίνεται να ξαναγράψεις την κυρίαρχη ιστορία σου και να αναγνωρίζεις τον Στεπάν Μπαντέρα ως επίσημο «εθνικό ήρωα» και να περιθωριοποιείς ταυτόχρονα αυτούς που ανέμιζαν τα πορτρέτα του στις πλατείες το 2013-2014. Δεν γίνεται να επιλέγεις πρόσδεση σε ηγεμονικά μπλοκ και να μην παίρνεις «πακέτο» όλες τις συνεπαγωγές ενός νεοφιλελευθερισμού «έκτακτης ανάγκης».

Όλα αυτά περιγράφουν ένα απόλυτο και τρομακτικό κενό για τις όποιες δυνατότητες κοινωνικής-ταξικής απερίθρευσης στη «δυτική» Ουκρανία και μια σαρωτική από τα πάνω κίνηση εμβάθυνσης της συντηρητικοποίησης. Είναι προφανές πως γενικεύεται η κοινωνική-ταξική ασφυξία.

Στις ανατολικές επαρχίες, δεν επιταχύνεται μόνο η βία, επιταχύνεται και η διαδικασία ενσωμάτωσης των αντιστάσεων των κοινωνιών στο άρμα των εθνικών μεγαλοϊδεατισμών. Είναι χαρακτηριστικό πως η «καλή πλευρά» των πολιτοφυλακών (των αριστερών κομμάτων τύπου Μπορότμπα) όχι μόνο συναινούν στην «εθνικοποίηση» της αντίστασης αλλά προσχωρούν με θέρμη σε αυτήν, μετατρέποντας μια κοινωνική διερώτηση που γεννήθηκε από τις εκεί κοινωνίες σε απλή εξίσωση «γεωπολιτικής» ρεάλ πολιτική και ρώσικου εθνικισμού. Χαρακτηριστικό απόσπασμα από το *«Μανιφέστο του Λαϊκού Μετώπου για την απελευθέρωση της Ουκρανίας, της Νοβοροσίας και της Ρουθηνίας»* όπου η Ουκρανία αναφέρεται ως απλός γεωγραφικός χώρος προς πάσα κρατική χρήση: *«τι είναι η Ουκρανία; Η Ουκρανία είναι μια περιοχή μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας...»* Αν αυτό δεν είναι απολογία του ρώσικου εθνικισμού που ανέκαθεν (και με όποια μορφή, τσαρική, σοβιετική, μετασοβιετική) αναγνώριζε την Ουκρανία ως μια «μεταβατική κατάσταση», τότε τι άλλο μπορεί να είναι;

Η Ρωσία από την άλλη πλευρά, πιθανόν δεν αναζητούσε μια «τελική λύση» για το ζήτημα της Ουκρανίας, μια λύση στη «μεταβατική κατάσταση». Σαφέστατα, η παρουσία μιας ενιαίας και αδιαίρετης Ουκρανίας, που αποτελεί και ένα φυσικό γεωγραφικό μαξιλαράκι/σύνορο από τις επιβουλές της Δύσης και η οποία θα ήταν διαρκώς σε ένα καθεστώς «δυναμικής επιρροής», εξυπηρετούσε τα μεσοπρόθεσμα σχέδια της νέας Ρώσικης Αυτοκρατορίας. Στο βαθμό που οι ισορροπίες ανατράπηκαν, το ενδιαφέρον στράφηκε στη διατήρηση του προνομίου με το όνομα Κριμαία, η προσάρτηση της οποίας ήταν ζωτική ανάγκη για το ρώσικο κράτος και τις στρατιωτικές του δυνατότητες. Οι ανατολικές επαρχίες και οι κοινωνίες τους, με τις συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί, αποτελούν ένα ειδικό πεδίο άσκησης ηγεμονισμού με όρους βαθιάς εξάρτησης. Και καθ' όσον, η ρωσική οικονομία βρίσκεται καθηλωμένη λόγω της «μονοκαλλιέργειας» υδρογονανθράκων και της διεθνούς χειραγώγησης των τιμών τους, τόσο περισσότερο θα αυξάνονται τα κυριαρχικά διλήμματα ανάμεσα στην επιλογή «αστάθειας ή σταθερότητας», «επιθετικότητας ή αυτοσυγκράτησης» ως κομμάτι της λύσης-διευθέτησης της παγωμένης οικονομίας.

Η εμπλοκή της «συμμαχίας της δημοκρατίας» και η επίσημη πλέον παρουσία νατοϊκών δυνάμεων στο ουκρανικό έδαφος, προμηνύει κλιμάκωση των εντάσεων που είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ανάμεσα σε μία vintage αναβίωση του «ψυχρού πολέμου» και μια καθ' όλα «μοντέρνα» εκδοχή θερμών επεισοδίων που θα σημαίνουν πλανητικό συναγερμό.

Σπαράγματα αγώνων στο δρόμο για το «τίποτα»

«Χωρίς εσάς η χώρα δεν είναι τίποτα, η «νέα χώρα» δεν χτίζεται από μόνη της, αλλά μόνο με τις δικές σας προσπάθειες» διάγγελμα στους Ουκρανούς εργάτες επ' αφορμή του εορτασμού της Πρωτομαγιάς από τον πρόεδρο της ουκρανικής βουλής Αλεξάντερ Τουρτσίνοβ.

Τον Απρίλη ξέσπασαν στη δυτική και κεντρική Ουκρανία, απεργίες στα ανθρακωρυχεία. Στις 23-24 Απριλίου περισσότεροι από χίλιοι ανθρακωρύχοι (οι περισσότεροι από την πόλη Λβίβ, όπου θεωρήθηκε πόλη «προπύργιο» των ναζι παραστρατιωτικών) διαδήλωσαν στο Κίεβο, περικυκλωμένοι από αστυνομικές δυνάμεις. Μπόρεσαν και έσπασαν τον αστυνομικό αποκλεισμό και βρέθηκαν να διαμαρτύρονται μπροστά στο κοινοβούλιο. Τα ουκρανικά ΜΜΕ κάλυψαν αρνητικά τις απεργίες και διέδωσαν ότι έχουν σχέση με την αντιπολίτευση (το «αντιπολιτευόμενο μέτωπο»-πρώην κόμμα των περιφερειών, το κόμμα Γιαννουκόβιτς δηλαδή), ότι είναι υποκινούμενοι από τον ολιγάρχη Αχμέτοβ.

Την 1η Μάη στο Κίεβο, υπό ασφυκτικό αστυνομικό κλοιό και «περιπολίες» ακροδεξιών (που επιτέθηκαν αρχικά στη συγκέντρωση του ΚΚΟ και αργότερα αποπειράθηκαν να επιτεθούν στην πορεία των αναρχικών), έγινε πορεία με βασικό σύνθημα «όχι στην υποτίμηση της ζωής μας» και ενάντια στη νέα εργατική νομοθεσία που προβλέπει περικοπές δικαιωμάτων και μειώσεις μισθών, μη άδειες για τις εγκύους, δικαιώματα απόλυσης σε εργοδότες σε περίπτωση που κάποιος συμμετάσχει σε απεργία.

Στις ανατολικές επαρχίες, εν μέσω «αντιτρομοκρατικών» επιχειρήσεων του ουκρανικού στρατού, έρχονται (ανεπιβεβαίωτα πολλές φορές και θολά για τις καταβολές και τις κατευθύνσεις τους) μηνύματα για απεργίες στα ανθρακωρυχεία αλλά και σε άλλους τομείς, διαδηλώσεις για ελλείψεις ειδών πρώτης ανάγκης και απλήρωτους μισθούς και βέβαια αντιπολεμικές διαδηλώσεις.

Αυτά τα διάσπαρτα σημεία έκφρασης ταξικής-κοινωνικής δυσφορίας είναι παράλληλα και σημεία αποδόμησης της κυρίαρχης κανονικότητας που επιβάλλεται στους εκεί πληθυσμούς. Είναι αυτές οι πρακτικές που θα οδηγήσουν στο «τίποτα» που φοβούνται οι κυρίαρχοι στην Ουκρανία.

Επιχείρηση «Περωμένα χέρια»

Μπορεί λοιπόν να ανατραπεί η «γραμμικότητα» των στρατηγικών των κυρίαρχων; Μπορούν οι υποτελείς τάξεις να θέσουν σε κίνηση εκείνες τις «αντιφάσεις» που θα ρηγματώσουν την απόπειρα των ηγεμόνων να «λύσουν» την «αντίφαση της Ουκρανίας»; Είναι αλήθεια, πως συνολικά τα μηνύματα που φτάνουν από την Ουκρανία είναι βαθιά αντιθετικά και πολλές φορές οι πληροφορίες που φτάνουν σε εμάς, έχουν περάσει από ένα «πολεμικό φίλτρο», που δεν ευνοεί την εξαγωγή πάντα ασφαλών συμπερασμάτων (χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι απεργίες των ανθρακωρυχείων).

Στο βαθμό που ένας εξαιρετικά μεικτός πληθυσμός σχεδόν σε κάθε επαρχία (Ουκρανοί, Ρώσοι, ρωσόφωνοι, Ούγγροι, μουσουλμάνοι Τάταροι κτλ), σε ρευστή σχέση με την «εθνική κανονικότητα», δεν θέσει τον εαυτό του στην υπηρεσία των «εθνικά

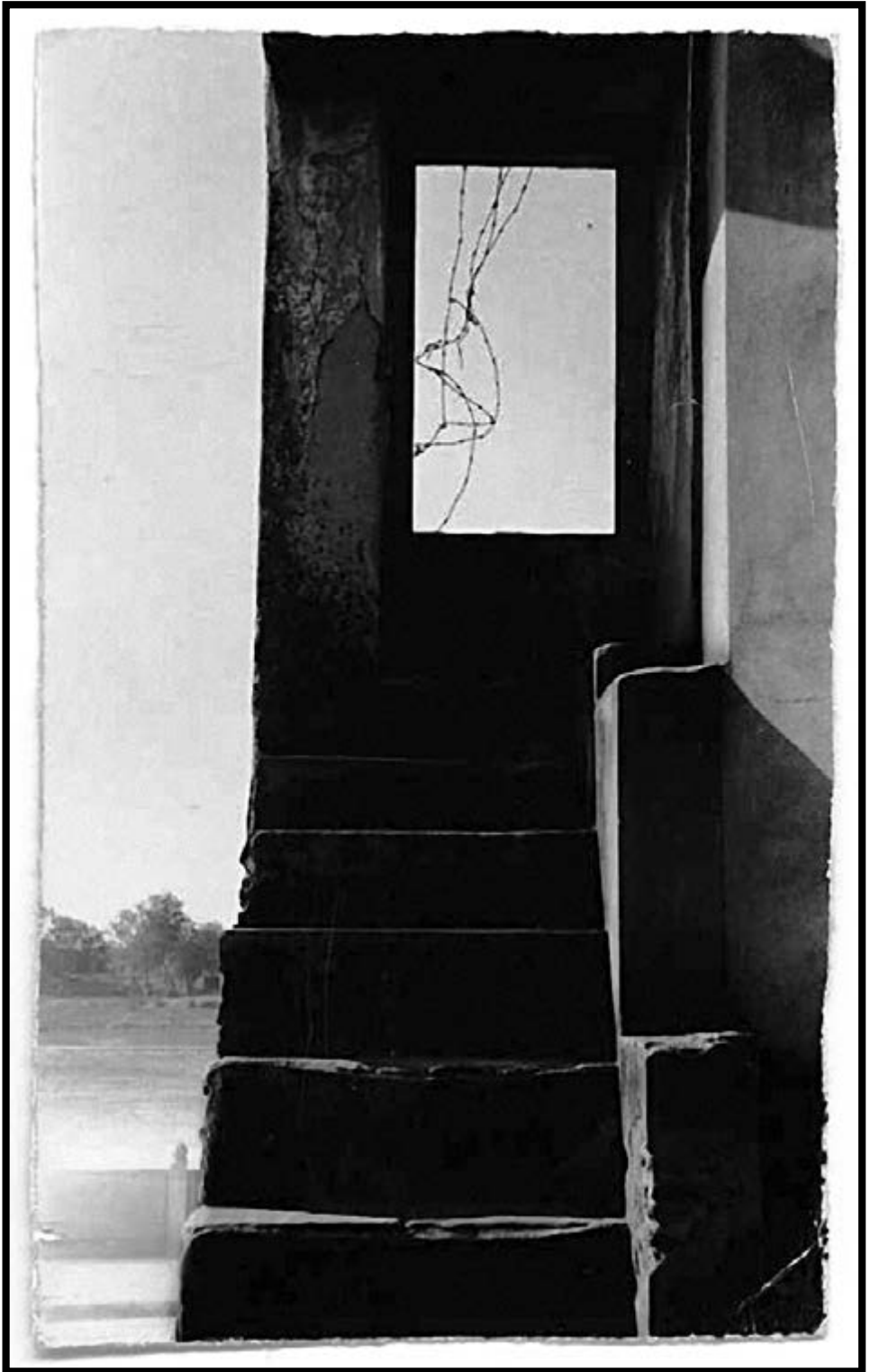

καθαρών εδαφών», η εθνική/εθνοποιοτική διαδικασία θα προσκρούσει στα όριά της. Η υπεράσπιση της «επιμειξίας» είναι ένα πρώτο σημείο για να μην ξεφυτρώσει μια «νέα Γιουγκοσλαβία» και μέχρι στιγμής, δεν έχει αναφερθεί σε καμιά περιοχή (δυτικά και ανατολικά) μια τέτοιου μεγέθους κοινωνική συστράτευση σε μια επιθετική και από τα κάτω «γεωγραφία καθαρών εδαφών».

Αν λοιπόν υπάρχει ένας «τακτικός στόχος» να επιτευχθεί από τα εκεί ριζοσπαστικά κινήματα (που προσπαθούν να επιβιώσουν αγκομαχώντας, είναι αλήθεια) αλλά και από τα κινήματα αλληλεγγύης στο εξωτερικό δεν είναι να θέσουν εαυτόν και κοινωνίες σε ένα φαντασιακό σχήμα μάχης, που αρθρώνεται πολύ είναι αλήθεια από διαφόρων ειδών αντιιμπεριαλιστικά κομμάτια, και σύμφωνα με το οποίο, στοίχημα είναι να πτηθεί στο ουκρανικό έδαφος το «κυρίαρχο και ηγεμονικό» κομμάτι του παγκόσμιου νεοφιλελευθερισμού με κάθε κόστος και «τακτικές υποχωρήσεις» μπροστά στο «στρατηγικό στόχο». Και μάλιστα πως στιδίποτε δεν αναπαράγει αυτό το (βαθιά πτημένο από την ιστορία των κοινωνικών αγώνων και επαναστάσεων) σχήμα, να θεωρείται ως αποφυγή «λερώματος χεριών» και «ίσες αποστάσεις». Δεν υπάρχει κάποια «τακτική» που να διαφεύγει ή να έχει εξωτερική σχέση με τον επιδιωκόμενο, στρατηγικό στόχο: ο αγώνας δεν είναι μόνο οι «αντιφάσεις» που πρέπει να λύσει, αλλά και ο ίδιος ο τρόπος που θα τις υπερβεί.

Στόχος είναι να τονωθούν οι αντιφάσεις που διασπούν τις εθνικές αφηγήσεις, ευνοούν το «μπαστάρδεμα», χτυπάνε το «καθεστώς έκτακτης ανάγκης», τη στρατιωτικοποίηση των κοινωνικών σχέσεων. Μόνο αυτή η «τακτική» διανοίγει χώρο για τον πολλαπλασιασμό και τη ριζοσπαστικοποίηση των μορφών ανυπακοής στις κανονικότητες, δημιουργεί κοινωνικούς τόπους μακριά από διαχωρισμούς, στρώνει το έδαφος για τη δημιουργία του κοινού εδάφους που πάνω του θα πατήσουν κοινωνικοί-ταξικοί αγώνες ενάντια στον πόλεμο, την καπιταλιστική αναδιάρθρωση, το φασιστικό κανιβαλισμό.

Περί «τζιχαντιστών» και άλλων δαιμονίων

Εισαγωγή

19 Απρίλη 2015 ανακοινώνεται από τα διεθνή μέσα μαζικής ενημέρωσης, με τις απαραίτητες δόσεις συναγερμού και ανακούφισης, η σύλληψη κι άλλου «τζιχαντιστή» στη Γαλλία, ενός 24χρονου φοιτητή πληροφορικής γαλλο-αλγερινής καταγωγής, που κατηγορήθηκε ότι «σχεδίαζε επίθεση εναντίον μίας ή δύο εκκλησιών», όπως ανακοίνωσε ο Γάλλος υπουργός Εσωτερικών, Μπερνάρ Καζνέβ, με αποτέλεσμα την προφυλάκισή του στο πλαίσιο «έρευνας» που διεξάγουν δικαστές της αντιτρομοκρατικής υπηρεσίας. «Οι τρομοκράτες βάζουν στόχο τη Γαλλία για να μας διχάσουν και η απάντηση πρέπει να είναι η συσπείρωση, η ενότητα και μια πολύ μεγάλη αποφασιστικότητα», δήλωσε ο Γάλλος πρωθυπουργός Μανουέλ Βαλς, υπενθυμίζοντας τις μαζικές διαδηλώσεις στη χώρα την 11η Ιανουαρίου «που καταδίκασαν τις τζιχαντιστικές επιθέσεις στο Παρίσι».

Στις 22 Απρίλη 2015, η ιταλική αστυνομία συλλαμβάνει έναν νεαρό Τυνήσιο, ο οποίος σύμφωνα με τον ιταλικό τύπο «σκόπευε να εγκαταλείψει την Ιταλία για να φτάσει στη

Συρία και να ενταχθεί στους κόλπους του Ισλαμικού Κράτους. Έπειτα από διεξαγωγή έρευνας των ιταλικών αρχών στο προφίλ του στο Διαδίκτυο διαπιστώθηκε ότι διατηρούσε επαφές με ανθρώπους που σχετίζονται με το Ισλαμικό Κράτος, ενώ είχε συχνή επικοινωνία με έναν Παλαιστίνιο που βρισκόταν στον καταυλισμό προσφύγων στο Αρμούκ. Στις αρχές ήταν γνωστό πως είχε επιχειρήσει να φτάσει στη Συρία μέσω Τουρκίας, ωστόσο η απόπειρά του απέτυχε καθώς αντιμετώπισε πρόβλημα με το διαβατήριό του. Έτσι, το ταξίδι που είχε προγραμματίσει για τις 26 Μαρτίου από το Μπέργκαμο για την Κωνσταντινούπολη δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ».

Ενώ από δημοσιεύματα του Σεπτέμβρη 2014: «24χρονος σύρος υπήκοος, που συνδέεται με ομάδες τζιχαντιστών στη Συρία, συνελήφθη πριν από δύο μέρες στο αεροδρόμιο Σαρλερουά του Βελγίου, προερχόμενος από την Ελλάδα. Κατά τον έλεγχο, διαπιστώθηκε ότι έφερε πλαστό διαβατήριο από τη Γαλλία και όταν ταυτοποιήθηκε, οι βέλγοι αστυνομικοί διαπίστωσαν ότι το όνομά του υπήρχε σε έγγραφο που τον ενέπλεκε με τζιχαντιστές της Συρίας. Πρόκειται για το δεύτερο περιστατικό μέσα σε ενάμιση μήνα καθώς στις αρχές Αυγούστου ένας 25χρονος Σύρος, που είχε ξεκινήσει από την Τουρκία, πέρασε από τη χώρα μας και συνελήφθη στο Βέλγιο, έχοντας ως τελικό προορισμό τη Σουηδία. Την ίδια στιγμή, σε εγρήγορση βρίσκεται η ελληνική Αστυνομία που προσπαθεί να εντοπίσει τυχόν δίκτυα τζιχαντιστών στην Ελλάδα».

Μια νέα τρομοκαμπάνια έχει ανοίξει στα βεντάλια στα δυτικά κράτη, από το καλοκαίρι του 2014, οπότε ανακοινώθηκε η σύσταση του Ισλαμικού Κράτους ή Χαλιφάτου σε περιοχές της Συρίας και του Ιράκ. Για άλλη μια φορά κατά αραβικών και ευρύτερα μουσουλμανικών πληθυσμών, αυτή τη φορά με επίκεντρο τον «τζιχαντισμό». Μια προπαγανδιστική, ρατσιστική, κατασταλτική, πολεμική καμπάνια, η οποία απογειώθηκε μετά την επίθεση στα γραφεία της σατυρικής εφημερίδας CHARLIE HEBDO στο Παρίσι τον περασμένο Γενάρη, διαμορφώνοντας ακόμα βαθύτερα ρατσιστικά-αραβοφοβικά-ισλαμοφοβικά στερεότυπα στο εσωτερικό των δυτικών κοινωνιών, με παράλληλη οργάνωση (μέσα και από την απαραίτητη εθνική ενότητα -κοινωνική συστράτευση) νέων πολεμικών επεμβάσεων στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική για «την πάταξη των ισλαμοτρομοκρατών τζιχαντιστών». Δεν είναι τυχαία, επίσης, η ενσωμάτωση των νέων δεδομένων στην εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους, με τους υπουργούς εξωτερικών (Κοτζιάς) και άμυνας (Καμμένος) της νέας αριστερο-ακροδεξιάς συγκυβέρνησης, να τονίζουν με διαρκείς δημόσιες δηλώσεις τους στους «ευρωπαίους εταίρους» ότι τα σύνορα και η επικράτεια του ελληνικού κράτους είναι το φράγμα αποτροπής της εισόδου «τζιχαντιστών» στην Ευρώπη, ότι η Ελλάδα έχει μια κρίσιμη γεωστρατηγική θέση και αποτελεί πυλώνα κυριαρχικής σταθερότητας, με μια παράλληλη υπονοούμενη απειλή για χαλάρωση ή άρση αυτού του φράγματος αν δεν υπάρξει συμφωνία με τους «θεσμούς».

Το κείμενο που ακολουθεί, επιχειρεί μια σύντομη αλλά όσο το δυνατόν πιο κατατοπιστική αναδρομή στις καταγωγικές αιτίες δαιμονοποίησης των «τζιχαντιστών» και ευρύτερα των ισλαμιστών, μουσουλμάνων, αράβων, με αφετηρία έναν αιώνα πίσω και επικέντρωση στις τελευταίες δεκαετίες, μέσα από το πρίσμα διερεύνησης των οικονομικών, γεωστρατηγικών, εκμεταλλευτικών, αποικιοκρατικών βλέψεων,

συμφερόντων και σκοπιμοτήτων.

Ως αφετηριακό σημείο τίθεται η επίθεση στο Charlie Hebdo, δεδομένης της απογείωσης της σχετικής προπαγάνδας μετά το συγκεκριμένο συμβάν και της συνακόλουθης έναρξης εναέριων δυτικών στρατιωτικών επιχειρήσεων σε συνδυασμό με χερσαίες επιχειρήσεις του ιρακινού στρατού σε περιοχές του Ιράκ και της Συρίας που ελέγχει το Ισλαμικό Κράτος (I.S.).

Επίσης, στο τέλος του κειμένου παρατίθεται ένα ΓΛΩΣΣΑΡΙ με όρους τους οποίους έχει σημασία να διερευνήσουμε ξανά και προσεκτικά, δεδομένου ότι η δυτική προπαγάνδα εσκεμμένα τους χρησιμοποιεί διαστρεβλωμένα για να διαμορφώνει συγκεκριμένες παραστάσεις, στερεότυπα και αποπροσανατολιστικά ερμηνευτικά σχήματα.

Η επίθεση στο Charlie Hebdo και δυο λόγια για τη σατυρική εφημερίδα

Στις 7 Γενάρη 2015 δέκα (10) δημοσιογράφοι και δύο (2) αστυνομικοί πέφτουν νεκροί και άλλα είκοσι (20) άτομα τραυματίζονται από ένοπλη επίθεση τριών (3) ατόμων στα γραφεία της σατυρικής εφημερίδας Charlie Hebdo στο Παρίσι.

Δυο μέρες αργότερα, το απόγευμα της 9ης Γενάρη, οι αδερφοί Κουασί, αραβικής καταγωγής, γεννημένοι και μεγαλωμένοι στη Γαλλία, που φαίνεται να είχαν «αφυντιστεί», «ριζοσπαστικοποιηθεί» και έρθει σε επαφή με ισλαμιστικές οργανώσεις μετά την έναρξη της πολεμικής επέμβασης στο Ιράκ το 2003 και είχαν εν τω μεταξύ ευθυνοποιηθεί από τις γαλλικές αρχές για την επίθεση, πέφτουν νεκροί μετά την εισβολή των ειδικών αστυνομικών δυνάμεων σε τυπογραφείο στην περιοχή Νταμαρτέν, όπου κρατούσαν έναν όμηρο, ο οποίος διασώθηκε της αστυνομικής εισβολής.

Παράλληλη αστυνομική εισβολή πραγματοποιήθηκε σε εβραϊκό σούπερ μάρκετ της αλυσίδας Hypercasher, όπου είχε προχωρήσει σε ομηρία πελατών ο Αμεντί Κουλιμπαλί, για την απόσυρση του αστυνομικού κλοίου από το τυπογραφείο στο οποίο είχαν καταφύγει τα αδέρφια Κουασί, με αποτέλεσμα να πέσει νεκρός τόσο ο ίδιος όσο και τρεις (3) όμηροι.

Ακολούθησε διεθνούς εμβέλειας και συμμετοχής, πολιτική και δημοσιογραφική καμπάνια αποτροπιασμού, καταδίκης της επίθεσης και υποστήριξης του Charlie Hebdo, διοργάνωση μαζικής διαδήλωσης στο Παρίσι (οι εκτιμήσεις κυμαίνονται ανάμεσα σε 2 με 3 εκατομμύρια διαδηλωτές) με την παρουσία δεκάδων ηγετών κρατών στην κεφαλή της και κεντρικό σύνθημα «Je suis Charlie» καθώς και περιπολίες 10.000 στρατιωτών στους δρόμους των γαλλικών πόλεων, στο όνομα της υπεράσπισης της «ελευθερίας του λόγου και της δημοκρατίας». Το επόμενο διάστημα ακολούθησαν 133 (καταγεγραμμένες) αντιμουσουλμανικές επιθέσεις σε τζαμιά, σπίτια μουσουλμάνων και επιθέσεις στον δρόμο ενώ η ευθύνη της επίθεσης αναλήφθηκε με ανάρ-

τηση video στο διαδίκτυο από την Αλ Κάιντα Υεμένης¹.

Καθόλου τυχαία, εδώ και καιρό, το Charlie Hebdo βρισκόταν στο επίκεντρο μιας βάσιμης κριτικής για τον τρόπο που παρουσίαζε το Ισλάμ, τον οποίο πολλοί (ακόμα και μακροχρόνιοι πρώην σκιτσογράφοι του περιοδικού) επέκριναν ως «ισλαμοφοβικό» και «ρατσιστικό». Για την ακρίβεια, το Charlie Hebdo είναι πλέον μια μετάλλαξη του αρχικού εναλλακτικού-ριζοσπαστικού του προτύπου και παρότι συνεχίζει να έχει στο στόχαστρό του πολιτικά πρόσωπα, όπως ο Σαρκοζί ή η Λεπέν, εδώ και αρκετό καιρό δεν παύει να απεικονίζει με κάθε ευκαιρία τον Μωάμεθ με τη γαμπή «σημιακή» μύτη, αναπαράγοντας μια πρόκληση που ξεκίνησε εδώ και δέκα χρόνια, με σχετική δημοσίευση το 2005 στη δανέζικη εφημερίδα Danish Daily Jyllands (Posten's cartoons of Muhammad). Για το λόγο αυτό έχει δεχτεί παλαιότερα εμπρηστική επίθεση με μολότοφ, όχι από φανατικούς μουσουλμάνους αλλά από άθεους «εξτρεμιστές».

Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι οι μουσουλμάνοι είναι εικονοκλάστες (χρησιμοποιώντας καταχρηστικά έναν χριστιανικό όρο). Δεν έχουν απεικονίσεις του προφήτη Μωάμεθ -όπως ο χριστιανισμός έχει εικόνες του Χριστού, της Παναγίας, των αγίων- και κάθε απεικόνιση θεωρείται προσβλητική πόσο μάλλον όταν είναι και μειωτική.

Την εποχή που οι αραβικοί και εν γένει μουσουλμανικοί πληθυσμοί βρίσκονται κάτω από μπότες κατοχής και βομβαρδιστικά σκόπευτρα λόγω συγκεκριμένων αποικιοκρατικών συμφερόντων, με λεηλασία των ενεργειακών τους πηγών και την ταυτόχρονη υποτίμησή τους ως μεταναστών στη δύση, λαιμορούμενοι για τη θρησκεία τους, τις «ύποπτες» και «προβληματικές» κουλτούρες τους (μέσες άκρες μια μορφή κατώτερου ανθρώπου), το να σατιρίζεις τον Μωάμεθ (πόσο μάλλον η μειωτική σάτιρα) δεν είναι «δικαίωμα» ούτε «ελευθερία λόγου», είναι ρατσιστική και πολεμική πράξη, μάλλον και με πλήρη συνείδηση. Δεδομένης της φρικιαστικής εμπειρίας του ολοκαυτώματος, πώς θα μας φαινόταν να υπήρχαν σκίτσα μειωτικά και χλευαστικά

.....

1. Λίγες βδομάδες αργότερα, στις 15/2/2015, αντίστοιχη διπλή επίθεση πραγματοποιήθηκε σε διάστημα λίγων ωρών στη Δανία, στην Κοπεγχάγη. Στην πρώτη επίθεση, γύρω στις 17:00 (ώρα Ελλάδας) το απόγευμα του Σαββάτου, ένας άνδρας «γάζωσε» πολιτιστικό κέντρο, όπου βρισκόταν σε εξέλιξη εκδήλωση για τον ισλαμισμό και την ελευθερία της έκφρασης και στην οποία συμμετείχε ο Σουηδός σκιτσογράφος Λαρς Βιλκς, ο οποίος έχει επανειλημμένως δεχτεί απειλές για σκίτσα του Μωάμεθ που έφτιαξε το 2007. Ως αποτέλεσμα, σκοτώθηκε ένας 55χρονος και τραυματίστηκαν τρεις αστυνομικοί. Λίγες ώρες αργότερα, στη μία τα ξημερώματα της Κυριακής (ώρα Ελλάδας), ακολούθησαν πυροβολισμοί στη συναγωγή της Κοπεγχάγης, με έναν σοβαρά τραυματισμένο που κατέληξε λίγο αργότερα και δύο τραυματίες αστυνομικούς. Ο φερόμενος ως δράστης, επίσης, σκοτώθηκε κατά την ανταλλαγή πυρών με αστυνομικούς, λίγες ώρες αργότερα ενώ και στην Κοπεγχάγη πραγματοποιήθηκε διαδήλωση με συμμετοχή χιλιάδων ατόμων που βαστούσαν αναμμένα κεριά. Στο συγκεκριμένο κείμενο, ωστόσο, δεν θα προσπαθήσουμε ούτε να επικυρώσουμε ούτε να ακυρώσουμε αυτούς τους προβληματισμούς και εικασίες. Θα επιχειρήσουμε, κατά κύριο λόγο, μια σύντομη προσέγγιση στις βαθύτερες αιτίες αυτών των συμβάντων και στις προεκτάσεις τους.

των εβραίων την εποχή που τους οδηγούσαν μαζικά στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης; Πρόκειται για μια αντίστοιχη περίπτωση.

Πρόκειται για μια δομική αντίφαση του διαφωτισμού και κατ' επέκταση της αστικής δημοκρατίας. Στο πλαίσιο του δημοκρατικού πλουραλισμού, η «ελευθερία του λόγου» είναι ανθρωπινό, κοινωνικό, πολιτικό (ή ότι άλλο) «δικαίωμα» εκείνων που δεν έχουν φωνή, εκείνων που διαφωνούν με τις κυρίαρχες αντιλήψεις, εκείνων που τους περιορίζεται ή τους στερείται ο λόγος. Οι κυρίαρχες ομάδες στο κράτος, την οικονομία, τα ΜΜΕ είναι έτσι κι αλλιώς ελεύθερες να πουν και να πράξουν ό,τι θέλουν, αφού αυτές καθορίζουν, οργανώνουν, εξουσιάζουν τον κόσμο σύμφωνα με τα συμφέροντα και τις επιλογές τους. Οπότε η επίκληση της «ελευθερίας του λόγου» από εκείνους που έχουν το μονοπώλιο σχεδόν του λόγου είναι καθαρός παραλογισμός. Και μάλιστα ενός λόγου ρατσιστικού, στο κράτος με τους περισσότερους μουσουλμάνους -κυρίως Άραβες- στην Ευρώπη (5 εκατομμύρια), προερχόμενων κατά κύριο λόγο από πρώην γαλλικές αποικίες, ιδίως από τη δεκαετία του '60 και μετά, πολλοί και πολλές εκ των οποίων πλέον έχουν την ιδιότητα του γάλλου πολίτη².

.....

2. Ένθετα, όχι γιατί σχετίζεται με τη συγκεκριμένη επίθεση αλλά για να αντιληφθούμε λίγο τα δεδομένα στη Γαλλία (τη μήτρα του διαφωτισμού, της εκκοσμίκευσης, της σύγχρονης δημοκρατίας, της «κοινωνίας των πολιτών»), έχει σημασία να σημειωθεί ότι το 2004 απαγορεύτηκε από το γαλλικό κράτος η χρήση θρησκευτικών συμβόλων, όπως ο σταυρός ή η μαντίλα, στα δημόσια σχολεία και πανεπιστήμια. Ένας νόμος που επεκτάθηκε το 2011, επί προεδρίας Νικολά Σαρκοζί, απαγορεύοντας σε γυναίκες που φορούν νικάμπ ή μπούργκα -ενδύματα που καλύπτουν το πρόσωπό τους- να κυκλοφορούν σε δημόσιους χώρους. Όλα αυτά όχι στο πλαίσιο ψήφισης κάποιου «κουκουλονόμου» αλλά στο όνομα της ελευθερίας, της ανεξιθρησκείας, της απελευθέρωσης των γυναικών από καταπιεστικές σκοταδιστικές αντιλήψεις-πρακτικές. Και στις δύο περιπτώσεις (περισσότερο όμως το 2004) υπήρξαν έντονες αντιδράσεις, όχι μόνο από τις μουσουλμανικές κοινότητες εν γένει αλλά και από τις μουσουλμάνες τις ίδιες, δεδομένου ότι οι νόμοι αυτοί αντί να τις απελευθερώσουν τις έκλεισαν οριστικά στα σπίτια τους και τις απέκλεισαν από τον δημόσιο χώρο. Δεν υπάρχει ερώτημα αν η μαντίλα, η νικάμπ ή η μπούργκα είναι σύμβολα-πρακτικές γυναικείας καταπίεσης. Το ερώτημα είναι: τι κάνει άραγε πολλές μουσουλμάνες να νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια και οικειότητα με το να τα διατηρούν αντί να τα αποβάλλουν, παρά την «ευκαιρία απελευθέρωσης» (!) που τους προσφέρει το γαλλικό νομικό πλαίσιο; Και γιατί φτάνουν να μην τα αναγνωρίζουν (και να μην τα αντιμάχονται) πρωτίστως ως σύμβολα καταπίεσης αλλά τα αντιλαμβάνονται σε πολλές περιπτώσεις ως σύμβολα πολιτισμικής συγκρότησης και κοινωνικής λειτουργίας-αναγνώρισης; Οι οργανωμένοι και διάχυτοι λευκοί-δυτικοί-αντρικοί λόγοι, συμπεριφορές και πρακτικές ρατσισμού, απόρριψης και αποκλεισμών, έχουν πολλά να προσφέρουν στην απάντηση, τα τελευταία χρόνια και στη συσκευασία του «καθεστωτικού φεμινισμού». Ως αντικατοπτρισμός, στον αντίποδα, συγκροτείται ο συντηρητικός μουσουλμανικός λόγος, που παρουσιάζει και υποστηρίζει την μαντίλα, την μπούργκα και το νικάμπ ως πολιτισμικό πρότυπο και προστασία των γυναικών από τα ενοχλητικά αντρικά βλέμματα και συμπεριφορές. Λόγος που συχνά προβάλλεται να εκφέρεται και από μουσουλμάνες, σε μια προσπάθεια αυταπόδεικτης ισχύος του «επιχειρήματος».

Διερεύνηση των ιστορικών αιτιών και διεργασιών που προβάλλονται σε αυτές τις επιθέσεις και σχετίζονται με την άνοδο του «τζιχαντισμού» τα τελευταία χρόνια

Τη δεκαετία του 1920 η περιοχή της Μέσης Ανατολής τίθεται υπό «Βρετανική και Γαλλική Εντολή», μοιρασμένη από τις δύο τότε μεγάλες αποικιοκρατικές δυνάμεις σε συνέχεια του διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, λόγω των τεράστιων πετρελαϊκών κοιτασμάτων που εντοπίστηκαν στην περιοχή. Σε μια εποχή που μετά την ανακάλυψη του κινητήρα εσωτερικής καύσης, το πετρέλαιο αναδεικνυόταν στο ενεργειακό μέσο που θα κυριαρχούσε τις επόμενες δεκαετίες, όπως συμβαίνει μέχρι τις μέρες μας. Η αμερικάνικη επικυριαρχία μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, αντικατέστησε σε μεγάλο βαθμό πρωτίστως τη βρετανική και ακολούθως τη γαλλική επικυριαρχία στη Μέση Ανατολή ενώ παράλληλα η ΕΣΣΔ επιδίωξε σταθερά έρεισμα, πολιτικές, γεωστρατηγικές, ενεργειακές, στρατιωτικές συμμαχίες στην περιοχή, η οποία αποτέλεσε ένα από τα κύρια θέατρα του λεγόμενου «Ψυχρού Πολέμου», που αναπτύχθηκε μετά τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο μεταξύ του δυτικού και ανατολικού μπλοκ παγκόσμιας κυριαρχίας³.

Τέλη δεκαετίας '80 με αρχές δεκαετίας '90 εξελίσσεται η κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ κυριαρχίας («υπαρκτός σοσιαλισμός») και η αναίρεση του ισοζυγίου ισχύος («ισορροπία του τρόμου») του Ψυχρού Πολέμου. Πραγματοποιούνται τεκτονικές πολιτικές, οικονομικές, γεωστρατηγικές αλλαγές παγκόσμιας κλίμακας. Τα δυτικά κράτη με επικεφαλής τις ΗΠΑ αυτοανακηρύσσονται νικητές του Ψυχρού Πολέμου, ανακοινώνουν το «τέλος της ιστορίας» και αναγορεύουν τον καπιταλισμό, την οικονομία της αγοράς, την αστική δημοκρατία (δυτικού τύπου) και τον δυτικό πολιτισμό ως το καλύτερο δυνατό πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό σύστημα, σε μια προσπάθεια πλανητικής ενοποίησης της κυριαρχίας.

Η Νέα Τάξη Πραγμάτων που εγκαθιδρύθηκε (New World Order), χαρακτηρίστηκε από τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση και την Pax Americana, που μεταφράζεται ως ειρήνη εγγυημένη από την αμερικάνικη επικυριαρχία-ισχύ, κατ' αναλογία με την Pax Romana της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Είναι η ίδια περίοδος που αποτυπώθηκε η θεωρία της «σύγκρουσης πολιτισμών» από τον Χάντιγκτον (καθεστωτικό think tank στις ΗΠΑ), που αποτέλεσε ιδεολογικό ευαγγέλιο των σύγχρονων δυτικών σταυροφόρων, τόσο για τις επεκτατικές τους βλέψεις και στρατιωτικές επεμβάσεις όσο και για την αντιμετώπιση των μεταναστών, των μειονοτικών, των αλλοεθνών και αλλόθρησκων στα μετόπισθεν, εντός των δυτικών κρατών.

Τον Ιανουάριο-Φεβρουάριο του 1991 πραγματοποιείται η πρώτη στρατιωτική ει-

.....

3. Δεν πρέπει, επίσης, να μας διαφεύγει ο αποικιοκρατικός (πολιτικός, οικονομικός, στρατιωτικός) έλεγχος πολλών περιοχών της Αφρικής, τόσο στη βόρεια πλευρά της (Μαγκρέμπ, περιοχές κυρίως αραβικών πληθυσμών) όσο και στο υποσαχάριο τμήμα της, κατά κύριο λόγο από δυτικοευρωπαϊκά κράτη (πολλές από αυτές τις αποικίες μάλιστα ανήκαν ή συνεχίζουν να ανήκουν στο γαλλικό κράτος).

σβολή στο Ιράκ (Πόλεμος του Κόλπου) από 31 κράτη με επικεφαλής τις ΗΠΑ. Είχαν προηγηθεί από τον Αύγουστο του 1990 διεθνείς κυρώσεις και εμπάργκο στο Ιράκ για την εισβολή του Σαντάμ Χουσεΐν στο Κουβέιτ, που το κατηγορήσε για κλοπή ιρακινών πετρελαϊκών κοιτασμάτων από γεωτρήσεις υπό κλίση. Εμφανίζονται τα πρώτα καλέσματα για Τζιχάντ από οργανωμένα και εξοπλισμένα μουσουλμανικά κομμάτια.

Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η κυβέρνηση Ρέιγκαν των ΗΠΑ (1981-89) εφοδίασε με όπλα τους μουτζαχεντίν (ισλαμιστές αντάρτες) που πολεμούσαν κατά των σοβιετικών στρατευμάτων (1979-89), τα οποία εισήλθαν στο Αφγανιστάν κατόπιν συνεννόησης με το κυβερνών (τότε) Δημοκρατικό Κόμμα Μαρξιστών ενώ η σύμμαχος των ΗΠΑ Σαουδική Αραβία ίδρυσε μεντρεσέδες στο Πακιστάν (madrasah: κορανικά σχολεία, μουσουλμανικά ιεροδιδασκαλεία). Οι σπουδαστές («ταλιμπάν») αυτών των μεντρεσέδων έγιναν στη συνέχεια οι γνωστοί Ταλιμπάν, οι οποίοι κατέλαβαν την Καμπούλ και ίδρυσαν-επέβαλαν το καθεστώς τους στο Αφγανιστάν το 1996, αποκόβοντας αμφίδρομα με τα δυτικά κράτη κάθε μεταξύ τους σχέση. Μέχρι την καταστροφή αγαλμάτων του Βούδα τον Μάρτη του 2001⁴, που είχαν σμιλευτεί τον 5ο αιώνα και είχαν κηρυχτεί από την Ουνέσκο ως «Μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς», την επίθεση στους δίδυμους πύργους και στο πεντάγωνο στις ΗΠΑ στις 11/9/2001 και τη συνακόλουθη στρατιωτική επέμβαση συμμαχικών δυνάμεων, που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας.

Τα επόμενα χρόνια, με αφετηρία τον πρώτο πόλεμο στο Ιράκ το 1991, ολόκληρος σχεδόν ο πλανήτης μετατρέπεται σε εμπόλεμη ζώνη, από τα Βαλκάνια μέχρι τον Καύκασο και από την Αφρική μέχρι τη Μέση Ανατολή και την Κεντρική Ασία. Μια σειρά «ανθρωπιστικών πολέμων» και «παράπλευρων απωλειών», όπως ονομάστηκαν κατά κύριο λόγο τη δεκαετία του '90. Ιδιαίτερα η Μέση Ανατολή θα βρεθεί για άλλη μια φορά σταθερά στο επίκεντρο πολεμικών επιχειρήσεων, οικονομικών και γεωστρατηγικών συμφερόντων, πολιτικών παιχνιδιών, βίαιης μετακίνησης πληθυσμών (προσφυγικά-μεταναστευτικά κύματα) μέχρι και τις μέρες μας.

Το Παλαιστινιακό ζήτημα θα έχει και μέσα στο νέο μετα-ψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον (όπως εδώ και σχεδόν 70 χρόνια), την ιδιαίτερη βαρύτητα-σημασία του για τα δεδομένα και τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή. Η αδιάκοπη και ολοένα αιματηρότερη επιθετικότητα-επεκτατικότητα του ισραηλινού κράτους (με τον 4ο ισχυρότερο στρατό στον κόσμο) με τη συνδρομή ή συναίνεση των δυτικών κρατών, από τη μία, οι εξεγέρσεις του παλαιστινιακού πληθυσμού το 1987 και το 2000 (1η και 2η ιντιφάτα), οι πολύμορφοι αγώνες ενάντια στους εποικισμούς, τα checkpoints, το Τείχος των 750 χιλιομέτρων στη Δυτική Όχθη, την κατοχή και μετέπειτα την μετατροπή

.....
4. Οι μουσουλμάνοι θεωρούν ειδωλολατρική κάθε ζωγραφική ή γλυπτική απεικόνιση και οι ισλαμιστές όπου αποκτούν δύναμη εφαρμόζουν καταστροφικά αυτή την αντίληψη. Όπως οι φανατικοί χριστιανοί έχουν καταστρέψει ανά τους αιώνες εκατοντάδες αγάλματα θεοτήτων, τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και σε άλλους «ειδωλολατρικούς πολιτισμούς» για την επιβολή του δόγματός τους.

της Λωρίδας της Γάζας στη μεγαλύτερη ανοιχτή φυλακή του κόσμου καθώς και η ένοπλη αντίσταση από ισλαμιστικές (και όχι πλέον μόνο αριστερές) οργανώσεις με μεγάλη κοινωνική συμμετοχή ή αποδοχή, από την άλλη, αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν ένα είδος «κλειδιού» για την κατανόηση των διεργασιών, των ανακατατάξεων και των σχεδιασμών σχετικά με τη Μέση Ανατολή, τόσο για τους αραβικούς πληθυσμούς και τις τοπικές δεσποτείες όσο και για το ισραηλινό κράτος και τους δυτικούς επικυρίαρχους.

Στις 11 Σεπτέμβρη 2001 πραγματοποιείται η επίθεση στου δίδυμους πύργους και στο Πεντάγωνο στις ΗΠΑ με 3.000 νεκρούς. Ένα ιστορικό χτύπημα υψηλού συμβολισμού στην «καρδιά του κτήνους», που αποδόθηκε, όπως και πολλές άλλες επιθέσεις κατά αμερικάνικων κυρίως στόχων διεθνώς, στην Αλ Κάιντα⁵.

Η αυτοκρατορική αντίδραση στο χτύπημα της 11ης Σεπτέμβρη υπήρξε άμεση, με τη μεθοδική διάχυση της νεόκοπης «αντι»τρομοκρατικής προπαγάνδας (η καταγωγή της οποίας εντοπίζεται στις δεκαετίες του '60 και του '70 όταν αναπτύχθηκαν μια σειρά αντάρτικων υπαίθρου και πόλης), τη ραγδαία ανάπτυξη των απαγορευτικών και κατασταλτικών πολιτικών «ασφάλειας», «δημόσιας τάξης», αντιμετώπισης των «ασύμμετρων απειλών» και την πολεμική προετοιμασία για στρατιωτικές επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας. Εντός των ΗΠΑ ετοιμάστηκε και ψηφίστηκε μέσα σε λίγες μέρες ο Patriot Act, ένας εξαιρετικά αυστηρός «αντι»-τρομοκρατικός νόμος, με αδιανόητες ελευθερίες στις κρατικές υπηρεσίες των ΗΠΑ -μυστικές και κατασταλτικές- για παρακολουθήσεις, ανακρίσεις, βασανιστήρια, μυστικές φυλακές, ελέγχους κ.α., με την καταδοτική συνδρομή πολιτών και την ιδιαίτερη στοχοποίηση των μουσουλμάνων και εν γένει των μελαψών μεταναστών. Είχε προηγηθεί, το καλοκαίρι του 2001, η διεθνής συμφωνία-συνθήκη του Πατέρμο, μεταξύ όλων σχεδόν των κρατών του ΟΗΕ, που αφορούσε στην προώθηση μιας ενιαίας, στη λογική και τις διατάξεις της, «αντι»τρομοκρατικής νομοθεσίας σε όλα τα κράτη. Ενώ σχετικά με το «εξωτερικό μέτωπο», υπήρξαν πυρετώδεις προετοιμασίες για πολεμικές εκστρατείες (που εύστοχα χαρακτηρίστηκαν «αντι»τρομοκρατικές σταυροφορίες), κάτω από τον ιδεολογικό μανδύα της «μάχης του καλού κατά του κακού», όπως τον διατύπωσε ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ Τζώρτζ Μπους και το επιτελείο του. Στρατιωτικές επεμβάσεις με τον χαρακτήρα όλο και περισσότερο αστυνομικών επιχειρήσεων κατά «επικίνδυνων ανατρεπτικών κινήματων», «τρομοκρατικών ασύμμετρων απει-

5. Αλ Κάιντα στα αραβικά σημαίνει «βάση» ή «ίδρυμα». Η ύπαρξη, βέβαια, της «Αλ Κάιντα» και μάλιστα ως οργάνωσης-δίκτυου ένοπλων πυρήνων, διάσπαρτων σε διάφορες χώρες, δεν έχει επιβεβαιωθεί πέρα από την αφήγηση που συγκρότησαν γι' αυτήν τα δυτικά κράτη και ΜΜΕ. Επικεφαλής της οργάνωσης, που προήλθε από το «Μεκτά Αλ Κιντεμάτ» (διοικητικό κέντρο των μουτζαχεντίν στο Αφγανιστάν στη μάχη κατά των σοβιετικών στρατευμάτων 1979-89), της δόθηκε η ονομασία Αλ Κάιντα και της αποδόθηκε δίκτυο και ενέργειες διεθνούς κλίμακας, υπήρξαν ο περιβόητος σαουδάραβας κροίσος Μπιν Λάντεν (ο οποίος εκτελέστηκε από κομάντος των ΗΠΑ το 2011 σε σπίτι που διέμενε σε πόλη του Πακιστάν) και ο αιγύπτιος γιατρός Αϊμάν Αλ Ζαουάχρι, ένας από τους ιδεολογικούς πυλώνες του μαχητικού ισλάμ, δημιουργός παλαιότερα και της αιγυπτιακής Ισλαμικής Τζιχάντ.

λών» ή των λεγόμενων «κρατών ταραξιών»⁶.

Έτσι, στις 7 Οκτώβρη 2001 κηρύχθηκε η έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν, που συνεχίζονται μέχρι τις μέρες μας και έχουν λάβει τον τίτλο από αμερικανούς στρατιωτικούς αναλυτές και αξιωματούχους: «μακροχρόνιος πόλεμος» (longwar). Ενώ μετά από προπαγανδιστικά προσκήματα περί χημικού οπλοστασίου, διεθνούς απειλής και απελευθέρωσης των ιρακινών από το καταπιεστικό καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν, στις 20/3/2003 ξεκίνησε νέα πολεμική επίθεση και στρατιωτική εισβολή στο Ιράκ (όπου κατά προτεραιότητα καταλήφθηκε και «περιφρουρήθηκε» από τις ειδικές αμερικανικές δυνάμεις το υπουργείο πετρελαίου), με 200.000 νεκρούς, 500.000 ανθρώπους με γενετικές μεταλλάξεις -κυρίως παιδιά- λόγω χρήσης βομβών απεμπλουτισμένου ουρανίου και ρίψη περισσότερων βομβών από όσες έπεσαν αθροιστικά στους δυο παγκόσμιους πολέμους. Μια αδιανόητου μεγέθους πολεμική επιχείρηση με χρήση όπλων υψηλής τεχνολογίας σε απευθείας τηλεοπτική μετάδοση, όπου οι τροχοδεικτικές βολές και οι φονικοί πυραυλοι φαίνονταν σα βεγγαλικά και πυροτεχνήματα στα μάτια της δυτικής «κοινής γνώμης»⁷.

Στις 11/3/2004, πραγματοποιούνται συντονισμένες βομβιστικές επιθέσεις στο σιδηροδρομικό δίκτυο της Μαδρίτης, σε 10 τρένα και σταθμούς, με 191 νεκρούς, επιθέσεις που η τότε κυβέρνηση της Ισπανίας επιχείρησε λόγω προεκλογικού κλίματος να αποδώσει στους Βάσκους αυτονομιστές της ETA, «θεωρία» που αποδείχτηκε κατασκευασμένη και κατέρρευσε μέσα σε λίγες μέρες. Ενώ στις 7/7/2005, πραγματοποιούνται συντονισμένες βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας, σε τρία τρένα του Μετρό του Λονδίνου και σε ένα λεωφορείο, με στόχο το δίκτυο μαζικής μεταφοράς στη βρετανική πρωτεύουσα, στη διάρκεια της πρωινής ώρας αιχμής. Οι επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν από 4 βρετανούς μουσουλμάνους, οι οποίοι είχαν ως κίνητρο την εμπλοκή της Βρετανίας στον πόλεμο του Ιράκ. Οι εκρηκτικοί μηχανισμοί ήταν τοποθετημένοι σε σακίδια και είχαν κατασκευαστεί στη Βρετανία. Σκοτώθηκαν 56 άτομα, μεταξύ των οποίων και οι 4 δράστες ενώ άλλοι 700 τραυματίστηκαν.

Μέσα σε ένα περιβάλλον επεκτατισμού, στρατιωτικών επεμβάσεων, αποικιοκρατίας, μαζικού θανάτου, υπαρφαγής ενεργειακών κοιτασμάτων, φτωχοποίησης και .....

6. *Rogue States* (κράτη-παρίες): νεοεμφανιζόμενος όρος για τον χαρακτηρισμό κρατών που δεν αποδέχονται, δεν υποτάσσονται και δε συνεργάζονται με τις αυτοκρατορικές υποδείξεις σχετικά με το ρόλο και τη θέση τους στη διεθνή οικονομική και γεωπολιτική σκακιέρα, με αποτέλεσμα τη στοχοποίησή τους με την απειλή ακόμα και στρατιωτικής επέμβασης. Μέσα στα χρόνια η χρήση του όρου έχει ατονήσει, μάλλον γιατί δεν κρίθηκε ιδιαίτερα αποδοτική σε προπαγανδιστικό επίπεδο.

7. Οι μονομερείς αποφάσεις και ενέργειες των ΗΠΑ ως προς την εισβολή και κατοχή του Ιράκ προκάλεσαν σοβαρά ρήγματα στον ενιαίο χαρακτήρα του δυτικού μπλοκ κυριαρχίας και έχουν θεωρηθεί βασικός παράγοντας ανάσχεσης της κοινής κατεύθυνσης σχετικά με την παγκοσμιοποίηση, την ενοποίηση της κυριαρχίας, τις διεθνείς ισορροπίες ισχύος και λήψης αποφάσεων.

μετανάστευσης βρήκαν έδαφος ανάπτυξης οι κάθε είδους θρησκευτικοί φανατισμοί. Ως δύναμη-δυνατότητα αντίστασης στους (άπιστους) κατακτητές αλλά και κοινωνικής ανασυγκρότησης-συνοχής πάνω στο αντιδραστικό-σκοταδιστικό πρότυπο της Σαρία (SHARIA)⁸ σε συνδυασμό με ένα πλούσιο προνοιακό έργο από πλευράς ισλαμιστικών οργανώσεων στη βάση της κοινωνίας (σχολεία, νοσοκομεία, φιλανθρωπίες για τους άπορους κ.α.). Ιδίως μετά την υποχώρηση του (παν)αραβικού εθνικισμού (τύπου Νάσερ στην Αίγυπτο) και των αριστερών σχηματισμών και αντάρτικων ειδικά στην περιοχή της Μέσης Ανατολής ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 σε συνάρτηση με την κατάρρευση του «ανατολικού μπλοκ».

Πιο πρόσφατη εκδοχή αυτή της διεργασίας είναι το ισλαμικό κράτος ή χαλιφάτο I.S. (Islamic State)⁹, το οποίο έχει ανακηρυχθεί από σαλαφίτες σουνίτες, από τις 29/6/2014, σε περιοχές της Συρίας και του Ιράκ (στη συνέχεια και σε πόλεις της Λιβύης), που αποτελεί πόλο συσπείρωσης για χιλιάδες φανατικούς ισλαμιστές εντός και εκτός δυτικών κρατών αλλά και υπόδειγμα για δράσεις εντός των εστιών των (άπιστων) κατακτητών και επικυρίαρχων, που έχουν μέχρι και το θράσος να κοροϊδεύουν τον προφήτη Μωάμεθ. Μια άνοδος των ισλαμιστικών κινημάτων, που πριμοδοτήθηκε, επίσης, από τοπικές και πλανητικές δυνάμεις για την αναδιάταξη των εξουσιών και την αντιμετώπιση-διαχείριση-έλεγχο-αποπροσανατολισμό των κοινωνικών-ταξικών διεργασιών εξέγερσης και προσπάθειας αυτοκαθορισμού της επονομαζόμενης «αραβικής άνοιξης» των προηγούμενων ετών¹⁰.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Συρίας, απ' όπου ξεκίνησε το I.S. Ο (ισόβιος) πρόεδρος της χώρας Μπασάρ αλ Άσαντ μπρος στην αδυναμία πάταξης της κοινωνικής εξέγερσης (που ξέσπασε το 2011 και στην έναρξή της είχε ξεκάθαρα ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά) απελευθέρωσε ομάδες φυλακισμένων φανατικών ισλαμιστών για να χτυπήσουν τους εξεγερμένους και την κοσμικότητά τους. Κατόπιν αυτές οι ομάδες προσεγγίστηκαν από αμερικάνικες και άλλες δυτικές υπηρεσίες για να χτυπήσουν-υπονομεύσουν τον Άσαντ με σκοπό την ανατροπή του. Η Ρωσία τέθηκε ρητά αντίθετη σε μια τέτοια προοπτική (ανατροπής του Άσαντ), έφερε αντιρρήσεις στον ΟΗΕ και κατέβασε πολεμικό πλοίο έξω από τα χωρικά ύδατα της Συρίας. Οι ισλαμιστικές αυτές ομάδες έχοντας χρηματοδοτηθεί, εξοπλιστεί και πριμοδοτηθεί

.....
8. SHARIA (Σαρία), ισλαμικός νόμος, ο νόμος του Θεού, η συγκρότηση της καθημερινής ζωής των πιστών αλλά και ολόκληρης της κοινωνικής ζωής με βάση τις διδαχές-επιταγές του Κορανίου (βλ. ΓΛΩΣΣΑΡΙ).

9. Το κράτος που ιδρύεται, συγκροτείται και οργανώνεται με βάση το νόμο του Θεού, τον ισλαμικό νόμο, τη Σαρία (βλ. ΓΛΩΣΣΑΡΙ).

10. Πρόκειται για μια ιστορία υποστήριξης, χρηματοδότησης και συνεργασιών, που ξεκινάει κάποιες δεκαετίες πίσω, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, για την αντιμετώπιση (τότε) του «κομμουνιστικού κινδύνου» και την υπερφαλλάγγιση των αριστερόστροφων πολιτικών και αντάρτικων σχηματισμών στις αραβικές και ευρύτερα μουσουλμανικές χώρες από ισλαμιστικές (πολιτικές και στρατιωτικές) οργανώσεις. Στις μέρες μας αφορά πλέον περισσότερο σε περιπτώσεις αντιμετώπισης κοινωνικών εξεγέρσεων και ακηδεμόνευτων κινημάτων.

στην αρχή από τον Άσαντ και κατόπιν από τους δυτικούς, ενισχύθηκαν σημαντικά και ανέλαβαν από ένα σημείο και μετά δικές τους πρωτοβουλίες. Ανακοίνωσαν την ίδρυση Ισλαμικού Κράτους και ξεκίνησαν προς το νότο μια πορεία ενσωμάτωσης περιοχών στο νεοσύστατο χαλιφάτο φτάνοντας μέχρι το κεντρικό Ιράκ, εγκλωπώνοντας σημαντικές πετρελαιοπηγές και καταργώντας, πέραν των υπολοίπων, συνοριακές διευθετήσεις που ρητά οι «μεγάλες δυνάμεις» δεν επιθυμούν και δεν εγκρίνουν (ειδικά μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο) εκτός κι αν τις προκρίνουν οι ίδιες¹¹. Την ώρα που κλείνει αυτό το κείμενο καταλαμβάνουν στρατιωτικά και άλλες πόλεις της Συρίας, όπως η Παλμύρα.

Η μάχη κατά του «τζιχαντισμού» ως μια από τις κυριαρχικές προτεραιότητες των ημερών μας και η δική μας θέση

Η αυξανόμενη ισχύς και προβολή του Ι.Σ. και οι επιθέσεις τύπου Charlie Hebdo σε ευρωπαϊκές πόλεις, δρομολόγησαν μια σειρά εξελίξεων στα δυτικά κράτη, με τις διεργασίες στο εσωτερικό και εξωτερικό μέτωπο να βρίσκονται σε άμεσο συσχετισμό και αλληλοτροφοδότηση. Από τη μία, παρατηρούμε να βρίσκεται σε εξέλιξη μια διαδικασία υποστολής του αντισημιτισμού με παράλληλη αύξηση του αντιαραβισμού-αντιμουσουλμανισμού, την εμπέδωση-θωράκιση της κοινωνικής καχυποψίας, την ενίσχυση της ισλαμοφοβίας, της αντιμεταναστευτικής υστερίας και των αντίστοιχων πολιτικών διακρίσεων και καταστολής κατά των αράβων, των μουσουλμάνων και ευρύτερα των μεταναστών που ζουν στον δυτικό κόσμο, το βάθεμα του θεσμικού, κοινωνικού και διαφορικού ρατσισμού¹². Δεν είναι τυχαίο ότι δεν

11. Οι «τζιχαντιστές» δεν παραλείπουν, επίσης, να ανεβάζουν αρκετά συχνά στο διαδίκτυο βίντεο με αποκεφαλισμούς «άπιστων», αιχμαλώτων ή αράβων αλλόθρησκων, μαζί με τις σχετικές απειλές περί εξολόθρευσης των «άπιστων» και κατάκτησης της Ευρώπης. Πρακτικές που καταδικάζονται σύσσωμα και με αποστροφή από τα ΜΜΕ και τους πολιτικούς στη δύση, παρότι πρόκειται για τις ίδιες ακριβώς πρακτικές, που στη θεσμισμένη τους μορφή, εφαρμόζονται βάσει του θρησκευτικού νόμου στη σύμμαχο-συνεργάτιδα της δύσης και Νο.1 πετρελαιοπαραγωγό χώρα, Σαουδική Αραβία. Πρακτικές που προκαλούν αποτροπιασμό και φρίκη στη δυτική «κοινή γνώμη», που αγνοεί ή θέλει να ξεχνάει ότι τον αποκεφαλισμό ως συστηματική πρακτική τον εισήγαγε η γαλλική επανάσταση του 1789 (αυτή που εγκαθίδρυσε τη σύγχρονη αστική δημοκρατία) ενώ η τελευταία εκτέλεση με γκιλοτίνα στη Γαλλία (ενός μουσουλμάνου άραβα) έγινε το 1977 και ο νόμος για εκτελέσεις δια αποκεφαλισμού στη γκιλοτίνα καταργήθηκε το 1981.

12. Ο «διαφορικός ρατσισμός» αναπτύχθηκε από γάλλους νεοεθνικιστές-νεορατσιστές τη δεκαετία του '80 για να ανανεώσει τον φυλετικό λόγο και τις αντίστοιχες διακρίσεις, αποφεύγοντας τη θεωρία της ιεράρχησης των φυλών που είχε αποδυναμωθεί διεθνώς από τις φρικαλεότητες του ναζισμού, εισάγοντας τη «διαπίστωση» της αδυναμίας συνύπαρξης διαφορετικών εθνοτικών, φυλετικών, θρησκευτικών ομάδων, της αδυναμίας επιμειξίας διαφορετικών πολιτισμών, της αποτυχίας της «πολυπολιτισμικής κοινωνίας». Ένα ιδεολόγημα ανανέωσης του ιστορικού ρατσισμού, που καταλήγει -καθόλου τυχαία- στα ίδια συμπεράσματα, του διαχωρισμού και της

υπήρξαν αντιδράσεις (αλλά μάλλον εκτεταμένη κοινωνική συναίνεση) στην αύξηση των μέτρων παρακολούθησης (κοινωνικού ελέγχου, ηλεκτρονικής επιτήρησης, φακελώματος, αστυνομικών εισβολών-ερευνών κλπ) και «δημόσιας τάξης», ειδικά στη Γαλλία, με 10.000 στρατιώτες σε περιπολίες στους δρόμους των πόλεων, στο όνομα της υπεράσπισης της «ελευθερίας του λόγου και της δημοκρατίας». Από την άλλη, τα δεδομένα και τα αντίστοιχα μέτωπα διευρύνθηκαν για τη 15ετή πλέον «αντι»τρομοκρατική σταυροφορία. Οι σύγχρονοι σταυροφόροι διατάσσονται για νέες μακροχρόνιες επεμβάσεις, συγκροτώντας μέτωπο στο εσωτερικό των κρατών τους (αναγκαία προϋπόθεση για πόλεμο) και στρατιωτική ισχύ προς το εξωτερικό.

Όπως, βέβαια, συμβαίνει κάθε φορά σε πολεμικές καταστάσεις, ο εχθρός οφείλει να καλυφθεί -μέσω της προπαγάνδας- πίσω από μια θολή εικόνα των πραγματικών δυνατοτήτων του, των στρατηγικών του και των ικανοτήτων του. Σε αντίθεση λοιπόν με την προηγούμενη συνθήκη που αντιμετώπισαν οι δυτικοί σταυροφόροι (κυρίως σε Ιράκ και Αφγανιστάν), όπου ήταν ξεκάθαρα τα ευρύτατα ερείσματα των διαφόρων αντάρτικων ομάδων στο εκεί κοινωνικό σώμα -σε βαθμό που στο Ιράκ αναγνωρίστηκε ως Ιρακινή Αντίσταση, έχοντας πολλές καταβολές, ομάδες και πληθυσμό που συμμετείχε πολύμορφα σε αυτή- στην περίπτωση του «Ισλαμικού Χαλιφάτου» δε φαίνεται ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια ανάλογη συνθήκη. Ο στρατός των ισλαμιστών, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, δε μοιάζει να είναι ο «στρατός του Θεού» (δηλαδή ένας «λαϊκός-μαζικός στρατός» με διευρυμένα κοινωνικά ερείσματα) όπου θα φέρει σε πέρας την «σύγκρουση των πολιτισμών» αλλά ένας στρατός «τιμωρό χέρι του Θεού» -κάποιες χιλιάδες πεφωτισμένοι επίλεκτοι, δηλαδή, που πραγματώνουν και επιβάλλουν το νόμο του Θεού. Παρόλα αυτά στα δυτικά ΜΜΕ αποτυπώνεται ως μια μεγεθυμένη και αδιόρατη, «άγνωστη», «πανταχού παρούσα» απειλή-βαρβαρότητα. Αυτή η επιτηδευμένη ασάφεια στην αναπαράσταση του εχθρού, εξυπηρετεί απόλυτα την τρέχουσα ρατσιστική-αντιισλαμική ρητορεία: κάθε ένας από «αυτούς» -είτε εκεί είτε στα «εδάφη μας»- είναι και ένας εν δυνάμει στρατιώτης. Και βέβαια θα εξυπηρετήσει στο άμεσο μέλλον τη νομιμοποίηση της προετοιμαζόμενης φονικότητας κατά του εκεί «επικίνδунου» πληθυσμού.

Στα μέσα Φλεβάρη, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ομπάμα ζήτησε έγκριση από το Κογκρέσο για στρατιωτικές επιχειρήσεις τριετούς διάρκειας (εναέριες και χερσαίες), με αιχμή το χτύπημα του Ι.Σ., σε Συρία, Ιράκ, Λιβύη. Στρατιωτικές επιχειρήσεις αστυνομικού χαρακτήρα, οι οποίες ξεκίνησαν μέσα στον Μάρτη, καταρχήν με συνδυασμένες επιθέσεις από ξηράς (ιρακινός στρατός) και αέρος (αμερικάνικα και συμμαχικά αεροσκάφη)¹³. Οι διεργασίες είναι εντονότερες και στον ευρωπαϊκό χώρο με πολ-

ιεραρχικής διαβάθμισης των ανθρώπων με βάση τη φυλή, τον τόπο καταγωγής τους, τις θρησκευτικές και ευρύτερα πολιτισμικές τους καταβολές, απλά από άλλο δρόμο.

13. Στρατιωτικές επιχειρήσεις στις οποίες ενδεχομένως, αν υπάρξουν δυσκολίες, θα εμπλακούν με χερσαίες δυνάμεις, επίσης, ο ιρακινός στρατός, ο συριακός στρατός αλλά και η λιβανέζικη Χεζμπολάχ, μέσα σε μια ευρεία αναδιάταξη των συμμαχιών (όπως η διατήρηση του καθεστώτος Άσαντ στη Συρία, η εγκατάλειψη της δαιμονοποίησης-στοχοποίησης του Ιράν, η ανάδειξη του σε προνομιακό σύμμαχο των ΗΠΑ και ευρύτερα των δυτικών κρατών, με πα-

λά δυτικοευρωπαϊκά κράτη να είναι πρόθυμα να συμμετάσχουν ενώ οι ΝΑΤΟικές βάσεις στον ελλαδικό χώρο μπορεί καθ' οδόν να αποκτήσουν ιδιαίτερη σημασία γι' αυτές τις επιχειρήσεις. Πρόκειται για μια νέα κλιμάκωση της σύγκρουσης μεταξύ παγκόσμιων οικονομικά-πολιτικά-στρατιωτικά κυρίαρχων-πλανητόμπατων (με υψηλό βαθμό εθνικής ομοψυχίας και κοινωνικής συστράτευσης στο εσωτερικό τους) και τοπικών δεσποτειών (αντιδυτικών ελίτ και μεσοστρωμάτων, θρησκευτικής συγκρότησης, που επιτυγχάνουν έρεισμα στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και διαταξική συστράτευση στις αραβικές και ευρύτερα μουσουλμανικές κοινωνίες), που θα οδηγήσει για άλλη μια φορά σε εκατομμύρια πληβείων είτε στα πεδία των μαχών είτε από «παράπλευρες απώλειες».

Αυτός είναι ο λόγος που το «Je Suis Charlie», το σλόγκαν που κυριάρχησε στις κινητοποιήσεις στη Γαλλία μετά την επίθεση στο Charlie Hebdo, ηχεί ως πολεμικό σύνθημα των δυτικών κοινωνιών στις μέρες μας, καθιστώντας αδιανόητη και ύποπτη κάθε διαφωνία, ακολουθώντας την τυπολογία του διλήμματος των δυτικών σταυροφόρων μετά την επίθεση στους δίδυμους πύργους και στο πεντάγωνο των ΗΠΑ την 11η Σεπτέμβρη 2001: «ή με εμάς ή με τους τρομοκράτες».

Επειδή, όμως, υπεράσπιση της «ελευθερίας του λόγου» και της «δημοκρατίας» σημαίνει στρατός στους δρόμους των πόλεων, ενίσχυση του θεσμικού και κοινωνικού ρατσισμού, του εθνικισμού, της υποτίμησης και απόρριψης καθετί διαφορετικού, μελαψού, αραβικού, μουσουλμανικού στο εσωτερικό των «πολιτισμένων» δυτικών κρατών, με παράλληλη κοινωνική συστράτευση και πολεμική προετοιμασία, είναι σημαντικό να τονίσουμε για άλλη μια φορά πως εμείς είμαστε στο πλευρό των όπου γης κολασμένων, μακριά από εθνικές, θρησκευτικές, φυλετικές και έμφυλες διακρίσεις, πως δεν πιστεύουμε σε κανέναν θεό, πως δεν είμαστε οπαδοί καμίας θρησκείας, καμίας εκκλησίας ή τζαμιού και πως δεν πολεμάμε για κανέναν -είτε επίγειο είτε επουράνιο- αφέντη.

Ως αναρχικές/οι δε θα μπορούσαμε να τοποθετηθούμε υπέρ καμίας πλευράς σε μια οικονομική, πολιτική, ιδεολογική, πολιτισμική, στρατιωτική διαμάχη μεταξύ ανταγωνιζόμενων μορφών εξουσίας και εκμετάλλευσης. Δε θα μπορούσαμε να μην είμαστε ξεκάθαρα ενάντια τόσο στην κρατική όσο και στη θρησκευτική τρομοκρατία, σε κάθε είδους ολοκληρωτισμό και σκοταδισμό. Οι αξίες, οι θέσεις, οι δράσεις, το όραμά μας εμφορούνται από μια αντικρατική, αντικαπιταλιστική, αντιαποικιοκρατική, αντεθνική, αντιθρησκευτική, αντιπατριарχική, αντιμιλιταριστική αντίληψη.

Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει μια στάση ουδετερότητας και ίσων αποστάσεων από τα όσα διαδραματίζονται. Εμείς ζούμε και είμαστε κομμάτι του δυτικού κόσμου. Ζούμε εδώ που συγκροτούνται τα πολιτικά, ιδεολογικά και κοινωνικά μέτωπα του ρατσισμού, της αραβοφοβίας-ισλαμοφοβίας, της τρομοϋστερίας, της προετοιμασίας των πολεμικών επιχειρήσεων, των συμφερόντων και της μοιρασιάς των λαφύρων. Παρότι κάθε ολοκληρωτισμός, κάθε θρησκευτικός φανατισμός, κάθε εκκλησία, τζαμί, ...

ράλληλο υποβιβασμό των προβληματισμών-αναχωμάτων που θέτει γι' αυτές τις προοπτικές το κράτος του Ισραήλ), για μια πλήρη αναδιάταξη της Μέσης Ανατολής.

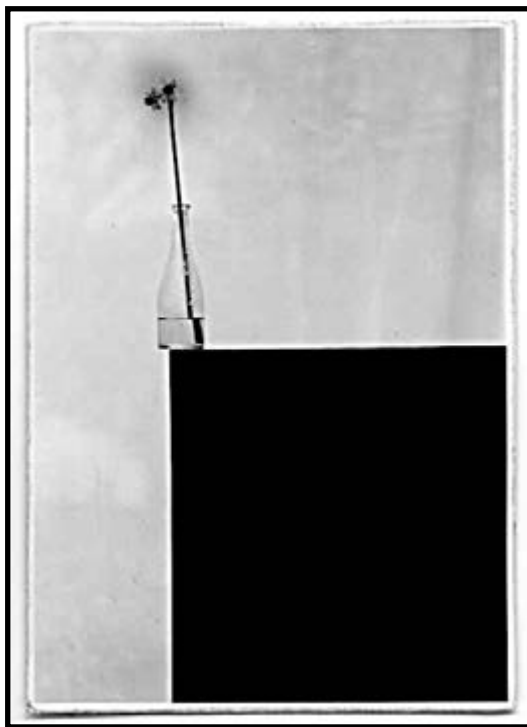

παρεκκλήσι και ξωκλήσι μάς είναι εξίσου απεχθή και μισητά, δεν μπορούμε να μην ξεκινάμε από τα δεδομένα των κρατικών και οικονομικών επιλογών της δικής μας ελίτ, της δικής μας άρχουσας τάξης, του συμμαχικού μπλοκ κυριαρχίας στο οποίο συμμετέχει το ελληνικό κράτος (Ε.Ε.-ΝΑΤΟ), από την προπαγάνδα και τον ιδεολογικό πόλεμο των δικών μας ΜΜΕ, από την εθνική ομοψυχία και στρατιωτική προετοιμασία των δικών μας κοινωνιών. Συνεπώς, σταθερά επιδιώκουμε την υπονόμευση των διεργασιών των σύγχρονων δυτικών σταυροφόρων στα μετόπισθεν. Εδώ που ετοιμάζουν το έδαφος και εφορμούν, εδώ που ζούμε και αγωνιζόμαστε. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα συμπράτταμε με τους υποστηρικτές της Σαρία και των ισλαμικών χαλιφάτων, σε έναν υποβιβασμό των στρατηγικών μας θέσεων, αξιών, αντιλήψεων και οραμάτων, σε μια θολή και καιροσκοπική εξύψωση τακτικίστικων συμμαχιών, στο όνομα του «κοινού εχθρού». Η σύμπραξη, η πρόκριση επαφών και σχέσεων, η ώσμωση, δεν μπορεί παρά να παράγεται-διαμορφώνεται καταρχήν στα σημεία σύμπτωσης-συμφωνίας και στην προοπτική διεύρυνσής τους σε αμοιβαία -πάντα-απελευθερωτική προοπτική.

Γιατί, όπως είχε διατυπωθεί ξανά πριν πολλά χρόνια, μετά την επίθεση την 11η Σεπτεμβρίου 2001 στους δίδυμους πύργους και στο πεντάγωνο: ΦΟΝΙΑΔΕΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΙΔΙΕΣ ΤΟΥΣ ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΙΚΕΣ, ΕΘΝΙΚΕΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΑΥΤΑΠΑΤΕΣ, ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΠΟΥ ΣΥΝΤΗΡΟΥΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΦΕΝΤΙΚΑ ΠΟΥ ΤΡΕΦΟΥΝ.

γλωσσάρι

Μονοθεϊστικές θρησκείες

Με τη χρονική σειρά που εμφανίστηκαν: ιουδαϊσμός, χριστιανισμός, ισλαμισμός. Όλες σημαντικές προελεύσεως, με πολλά κοινά στη βάση τους αλλά και αφηρηματικές διαφορές που μέσα στους αιώνες εμπλουτίστηκαν. Δεδομένου ότι είναι αδύνατο -είτε τα κοινά είτε τα διαφοροποιητικά στοιχεία- να αναπτυχθούν στο παρόν κείμενο, ενδεικτικά αναφέρουμε:

Ο εβραϊσμός αποτελεί τη μήτρα τόσο του χριστιανισμού όσο και του ισλαμισμού. Η διαφορά είναι ότι ο χριστιανισμός διαφοροποιήθηκε από τα άλλα δύο θρησκευτικά δόγματα πάνω στο ζήτημα του μονοφυσιτισμού. Η παραδοχή ότι ο Ιησούς ο Ναζωραίος ήταν θεός διέρρηξε το δόγμα της μόνης και μοναδικής φύσης του Θεού. Έτσι, η Αγία Γραφή που εξαντλείται για τους εβραίους στην Παλαιά Διαθήκη, εμπλουτίζεται για τους χριστιανούς επιπλέον με την Καινή Διαθήκη. Και ο Ιησούς θεωρείται από τους μουσουλμάνους ως ένας από τους προφήτες του Θεού. Αυτός είναι και ένας λόγος που οι εβραίοι βρίσκονται θρησκευτικά πολύ πιο κοντά με τους μουσουλμάνους από ό,τι με τους χριστιανούς, οι οποίοι στιγματίζουν αιώνια τους εβραίους με τη δολοφονία του Ιησού. Χαρακτηριστικό είναι ότι όλη την περίοδο των 700 χρόνων

που οι άραβες κατείχαν την Ισπανία (την οποία ακόμη και σήμερα θεωρούν «χαμένη πατρίδα») οι εβραίοι σεφαραδίτες ζούσαν εκεί χωρίς κανένα απολύτως πρόβλημα. Τον 14ο αιώνα με την ανακατάληψη της Ισπανίας από τους χριστιανούς, οι εβραίοι εκδιώχθηκαν και οι περιουσίες τους κατασχέθηκαν. Δεν είναι τυχαίο ότι χιλιάδες εκδιωχθέντες εβραίοι από την Ισπανία βρήκαν καταφύγιο και πάλι σε μουσουλμανική περιοχή, στη Θεσσαλονίκη, που υπαγόταν στην οθωμανική αυτοκρατορία. Αυτός είναι και ο λόγος που η Θεσσαλονίκη μέχρι και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο θεωρούταν εβραϊκή πόλη.

Εκκοσμίκευση (18ος - 19ος αιώνας)

Για την εκκοσμίκευση υπάρχουν διάφοροι ορισμοί από διαφορετικές σχολές ερμηνείας. Σε κάθε περίπτωση, η εκκοσμίκευση αφορά στη διάδοση εγκόσμιων (υλιστικών) ή ορθολογικών ιδεών και αξιών, σε αντικατάσταση των θρησκευτικών ή ιερών αξιών και συνιστά την άρνηση της λατρείας του Θεού (όχι την άρνηση της ύπαρξης του Θεού ή του υπερφυσικού άρα και κάποιου είδους θρησκείας). Είναι η άρνηση του ανθρώπου ως λατρευτικού όντος, ως όντος για το οποίο η λατρεία είναι απαραίτητη για την ολοκλήρωση της ανθρώπινης ιδιότητάς του. Αφορά στην κατάφαση της αυτονομίας του κόσμου, της αυτεπάρκειάς του με όρους λόγου, γνώσης και δράσης. Στη διάρκεια της νεωτερικότητας από τα τέλη του 18ου αιώνα και μετά (διαφωτισμός, ορθολογισμός, επιστήμες, πλουραλισμός, πολιτική θεωρία των ίσων ευκαιριών, ο άνθρωπος ως κύριος του εαυτού του και της μοίρας του, εθνικά αστικά κράτη στη δύση μετά τις επαναστάσεις σε Αγγλία, Αμερική και Γαλλία, «λαϊκή κυριαρχία» μέσω της εκλογής κοινοβουλευτικών αντιπροσώπων αντί των «ελέω Θεού βασιλέων»), η εκκοσμίκευση αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία αναπτύχθηκε η κριτική για τον θεολογικό λόγο ως μια μορφή ψευδούς συνείδησης. Στη βάση αυτή ο άνθρωπος (και όχι ο Θεός) εμφανίζεται ως αυτοσυνείδητος δημιουργός της ιστορίας και ως το επίκεντρο της γνώσης αναφορικά με τη φύση και την ιστορία.

Ισλάμ (στο αραβικά: «υποταγή»)

Μονοθεϊστική θρησκεία, η οποία διαμορφώθηκε με το κήρυγμα και τη δράση του Προφήτη Μωάμεθ στις αρχές του 7ου αιώνα. Σύμφωνα με το Ιερό Κοράνιο, ο Μωάμεθ είναι «Προφήτης» και «Απόστολος του Θεού», «ο τελευταίος αγγελιοφόρος» του Θεού, ο οποίος στάλθηκε για να αποσαφηνίσει τις γραφές στους πιστούς. Από μία οπτική, ωστόσο, το Ισλάμ δεν είναι μια νέα θρησκεία αλλά ένα νέο ΜΗΝΥΜΑ. Για τους μουσουλμάνους, είναι η «τελείωση» της ιουδαιοχριστιανικής παράδοσης που μέχρι τότε ήταν «ατελείς» εκφάνσεις. Το Κοράνι σε αντίθεση με την Τόρα (ιουδαϊσμός) και το Ευαγγέλιο (χριστιανισμός) δεν είναι λόγος περί Θεού αλλά ο λόγος του Θεού. Ως θρησκεία που γεννήθηκε στις γραμμές των αράβων, το ισλάμ επηρέ-

ασε (και επηρεάστηκε από) την ιστορική διαδρομή των αραβικών πληθυσμών μέσα στους αιώνες και μέχρι τις μέρες μας.

Κοράνι

Το σύνολο των απαγγελιών του Θεού (Αλλάχ) προς τον Προφήτη Μωάμεθ (571-632 μχ).

Muslim (μουσουλμάνος, «υποταγμένος»)

Αυτός που έχει δώσει όρκο υποταγής στον ένα και μοναδικό Θεό. Ο παγκόσμιος αριθμός των μουσουλμάνων στις μέρες μας εκτιμάται περισσότερο από 1,6 δις.

Σουνίτες / Σίιτες

Διαφορετικοί κλάδοι του Ισλάμ που προέκυψαν μετά το θάνατο του Μωάμεθ (632μχ) σχετικά με τη διαδοχή στην ηγεσία. Οι Σουνίτες, που αριθμούν το 90% περίπου των μουσουλμάνων, προέρχονται από την τάση που υποστήριξε και υποστηρίζει ότι δεν χρειάζεται η διαδοχή του Προφήτη να είναι κληρονομική. Αντίθετα, οι Σίιτες (με επιρροή στο 10% περίπου του μουσουλμανικού πληθυσμού) υποστηρίζουν την κληρονομική διαδοχή. Η διαμάχη εκδηλώθηκε ήδη κατά την επιλογή του πρώτου διάδοχου. Ένα συμβούλιο γερόντων εξέλεξε τον πρώτο χαλίφη (ο 2ος τη τάξει) χωρίς να επιλέξει τον Αλί (σουνιτική θέση), σύζυγο της κόρης του Μωάμεθ και μοναδικού εν ζωή ενήλικα άρρενα συγγενή του (σιιτική θέση). Μέσα στους αιώνες οι δύο διαφορετικοί αυτοί κλάδοι ανέπτυξαν και διαφορετικές αναγνώσεις του Ισλάμ, όπως συμβαίνει σε όλες τις θρησκείες αλλά και στα πολιτικά ρεύματα.

Sharia (Σορία)

Ισλαμικός νόμος, ο νόμος του Θεού, η συγκρότηση της καθημερινής ζωής των πιστών αλλά και ολόκληρης της κοινωνικής ζωής με βάση τις διδαχές-επιταγές του Κορανίου, στο πλαίσιο ενός ισλαμικού κράτους. Βασικό στοιχείο του Ισλάμ είναι ότι η θρησκευτική κοινότητα είναι και πολιτική κοινότητα. Ο διαχωρισμός κράτους-εκκλησίας, τον 19ο αιώνα, υπήρξε ένα αυστηρά ευρωπαϊκό-βόρειοαμερικάνικο φαινόμενο, στο πλαίσιο του διαφωτισμού, της εκκοσμίκευσης, της νεωτερικότητας,

που επιχειρήθηκε να «εξαχθούν»-επιβληθούν με αποικιοκρατικούς όρους στους «απολιτίστους-βάρβαρους» του υπόλοιπου πλανήτη για τη «διαφώτιση» και τον «εκπολιτισμό» τους.

I.S. (ισλαμικό κράτος ή χαλιφάτο)

Το κράτος που ιδρύεται, συγκροτείται και οργανώνεται με βάση το νόμο του Θεού, τον ισλαμικό νόμο, τη Σαρία. Ισλαμικό κράτος έχει ανακηρυχθεί από σαλαφίτες σουνίτες, από τις 29/6/2014, σε περιοχές της Συρίας και του Ιράκ, με χαλίφη τον Αμπού Μπακρ αλ-Μπαγκντάντι, στο πρότυπο του ισλαμικού κράτους της Σαουδικής Αραβίας. Αντιστοίχως το I.S. έχει εμφανιστεί και ελέγχει περιοχές της Λιβύης ενώ επιδιώκει επιρροή και σε άλλα σημεία σουνιτικών πληθυσμών.

Ισλαμικό κράτος, έχει εγκαθιδρυθεί από το 1979 και στο Ιράν, κατά τη διάρκεια μιας κοινωνικής επανάστασης που ελέγχθηκε από την θρησκευτική ηγεσία του Χομεϊνί, μετά και την εκκαθάριση της ηγεσίας των κομμουνιστών. Η περίπτωση, όμως, του ιρανικού ισλαμικού κράτους έχει πολλές ιδιαιτερότητες (οι οποίες είναι αδύνατο να διερευνηθούν σε βάθος στο συγκεκριμένο κείμενο), δεδομένου ότι προέρχεται από τον σιιτικό κλάδο του Ισλάμ και επιβλήθηκε σε μια κοινωνία έντονα εκδυτικισμένη ήδη στα τέλη της δεκαετίας του '70, η οποία μέσα στην ιστορική της διαδρομή έχει υπάρξει κόμβος ιδεών και πολιτισμικών επιμειξιών, λόγω των εμπορικών περασμάτων από την ανατολή προς τη δύση και τη σημαντική γεωστρατηγική της θέση.

Το ισλαμικό κράτος-χαλιφάτο πέρα από αντιδραστικός-σκοταδιστικός-συγκεντρωτικός τρόπος κοινωνικής συγκρότησης έχει και εγγενείς αδυναμίες στην αντιπαράθεσή του με τον καπιταλισμό και τις δυτικές δημοκρατίες. Είναι ένα προκαπιταλιστικό σύστημα κοινωνικής οργάνωσης που προτείνει-εγκαθιδρύει έναν αναχρονισμό, μια επιστροφή προς τα πίσω, τον οποίο ο καπιταλισμός και η δυτική δημοκρατία μπορούν σχετικά εύκολα (και όχι μόνο με στρατιωτικούς-κατασταλτικούς όρους) να χειριστούν, να αντιμετωπίσουν, να χειραγωγήσουν. Γιατί δεν ανοίγει δυνατότητες προς τα εμπρός αλλά εξελίσσεται από την αρχή της γέννησής του μέσα σε πεπερασμένα-παρωχημένα ιστορικά όρια (γι' αυτό για παράδειγμα και η εξόφθαλμη αντίφαση να «δουλεύουν» τόσο πολύ με το ίντερνετ οι πλέον φανατικοί ισλαμιστές).

Σαλαφισμός

Ετυμολογικά, ο «σαλαφισμός» προέρχεται από την λέξη salaf («προκάτοχος»), που περιγράφει τους συντρόφους του Προφήτη Μωάμεθ και τις δύο γενεές διαδόχων τους. Ο σαλαφισμός, γνωστός και ως ουαχαμπισμός, είναι ένα σουνίτικο κίνημα ευαγγελιζόμενο την επιστροφή στο αυθεντικό Ισλάμ, θεμελιωμένο στο Κοράνι και τη

Σούνα (Sunna: οι πράξεις και τα λόγια του Προφήτη Μωάμεθ συγκεντρωμένα σε 4 τόμους, αποτελούν συμπλήρωμα του Κορανίου). Το συγκεκριμένο δόγμα ευδοκίμει και προέρχεται από την Σαουδική Αραβία και δίνει έμφαση στην αδιάλειπτη, χωρίς αλλαγές, συνέχεια του Ισλάμ των πρώτων αιώνων. Η Μέκκα (γενέτειρα του Μωάμεθ, τόπος προσκυνήματος για τους μουσουλμάνους, στην οποία υποτίθεται του δόθηκε το Κοράνιο από τον Θεό το 610 μ.Χ.) και η Μεδίνα (τόπος ταφής του Μωάμεθ), οι δύο ιερότερες πόλεις για τους μουσουλμάνους, βρίσκονται στη Σαουδική Αραβία.

Φονταμενταλισμός

Ο όρος φονταμενταλισμός προέρχεται από το λατινικό *fundamentum*, που σημαίνει «θεμέλιο» και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά τέλη του 19ου με αρχές του 20ου αιώνα από τους υποστηρικτές του, με σκοπό να περιγράψει ένα συγκεκριμένο ρεύμα θρησκευτικών απόψεων στο πλαίσιο της σύγκρουσης που είχε ξεσπάσει στις τάξεις της αμερικάνικης προτεσταντικής κοινότητας μεταξύ πουριτανών και νεωτεριστών. Ανάμεσα στα 1910 και 1915 οι ευαγγελιστές προτεστάντες δημοσίευσαν μια σειρά από επιφυλλίδες με τίτλο «Τα θεμέλια» (*The Fundamentals*), στις οποίες υποστήριζαν το αλάθητο της Βίβλου ή την κατά γράμμα ερμηνεία της ενάντια στις «σύγχρονες» ερμηνείες του χριστιανισμού.

Βασικά χαρακτηριστικά του φονταμενταλισμού είναι η επιστροφή και η τυπολατρική εμμονή στην παράδοση (στα θεμέλια), η άρνηση κάθε ανανέωσης και μεταρρύθμισης, η απαίτηση για κάθαρση και αποκατάσταση. Αφορά στις μονοθεϊστικές θρησκείες και στα διάφορα ρεύματά τους αλλά ομοιάζει πολύ με αντίστοιχες «συζητήσεις» και διχοτομήσεις στο εσωτερικό πολιτικών ρευμάτων γύρω από τις «ορθόδοξες» ερμηνείες ανατρεπτικών στοχαστών ή αντιθέτως τις ανανεωτικές, εκσυγχρονιστικές ή μεταρρυθμιστικές προσεγγίσεις.

Τζιχάντι

Ο διεθνής σήμερα όρος Τζιχάντι είναι αραβική λέξη που σημαίνει γενικά «αγώνας», «προσπάθεια», το να μοχθεί κανείς με όλες του τις δυνάμεις ή να αντιμάχεται οποιοδήποτε αντικείμενο αποδοκimasίας. Όταν συνοδεύεται από τη φράση «φι σαμπίλ Αλλάχ», η οποία αποδίδεται «για το δρόμο του Θεού», αποκτά ιδιαίτερο νόημα και σημαίνει τον αγώνα για το Θεό. Αποτελεί ένα από τα κεντρικά δόγματα του Ισλάμ και αναφέρεται ορισμένες φορές ως ο έκτος πυλώνας του, παρότι πολλές άλλες προσεγγίσεις δε θεωρούν ότι κατέχει πραγματικά μία τέτοια θέση.

Στο Κοράνι αναφέρονται τέσσερις βασικές κατηγορίες τζιχάντι με την έννοια του

αγώνα, η «τζιχάντ αλ-ναφς» (του ίδιου του εαυτού - επί της ηθικής ζωής), η «τζιχάντ αλ-λισάν» (της γλώσσας - επί της θεολογίας), η «τζιχάντ αλ-γιαντ» (του χεριού - επί των πράξεων) και η «τζιχάντ αλ-σάιφ» (του ξίφους - η δια του πολέμου επιβολή). Εκείνοι που εμπλέκονται σε τζιχάντ καλούνται μουτζαχεντίν.

Ο όρος τζιχάντ αποδίδεται συχνά ως «ιερός πόλεμος», ωστόσο υπάρχουν αρκετοί αναλυτές σε ανατολή και δύση που υποστηρίζουν ότι η απόδοση αυτή είναι λανθασμένη. Από την εποχή του Μωάμεθ, οι λόγιοι του Ισλάμ διέκριναν συνολικά περισσότερες από 14 κατηγορίες τζιχάντ, με αποτέλεσμα η έννοιά της να μην ταυτίζεται απλοϊκά με εκείνη του πολέμου, όπως συχνά πιστεύεται σήμερα. Σύμφωνα με αρκετούς μελετητές η εκθροπραξία αποτελεί μόνο μία από τους διαφορετικούς τύπους τζιχάντ.

Πολλές ισλαμικές οργανώσεις έχουν επιλέξει ως τίτλο τη λέξη τζιχάντ. Οι επιθετικοί προσδιορισμοί που χρησιμοποιούνται ενισχύει την άποψη ότι η «τζιχάντ» ως έννοια από μόνη της δεν έχει μονοσήμαντη ερμηνεία. Για παράδειγμα, το Κίνημα της Ισλαμικής Τζιχάντ στην Παλαιστίνη, η Αιγυπτιακή Ισλαμική Τζιχάντ, η Αλ Τζιχάντ της Υεμένης, η Αλ Τζιχάντ του Μπαγκλαντές, η Χαράκάτουλ Τζιχάντ του Πακιστάν κ.α.

basse classe [μπασκλάς] Ε. (ακλ): η κατώτερη τάξη,
(οικ., μειωτ.) ως χαρακτηρισμός για πρόσωπο ή ομάδα προσώπων
που θεωρούνται κατώτερα από άποψη κοινωνικής τάξης